

Милораг
Павич

ПОСЛЕДНА
ЛЮБОВ
в Цариграг

БИБЛИОТЕКА **БАЛКАНИЈА**

Н А Р О Д Н А К У Л Т У Р А

МИЛОРАД ПАВИЧ
ПОСЛЕДНА ЛЮБОВ В
ЦАРИГРАД
НАРЪЧНИК ЗА ГАДАЕНЕ С
ПРИЛОЖЕНИ ТАРО

Превод: Ася Йованович

chitanka.info

Major Arcana (Великата тайна) е наименование на колода от 22 карти за гадаене. Те са означени с числа от 0 до 21 и заедно с една друга, по-голяма колода (Minor Arcana) от 56 карти съставляват Таро (Тагок, Tarocchi). Появяването на Таро се свързва с жреците (хиерофантите) на Елевсиниите в Гърция, а според някои мнения Таро води потеклото си от Хермесовите култове. Тези карти често се използват за гадаене от циганите, за които се смята, че пренесли този таен „език“ от Халдея и Египет в Израел и Гърция, за да го разпространят след това край Средиземноморските брегове. Доколкото е известно, Таро е в употреба в Централна Европа, Франция и Италия почти осем века и днес вече е общоизвестна игра. Най-старите запазени карти Таро датират от 1390 и 1445 година (Minchiati в музея „Корер“ във Венеция).

Major Arcana обикновено се дели на три групи от по седем карти. При гадаене смисълът на всяка карта поотделно и в съотношение с другите се тълкува от гадател, който познава установените значения (ключове) или сам им придава смисъл, който пази в тайна. Смисълът на всяка карта в Таро се променя в зависимост от това дали тя е паднала с лице, или е била обърната, защото, падне ли наопаки, значението ѝ е противоположно на основното значение. В днешно време Таро и ключовете му са предмет на вниманието на многобройни наръчници, които често съществено се различават помежду си. В корена на Таро е залегнал символичният език на общочовешкото знание. Символиката и ключовете на Таро водят към антична Гърция, Кабала, към астрологията, нумерологията и т.н. Мистична сила и езотерична мъдрост се достигат чрез 21-вата инициация „Джокерът“ — символ на онази карта, която е същевременно нулева, централна и последна карта на „Великата тайна“ на Таро.

Из една енциклопедия

КЛЮЧОВЕ НА ВЕЛИКАТА ТАЙНА ЗА ГОСПОЖИ ОТ ДВАТА ПОЛА

СПЕЦИАЛЕН КЛЮЧ ДЖОКЕРЪТ

Освен майчиния си език той говореше гръцки, френски, италиански и турски. Роден беше в Триест, в семейството на сръбските търговци и меценати Опуич, които владееха кораби в Адриатика, жита

и лозя край Дунав. От детските си години служеше в частта на баща си, офицера във френската кавалерия Харалампие Опуич. Той добре знаеше, че в атаките, както и в любовта, издишването е по-важно от вдишването. Носеше разкошна кавалерийска униформа. Посред зима спеше на снега, под колата, за да не сваля от нея кумилото на руската си хрътка, а по време на война тъгуваше за пробитите си жълти кавалерийски ботуши. Напускаше службата в частите на пехотинците, за да не се износват кавалерийските му одежди. Отдаваше се изцяло на хубавите коне и плетеше плитки от опашките им. Купуваше сребърни съдове във Виена, обожаваше балове, карнавали и зари и се чувствуваше като риба във вода в салони и гостилници, в които имаше жени и музика. Баща му казваше, че е луд като кошава^[1], че живее на ръба на пропастта, а той самият приличаше ту на майка си, ту на дядо си, ту на неродения си още син или внук. Беше представителен, с ръст, по-висок от средния, с бяло лице и с трапчинка като пъп в средата на брадичката си, с дълга, гъста и черна като катран коса. Веждите му бяха усукани като мустаци, а мустаците — сплетени като камшик. По безконечните войнишки пътища в Бавария, Силезия и Италия жените се възхищаваха от външността, ездата и дългата му сресана коса, която, уморен от походите и трудностите на войнишкия живот, той сушеше край огнищата в крайпътните кръчми; обличаха го на шега в женски дрехи, вдяваха бяла роза в косите му, взимаха и последния му грош в гостилниците, отстъпваха му постелята си, за да легне в нея болен и уморен, и със сълзи се разделяха от кавалерийските части, когато зимата отминаваше. А той говореше, че носи спомените си в торбата с храна.

Със странна женска усмивка на лицето, което бе покрито с брада, младият Опуич още като хлапе кръстосваше Европа с френската конница от Триест, Венеция и Дунав до Ваграм и Лайпциг — най-напред с баща си, а след това и сам. Така израсна във френските войнишки лагери, преживявайки по една война на всеки десет години. Майка му, госпожа Параскева Опуич, напразно му изпращаше „сладкиши с тъжни орехи“. Младият Софроние бе родил своя дявол, преди да роди дете. Едното му око беше на баба му по майка, която бе преди всичко гъркиня, а другото — на баща му, който най-последно беше сърбин. И така, младият Опуич от Триест гледаше света с разногледни очи. И шепнеше:

— Бог е Онзи, Който Е, а аз съм онзи, който не съм.

От малък таеше у себе си една голяма, добре скрита тайна. Усещаше, че с него, като човешко същество, нещо не е наред. И беше напълно естествено, че желаше да го промени. Желаше тайно и много, срамувайки се от това желание като от някакво неприлично посещение. То приличаше на някакъв малък глад, който завива като болка под сърцето, или на малка болка, която се пробужда като глада в душата. Не помнеше кога точно у него се зароди скритият копнеж към промяна с форма на малка безтелесна сила. Като че ли лежеше, съединил върховете на средния пръст и палеца си, и щом като сънят го поваляше, ръката му падаше от кревата и пръстите му се разделяха. Тогаваше се стряскаше, като че ли бе изпуснал нещо. Всъщност беше изпуснал себе си. И желанието пак беше тук. Страшно, неумолимо желание, толкова тежко, че под тежестта му като че ли започваше да накуцва с десния си крак... Друг път пък му се струваше, че някога, много отдавна, е намерил в чинията си, пълна със зеле, нечия валяща се душа и я е глътнал.

Така в него бе заченато онова тайнствено и могъщо нещо. Трудно бе да се каже дали това бе главозамайваща амбиция, свързана с неговото и бащиното му призвание, недостижим копнеж за нов и истински враг и истински съюзничества, или пък младият Опуич желаше отношението между него и баща му да се промени. Дали го теглеше Югът, или го примамваха него, царския кавалерист, изчезналите царства на Балканите, далече там, край Пелопонес? Дали това беше искрица от кръвта на баба му — гъркинята, чийто род бе натрупал богатствата си, търгувайки между Европа и Азия, или нечие трето щастие и желание, мътно и мощно като онези, които никога не оставят човешкото лице спокойно, а показват или как ще изглежда в старостта, или как е изглеждало, докато само ушите са го носили по света. Защото лицето човешко диша, постоянно вдишва и издишва време.

Оттогава той непрестанно и усърдно се трудеше да направи някаква съществена промяна, да осъществи мечтата на своя живот, но старателно прикриваше това и постъпките му често оставаха неразбираеми за околните.

И оттогава младият Опуич понесе скришом камък под езика си като тайна или по-точно — тайна под езика си, като камък, а на тялото

му се появи промяна, която трудно можеше да се скрие и която лека-полека се превръщаше в легенда. Това най-напред забелязаха жените, но не казаха нищо; след това мъжете от неговия полк започнаха открито да му се присмиват и нещата се разчуха по целия фронт.

— Той е като жена. Винаги може! — говореха, смеейки се, офицерите от полка му.

От онзи съдбовен ден младият Опуич вървеше по света, носейки у себе си тайната, с постоянно готово за действие мъжко копие под търбуха си. Единадесетият му пръст се бе изправил и започнал да брои звездите. Така си и остана. Това не му пречеше, той весело яздеше, но за тайната си, която бе може би и причината за всичко това, не говореше никога никому.

— Прави си панаир с акъла — говореха офицерите от частта му и маршируваха към северозапад, по водеща към неизвестната посока. Той се озова на този кален войнишки друм по желание на баща си, но затова пък сега рядко срещаше капитан Харалампие Опуич. Спомняше си го как някога, нощем, в триесткия им палат, вдига в тъмното глава от възглавницата си и безкрайно и дълго се вслушва в нещо.

— Какво слуша? — питаше се в недоумение момчето. — Къщата? Войната? Времето? Морето? Французите? Миналото си? Или се вслушва в страха, който идва от бъдещето? Защото бъдещето е обор, от който извира страх.

А след това майката внезапно връщаше главата на баща му на възглавницата, за да не заспи така, с вкочанен врат и будни уши. Страшен и за подчинени, и за началници, старият Опуич носеше у себе си повече любов към сина си, отколкото към жена си. И бдеше над него от далечните разстояния на своите подвижни фронтове. Синът дълго не бе виждал баща си и почти не си спомняше как изглежда и дали изобщо някога го е познавал. За майката в Триест и да не говорим. Тя ненапразно казваше за сина си:

— Той е от две кърви замесен, сръбска и гръцка. Искане да превърне безсънието в дъга, а съня в дюкян.

А поручик Софроние Опуич беше като хрътките си. Чуваше и виждаше още зад ъгъла. Вече дълго време беше войник. Оpozнал бе и победата при Улм на четиринадесет години, и поражението в Прусия на двадесет и две, но в дъното на душата си все още беше едно

немирно хлапе. Все още виждаше зад единия ъгъл майка си, а зад другия баща си. И копнееше да ги срещне. Не знаеше кой е.

[1] *Кошава* — силен вятър в крайдунавските области. — Б.пр. ↑

ПЪРВИТЕ СЕДЕМ КЛЮЧА

КЛЮЧ ПЪРВИ ИЛЮЗИОНИСТЪТ

Искате ли да ви накърмя, mon lieutenant? — запита едно момиче младия Опуич пред една шатра в предградията на Улм.

Вниманието на поручика привлече птицата, която летеше над шатрата, на бързия вятър, като вързана на място. А в шатрата мъжки

глас пееше „Спомените са потта на душата“. Опуич плати и влезе. Вътре, в шатрата, стоеше илюзионистът. Около него се беше увила змия, която гълташе опашката си. Той пееше. В косата му имаше червени рози. Завършвайки песента, насочи високия си глас през кучешкия зъб, като че ли се прицелваше в птицата над шатрата, и я свали с гласа си като със стрела. След това предложи услугите си на посетителите. Можеше да изяде името на когото и да било от присъстващите за четвърт парoleon d'or, а за малко по-голяма сума и фамилното име.

— Който приеме, никога вече няма да носи името, с което е влязъл! Ако имате ключове от къщата си, а тя е била разрушена през войната, мога да ви я възстановя до най-малките подробности с просто хвърляне на ключовете в котела, защото всеки ключ създава звук, който описва в ухото точната форма и големина на одаята, която ключът е пазел.

И най-после илюзионистът предложи на присъстващите да си намислят по едно желание — той ще им помогне да се изпълни, а mademoiselle Marie с удоволствие ще накърми при излизане всекиго от присъстващите господата като благодарност, че са посетили това място. Когато дойде ред на Опуич да си пожелае нещо, илюзионистът просто обезумя, макар че присъстващите не изричаха гласно желанията си. Той бързо слезе от масата и се опита да се измъкне от шатрата. — Никога достатъчно ум в един ден, нито много мед в едно цвете — помисли си Опуич и настигайки илюзиониста, го сграбчи за яката, седна на едно буре и го сложи на коляното си.

— Изплезе се! — заповяда той и илюзионистът бързо послуша. — Вали ли дъжд?

Илюзионистът кимна с глава, макар че не валеше.

— Лъжеш! Мислиш ли, че можеш да си играеш с мене както с онази птица, дето лети на едно място над шатрата ти? Знаеш ли кой съм?

— Знам, затова побягнах. Ти си син на капитан Харалампие Опуич от Триест.

— Добре, а сега да се върнем на въпроса. Можеш или не можеш да направиш нещо, за да се сбъднат желанията?

— В твоя случай не мога. Но знам къде е възможно това. Ще ти кажа нещо поверително. В един храм в Цариград има стълб, на който е

закачен бакърен щит. В средата на щита има отвор. Който си пожелае нещо, вмъква палеца си в отвора и описва с длан кръг около него, така че дланта нито за миг да не се откъсва от бакърената повърхност, а палецът — от отвора, и желанието му ще бъде чуто. Но внимавай и се пази, господине мой. Когато Бог иска да накаже някого, дарява го едновременно и със сбъдване на желанието му, и с голямо нещастие. Може би той постъпва така с любимците си, не знам, но на нас и без това ни е все едно. Затова пази се, господин поручик. И не забравяй песента „Спомените са потта на душата“.

— Не вярвам нито дума — отговори поручикът, — но все пак ще те попитам нещо. Можеш ли да ми помогнеш да намеря баща си? Не съм го виждал, откакто камъкът отслабна, а вятърът надебеля. Знам, че се оттегляше към Лайпциг, но сега не зная къде е.

— Не мога да ти кажа това, но ще ти кажа, че в тази шатра всеки четвъртък идват група пройдохи и шарлатани и играят представления за наивници. Те представят смъртта на капитан Харалампие Опуич, твоя баща.

— Каква смърт? Та той е жив!

— Аз знам, господин поручик, че е жив. Но представлението се казва точно така — „Трите смърти на капитан Опуич“.

— Не вярвам нито дума — каза поручикът още веднъж и отиде да спи.

* * *

Но в четвъртък той започна да разпитва наоколо. В шатрата на илюзиониста наистина играеха трите смърти на Харалампие Опуич, неговия баща. Когато младият Опуич влезе в шатрата, запитва първия актьор, когото успя да улови, как си позволяват да представят смъртта на жив човек, но онзи спокойно отвърна:

— Ако искате да знаете, лично капитан Харалампие Опуич ми плати за това. Той, драги господине, е голям любител на актьорската игра и благотворител на театъра и комедията. Сега се намира при Лаба.

И тъй като, естествено, знаеше, че неговите триестки Опуичи от давнини са били меценати на театъра, на поручик Опуич не му оставаше нищо друго, освен да седне и гледа представлението. Когато

хората под шатрата го видяха, те просто се вкамениха. Познаха го. Той им каза да започват.

Най-напред пред тях се появи един мъж с чужда брада и френски мундир. Играеше капитан Опуич. Около него стояха четири жени и едно момиче. Едната от тях се обърна към мъжа:

— И за да бъдем наясно още от началото за какво става дума, имай предвид, че аз не съм духът на твоя прадядо по майка, нито пък съм неговото превъплъщение във вампир. Той умря и от него не остана нищо, нито тяло, нито дух. Но тъй като смъртта не умира, аз съм тук. Аз съм неговата смърт. А това до мене е смъртта на прапрабаба ти. Това е всичко, което е останало от нея. Ако си ме разбрал, да продължим. И така, всеки от предците ти е имал само по една смърт. Но ти — не. Ти ще имаш три смърти, ето ги. Тази старица тук, тази красавица и това момиче — това са твоите три смърти. Погледни ги добре...

— И това е всичко, което ще остане от мене?

— Да. Това е всичко. И не е малко. Но внимавай, капитане, ти няма да забележиш своите смърти, ще преминеш в бърза езда покрай тях като през портата на победител и ще продължиш пътя си, като че ли не са те докоснали.

— А какво ще стане след третата ми смърт, щом като всеки път вампирясвам?

— И ти, и другите известно време ще мислите, че все още си жив, че нищо не се е случило, докато не преживееш последната любов, докато в тебе не се загледа жена, от която би могъл да имаш деца. И тогава, в същия този миг ще изчезнеш от лицето на Земята, защото душата не може да има поколения, така както онзи, който за трети път вампирясва, не може да има деца...

След това в шатрата стана тъмно и се зачу ревът на мечка. Когато светлината се върна на сцената, един мъж във френски мундир (олицетворение на капитан Опуич) и една огромна мечка се бореха на живот и смърт. Мъжът заби ножа си в животното и то в предсмъртен вопъл се изпика отгоре му и го задуши. И човек, и животно паднаха на земята... Хората започнаха да ръкопляскаат, артистите раздадоха по лъжичка жито за душата на убития и някой отбеляза, че това е първата смърт на капитан Харалампие Опуич. Последва втората.

Тогава красавицата от първата сцена застана пред зрителите и каза:

— Вие, хората, не умеете да мерите дните си. Мерите само продължителността им и казвате, че траят двадесет и четири часа. А дълбочината на дните понякога е по-голяма от дължината им и тази дълбочина понякога може да достигне и месец или година от земните дни. Затова не умеете да съзрете живота си. А за смъртта и да не говорим...

При тези думи, възседнал кон, в шатрата нахлу капитан Опуич, разпръсвайки зрителите с войнишки бинокъл в ръка. Зад него се появи мъж, загърнат в австрийска пелерина и с пушка в ръка. Капитанът се обърна и приближи бинокъла до очите си. Тогава онзи го уби през бинокъла. Капитанът падна от коня, а животното, почувствало свободата, изчезна в галоп в нощта...

Това беше втората смърт на капитан Опуич. И отново раздадоха лъжичка жито за душата му.

Тогава момичето от първата сцена излезе пред зрителите и се поклони.

— Не си отивайте. Моите мъртви са зле тази вечер. Сложи пръст в ухото ми, за да знам, че си тук, когато заспя. Слушай! Сърцето в мрака отброява нечии години, които се навършват у нас...

Така бе оповестена третата, най-млада смърт на капитана. На сцената се спусна нощ (също както и навън). Двама души с фенери и саби вървяха един срещу друг. Това очевидно бе двубой. Един от тях бе капитан Опуич (във френски мундир), а другият — австрийски офицер. Онзи, който играеше Опуич, изведнъж спря, забодя сабята в земята, закачи на нея един фенер, а самият той се скри встрани с намерение да нападне другия в гръб. Приближаваше се към противника в тъмата, дебнейки другия, който стоеше с фенер в ръка, нерешителен, на няколко крачки разстояние, безпомощен да разбере какво му готви неприятелят в мрака и защо стои. В този миг, на съвсем неочаквано място, в тъмата, Харалампие Опуич се заби право на австрийския нож, далеч от сабята и фенера, които онзи другият хитро бе оставил забодени по средата на улицата. И това бе третата смърт на капитан Харалампие Опуич.

„Не разбирам нищо“, мислеше си младият Опуич, излизайки от шатрата.

В този миг зад гърба му се разнесе глас:

— По-добре да не разбираш!

Когато поручикът се огледа, видя илюзиониста с рози в косите и го попита:

— Къде е истината? Жив ли е баща ми, или не?

— Всеки човек има два вида минало — отвърна илюзионистът.
— Едното се нарича „Полека“; това минало съпровожда човека от рождението до смъртта му. Другото се нарича „Пълзене“ и се връща от човека към рождението му. Те не са еднакво дълги. В зависимост от това, кое от двата вида минало е по-дълго, човек или се разболява от своята смърт, или не се разболява. Второто значи, че човек зида миналото си и от отвъдната страна на гроба и то продължава да расте и след смъртта му. А истината е някъде по средата...

Но защо господин поручикът да не потърси *Панесата*? — запитва илюзионистът и се отдалечи.

КЛЮЧ ВТОРИ ПАПЕСАТА

Папесата умееше да прочете в чуждите сълзи всичко, за което човек мечтаеше. Беше прекарала живота си в Улм и не се бе занимавала с гадаене в младостта си. Говореше:

— Защо да гледам в чуждото парче време само за да видя от какво е ушито чуждото време? Не ме интересува какво носят господата на часовниците си и колко е часът под корсета на госпожите.

На лакътя на една улица — разказва приказката — тя решила да построи къщичка. Когато работите около изкопаването на основите завършили, зидарите поискали да им даде картите си, казали ѝ да ги разбърка и прекръсти и поставили под всеки от 78-те камъка на основата на къщата по една карта, обърната с лице към земята. Без да гледат коя е.

Една вечер Папесата сънувала в къщата сън, един от онези, които траят два пъти по-дълго от нощта, когато са сънувани. Лежала в кревата си, който имал метални топки в края на всеки от четирите си стълба. Към нея се приближили мъж и хубава млада жена, обвинили собствената ѝ коса около врата и я завързали за пръчките на кревата при възглавницата. След това повдигнали малко леглото, само толкова, че косата ѝ да се затегне. Казали ѝ:

— Сега ще пренесем къщата ти на небето. За това ни е нужна само една хубава нощ. Ние сме силни и бързи. Ако не се бунтуваш и не викаш, няма да ти сторим нищо лошо. Но викнеш ли, ще видиш къщата си на небето, и то веднага. Няма дори да те преместим от леглото.

Тя извикала и те мъничко изправили кревата ѝ. Но през цялото време изнасяли покъщнината и я товарили на една кола. Тя отново викнала и сега те изправили още повече леглото, в което лежала. Така останала да виси на кревата до сутринта, закачена за косата си.

Събудила се в леглото си, но на пусто място. През нощта, под носа ѝ, крадците наистина задигнали къщата, отнесли я камък по камък, керемидата по керемидата. И никога не бе намерен нито един прозорец, нито една дръжка за врата. Само креватът с балдахина и стълбовете стоял непокътнат, почти изправен до стената на съседната къща, така че тя лежала на него, полузадушена от собствената си коса, и гледала в земята под себе си.

След това не пожелала да строи нова къща, а заживяла в съседство. Междувременно в основите на откраднатата къща изникнали бели и червени рози, кипариси, слънчогледи, жита, кремове и палми, в средата на градината израснало „дървото на живота“, а до

него „дървото на познанието“ и навсякъде се появили венци и гирлянди от листа и билки.

Оттогава Папесата разказва, че има къща на небето, държи кревата си с балдахина в градината и тук гледа на карти.

Тук я завари и поручик Опуич. Мина между двата посочени му камъка, черния и белия, и влезе в градината.

— Ти ли си Папесата? — попита той старицата, която седеше там.

— Аз съм Лунната девица — отговори тя.

Поручикът я помоли да му гледа. Да гледа нему, но и на баща му. Каза му да дойде вечерта. И тогава хвърли картите на леглото си. Погледна първата карта и зачете от нея следното:

— Баща ти принадлежи на Ордена на добре свързаните помежду си хора. В манастирите наричат този Орден общожители — това са монаси, които живеят в една общност, хранят се заедно, заедно отиват на молитва и живеят заедно. А тук, навън, където живеем ние, те са хората, които държат главно властта и водят войни. Баща ти е могъщ, носи сабя в ръката си и една спечелена война под ботушите си. Той и неговите хора са също така отлични лекари, знахари, певци, зидари, лозари, музиканти и писатели.

Що се отнася до тебе — продължи Папесата, гледайки все в същата карта, — ти няма да принадлежиш на техния кръг, кръга на своя баща. Тежко и горко на сина на победителя! Светът никога няма да бъде негов. Така е и с тебе. Баща ти и събратята му винаги ще държат теб и другите си деца в проходилка. Ще остарееш в люлката. Ти постоянно мечтаеш за родителския дом, повече обичаш женските от мъжките икони и ще се озовеш между онези самотници, всеки от които живее в свое рухо и на свой огън. Ще ядеш и ще спиш сам.

— Почакай малко — каза Софроние, — от една и съща карта ти четеш едно за баща ми, а съвсем друго за мене! Защо?

— Е, добре. Един пие вино и му е приятно, че го пие, друг пие същото вино и то му вреди. Какво искаш повече?

— Продължавай.

Лунната девица обърна нова карта и прочете от нея следното:

— Твоят баща и хората му ще се поддържат помежду си като голямо свято семейство, ще пренасят в чужди страни светия дух на братството си, на което всичко се подчинява. Баща ти няма да има

никакъв имот, защото всичко, което има, ще бъде общо, а той си мисли, че е и негово. Неговата църква е и тяхна, тоест те самите ще бъдат църква. Баща ти повече обича деня от нощта и мъжките икони от женските. И докато държавата, на която ти служиш, върви към могъщество и изобилие, тя ще принадлежи на баща ти. И на неговите, на неговото братство.

А ти, мой красавецо, ще обичаш житата и никога няма да станеш войник, но ще научиш езика на враговете на своя баща. И хубаво и сладко ще хортуваш и затова ще умееш и да мълчиш. Години може би ще мълчиш. И още нещо. Стяга ли те от време на време десният ботуш?

— Стяга ме.

— Така си и мислих. Години наред ще криеш и ще носиш под сърцето си нещо голямо, някаква мечта, тайна или желание, толкова голямо, че десният ти крак вече се огъва под тежестта му. Много път ще пропътуваш, воден от това желание, от този глад, който на болка прилича, ще кръстосваш друмове с болката си, която гони глада по белия свят. И години ще се бориш с нея. Тайно и сам. Защото такива като тебе не могат да се търпят помежду си. Няма да имаш приятели... И затова няма да знаеш кой си.

— Аз много добре знам кой съм и що съм — прекъсна я поручикът. Аз съм онзи, комуто други плюят в дланта, когато работи, и в чинията, когато яде. Гълтач на ножове и мрак, от луд камък на луд камък скачам, а единият ми крак не мисли добро на другия. В единия ми джоб жито расте, в другия — трева, душата си в носа нося, а ме учат да кихам. Баща ми прави деня ведър или облачен, а на мен в чинията ми дъждове ваят и сняг в кревата. Аз съм онзи, който с вилица се реши, онзи, дето ножове сади и зъби угоява, защото лъжиците ми не растат, докато ям...

Твоят сакат разказ не ми е нужен.

— А какво ти е нужно, соколе мой?

— Това твоето, то си е мъжки разказ. Слушал съм го вече в манастирите. Какво става с женската страна на разказа? Ще ми кажеш ли къде е мястото на жената в това твоето или в манастирското или каквото си искаш разделение? Забрави ли жените? Или това важи само за мъжете? Искам да знам коя е майка ми, кои са сестрите ми, кои ще бъдат дъщерите ми.

— Това аз няма да ти кажа. Отговор на този въпрос ще ти даде някой, който е „трета обувка“.

— А какво е това „трета обувка“?

— Това е жена с два пола.

— Как така? — учуди се поручикът.

— Мъжете имат само един пол. Жените — два. И пази се от „третата обувка“!

В този миг под сърцето на младия Опуич отново се обади онзи малък глад, който мълчи в душата като болка. И той се почувства в градината като окаден, като в църква, и започна да чете и разбира значението на уханията така, както се четат писма. А уханията го водеха по своя път, през растенията, право в земята. Лилията му се отвори като чиста мисъл, недокосната от желание, като вечен живот, като кърмене насън, като магарешки член, като недостъпни за човека одежди и като мека хавлиена кърпа, достъпна за младостта. Бялата роза замириса на Тракия, на Ева преди греха, на потта Мохамедова, на човешка душа и Венерина кръв, освободена от животинска сласт. Но когато тази кръв я оцвети в червено, розата замириса на страст, на Ева след греха, на дяволска клетва и Божия благословия и петолистната роза го удари с цялата жизнена сила на бога на войната. Кипарисът зашумя като святото дърво на богинята на любовта, разля се дъхът на рая и Света гора, на огън, на Зевсовия скиптър и стрелата на Амур, на уханен плам, а от корена му се разнесе дъхът на сребро, на злато и на туч. Житото миришеше на тялото Христово, на Майката-земя, на нар и подземия, а в ехото се почувства сол и вино, палмата носеше победа над смъртта и сила в движението; слънчогледите гледаха в него, а не в Слънцето, „дървото на познанието“ зад гърба на старицата му предлагаше петте си плода като пет сетива, а „дървото на живота“ зад гърба му имаше вместо дванадесет листа също толкова пламъчета, които веднага се сляха със съзвездията на небето и с онази притаена в него болка.

Тогава той видя, че Папесата отново започва да отваря картите на кревата си: първо „Илюзионистът“, после „Жрецът“, „Двете пръчки“, „Единицата на петоъгълника“, „Първата купа“ и „Съгласието“.

— Толкова за лилиите — каза тя. И продължи, обръщайки сега нови карти.

На кревата падна „Джокерът“ за бялата роза, „Илюзионистът“, „Жрецът“ и „Кралицата на петогълника“ за червената, докато за петолистната роза се отвори „Смъртта“. За палмата се отвори картата на „Папесата“, за кипарисите и житото се завъртя картата на „Царицата“, за слънчогледа паднаха картите на „Кралицата на бастуните“ и „Слънцето“, а за „дървото на любовта“ и „дървото на познанието“ Папесата му отвори картите „Любовниците“ и „Колесницата“.

— Значи растенията проговориха с езика на картите от основите на откраднатата ти къща? — попита поручикът.

— Не. Картите вече хиляда години говорят с езика на растенията, на който е написана човешката съдба. А „третата обувка“ е онази, която не тъпче растенията.

Когато призори излезе от градината, поручик Софроние Опуич се почувства на ръба на пропастта. Една прегракнала врана прелетя над главата му и среса вятъра с двете си черни крила. Той почувства как самотата му изведнъж се удвои. А след това започна да расте. После се спря за миг и отново се върна на числото две. В самотата му самотен беше още някой. И той заключи, че това е истинско щастие за един самотен човек.

КЛЮЧ ТРЕТИ ЦАРИЦАТА

На Великден 1813 година байрактарят Софроние Опуич бе изпратен по една поверителна военна работа в главния щаб на своята

част на фронта. Пътят го водеше през Триест и най-последно, след толкова години, Софроние отново видя червената земя и рижия добитък с блестящи топки на роговете, вдъхна горчивия вятър с дъх на море и пренощува в бащината къща, без да успее да види майка си същата вечер.

В потъналия в сън палат го посрещна красавица със скъпоценен камък в зъба, със сребърен прах в гарвановочерната коса и с изкуствена бенка между циците.

„Тази винаги ще бъде на 17 години“, помисли си Софроние, а тя каза, че името ѝ е Петра Алауп, че му е нещо като леля и е получила нареждане от майка му, госпожа Параскева, да го настани да спи. Въведе го в одая, на чиито стени висяха икона, огледало и картина в златна овална рамка. Опуич с учудване забеляза, че на картината е изобразена само една кадифена завеса. Петра обърна огледалото към стената, за да не привлича буболечки, безмълвно помогна на младия Опуич да се съблече и го настани внимателно като дете в леглото. Виждайки щръкналия му единадесети пръст, тя рече:

— Госпожа Параскева каза, че утре не можеш да отидеш така в църквата.

След това седна под лампата и започна да плете.

— Гладен ли си? — попита тя, скривайки усмивката си в плетивото.

Опуич сам се засмя и каза:

— Нося име на риба. Трябва ми само риба и съм сит. Това не е за всекиго.

— Виж го ти! — отговори Петра. — Дава всичко да получи, а получи ли го, същия миг заспива върху тебе и ти пълни устата със слюнка от кой знае какъв гаден сън, където му дават онова, което наяве никога не би получил. Едва се измъкваш под него. Ето ти кълбото, дръж го, докато заспиш. Само внимавай да не скъсаш конеца. Ако се скъса, отиде си онзи, за когото плета.

— А какво плетеш?

— Събрах коси и плета нахуйник.

— За кого?

— За тебе сигурно — не, не съм ти взела мярка.

В този момент Петра прекъсна плетенето и вдигна хубаво оформената си ръка към гърдите.

— Ох, горкичката аз! — прошепна тя.

— Какво ти е?

— Имам посещение.

— Какво посещение?

— Някаква малка болка под сърцето, която плаче като малък глад.

— Бих казал, че си имала такова посещение и преди, а тази болка и гладът в дъното на душата обикновено идват и сами след посещението, кълна се в бялата си брада в черно. Знам аз в коя чаша не се долива.

— Горкичката аз! В коя?

— И сама знаеш, в пълната.

— Нищо не знаеш. Умът ти работи само на приказки. Знаеш ли колко са осъмнали под тази коса?

— Не знам.

— Е, и аз не знам. Знам само, че с този глад съм родена.

При тези думи Петра се приближи до прозореца, набра от саксията стрък таралежова трева, сложи го в устата си, завърза го на възел с езика си и показа възела на Софроние.

— Готово! Повече не боли... А ти? Бих казала, че женски хляб още не си опитвал. Така ли е? Хайде, хайде, не се страхувай. И спрелият часовник минава през точното време. Хайде, ще те науча как се моли на четири ръце, ако отгатнеш нещо.

— Какво?

— Познай как се казва лявата ми цица.

— Не знам.

— А дясната?

— Знам! — И байрактарят Опуич пошепна нещо в тъмнината.

— Позна! — закикоти се Петра, свали китарата от стената и му я подаде.

— Не мога да свиря.

— Аз и не искам това. Хвърли сребърна пара и влизай!

Тогава Софроние реши да хвърли последния си коз. Сложи ръка под гърдите си и започна да стене.

— Какво ти е? Да нямаш и ти посещение? Малката болка под сърцето, дето плаче като малък глад?

— Не е това.

— А какво е?

— Нямам сребърна пара.

— Скръндза — каза Петра, обърна огледалото към стаята, а иконата към стената и легна в постелята на Софроние. На всяка цица имаше по нещо като малка круша.

— Ако ти нямаш сребърна пара, майка ти има — каза му тя с ням шепот, устни в устни...

* * *

— Пили, пили, пили, прекрасни мои, бъдете мъдри и не вярвайте на всеки вятър!

С тези думи някой събуди в сряда, на Свети Мартин изповедник, младия поручик Опуич, наред неговата къща в Триест.

— Пили, пили, пили, прекрасни мои — говореше дълбок глас, който като че ли от путка идваше, — свещникът нека ви е един на хиляда! Вълците и броени овце ядат. Пили, пили, пили, прекрасни мои. Да не минавате на тъжна страна, на черно рамо, от брега на берекета и мярката на брега на пясъка и вятъра, където всяка тежест и ценност извехтява като цената на шапка без глава. Пазете ми се и от другата страна! Да не мине на вашата онзи мой син харамия, дето между очите му тъма расте, а между зъбите — целувки. И обривът не стига там, дето той като напаст ще ви стигне... Пили, пили, пили, прекрасни мои...

Над постелята се навеждаше едра жена с прошарени коси, но понеже белите ѝ коси растяха по-бавно от черните, кичурите бяла коса бяха натрапващо се по-къси. Гледаше го с очи, петнисти като змийско яйце. Още преди да повдигне клепачите си, Софроние усети мирис на бадем и по него позна майка си. Около нея, над леглото му, се бяха навели четири-пет жени в шумолящи кринолини и плешив млад мъж с черни мустаци.

— Ставай, мързеливецо, трябва да ходим на черква! — галено му говореше майката, обръщайки иконата към стаята. Какво кълве кокошката? Пшеница. А с какво кълве часовникът? С хълцане, хубавецо мой! Слушай, този все едно и също кълве и хълца — сега! сега!

И госпожа Параскева рязко отхвърли завивките от сина си, а жените писнаха, виждайки го гол и щръкнал.

— Ще убия оная Петра! Как ще отидеш такъв на църква? — пламна госпожа Параскева и се хвана за ушите с кръстосани ръце.

Черквата „Свети Спиридон“ бе пълна и се виждаше как леко потъва в единия си край, защото иконите на южната страна се бяха отделили малко от стената в долния си край. Под мястото, където беше построена църквата, течаха подземни води. По средата на службата някой от присъстващите настъпи шпората на Софроние и той се озърна. Съзря Петра в траур, под който за миг блесна усмивката ѝ със скъпоценното камъче в дъното.

— Погледни — каза му тя — онази, която стои до иконата на свети Алимпие, онази, дето увива врата с косата си. Това е сестра ти Сара. Тя носи пръстен под езика си, за да залъже глада, а вечер навлича чорапи вместо ръкавици, защото няма кой да я стопли. Онази, която стои до майка ти и може с косъма си да се опаше, е снаха ти Аница. Можеш да сипеш чаша вино между циците ѝ и да го изпиеш, без капка да разлееш. До нея е снаха ти Мартица, лека като перце по онази част. Ако я сънуваш, обърни възглавницата си и тогава и тя ще те сънува. Онзи плешивият е нейният мъж — брат ти Лука. Сега държи камък в ръцете си, за да не заспи в църквата. Заспи ли, камъкът пада и го събужда. А майка ти казва, че той държи камъка и в леглото си, докато сваля Мартица...

— Сега малко пиян хлебец — предложи госпожа Параскева Опуич, сядайки на приготвената за дванадесет души трапеза — и да огледаме очите си в чорбата. А ето какво им казвам аз на тях, еретиците, за тебе, Господи, дето ми пазиш щастиято под прага. На чиято кола се возя, нейния кон хваля. Помилуй, Господи, нашия господар и моя господин Харалампие, измий, Господи, неговите и нашите ръце, пред Твоя хляб и кръвта Твоя, защото Твоите ръце винаги са чисти и в тях глаголи не вземаш. Като пазиш него, Господи, пази мене и всичко Харалампиево пази. Амин!

Когато седнаха, госпожа Параскева взе парче хляб и го пъкна в пояса си.

— Погледни, сине, сестрите и братята си и жените техни, снахите ти — шест месеца годишно живеят като през юни, а декември само веднъж влиза в къщата им. И всичко това им е дарил баща ти

Харалампие. Погледни само Марта: внученца като питки, във врели мириси потопени, виж Марко — прасенце, със захар посипано и запечено, и зеле, кисèлено наврѣх Свети Лука, вземи Сара — тесто пандишпанено, а ти, Лука, най-много балдѣзките на рибите във вряло вино обичаш. Взимайте, деца, гълѣбчета мои с две и с три крила... Гледайте и хапвайте от тази прелест. Сладки топизадничета и пълнигаци, топлят, резнят, скачат под зѣбите, защитават се, пишкат под езика, гризат под ухото и набѣбват, докато минават. Поколебаят се миг-два и хоп, на носа. А като отминат, следи оставят: спомен, дете подслажда и целива кат че ли си иконичка... А ти, Анице, сложи скилидка чесън зад ухото, да те пази от нечестивия, че е близо до тебе, както и до оня моя бунтовник Софроние, дете от чужда жажда пие и от чужд глад вечеря. Знаеш ли, Софроние, какво най-сладко се яде?

— Не знам, майко.

— Бащина къща. Оглозгаш добре портите и дрѣжките на вратите, прозорците и праговете и само ключа изплюеш.

— На мене, майчице, не ми трябва бащината къща.

— Виж го ти! В мед варен, а на бокал учен. Знам аз какво ти трябва на тебе. Жена ти трябва. А в тази торбичка има гривна за нея.

И Софрониевият брат Марко му подаде бързо една копринена торбичка и Софроние видя в нея златна гривна с надпис, който започваше с думите „Аз съм амулет...“.

— Благодаря ти, майчице. Но аз нямам намерение да се женя.

— А аз какво да правя? Да се разболея от младостта ти, докато ти оздравееш от нея? Не ти трябва къща, не ти трябва жена. Но на мене ми трябва твоята жена, а къщата — на сестрите ти. Йована няма чеиз, ако тази наша къща не отиде за зестрата ѝ. Аз те имам в ръкава си като джокер в картите и ще те оженя, па макар и в сълзи да се къпя! Ти видя Петра в църквата, такава като нея нито женски, нито мъжки кръст ще понесе, но има толкова лозя, колкото и кораби, и огъня може да измери. Вземи я за жена. Огъня ще ти посоли, вилицата ти ще опитоми. И тогава ще дадем половината от палата като зестра за Йована и тя ще може да си избере годеник. Не искаш ли, не може да избира. Ще вземе старо, но богато. А сега ти избирай!

— Или решавай! — намеси се в разговора Софрониевата снаха Марта, а Аница прихна в смях и добави:

— На мъжко или женско дърво е печен този скопец?

— Не искам, майко, като скопец да ме жените.

— А ти знаеш ли аз как се омъжих? Огризах си езика една нощ насън. На втората нощ — също, на езика ми — рана. Питам се аз, какво ли говоря нощем, щом като така си гриза езика? Събирам наум всички думи, които знам и — откривам! Откривам единствената дума, дето отговаря на онази рана на езика като кания на сабя. Триест! — извиквам, долитам с първия файтон тук и право в прегръдките на Харалампие Опуич. Спомням си като че ли днес беше. Запознавам се на една забава с него и искам да танцуваме. Момичетата ми казват, че е зает. „Как така зает“? — питам аз, а те се смеят и ме водят до едно прозорче и ми казват да надникна. Заглеждам се аз и какво да видя, затворили Харалампие в стаята с жива мечка и като я уби с ножа си, мечката от болка се изпика върху му. Много се смяхме, много се любихме и същата 1789-а, в най-големия студ, се роди ти, Софроние. Така стават нещата...

А сега се храни, соколе мой, храни се и не се тревожи. Колкото по-бързи са зъбите, толкова по-бързи са ушите. Но какво ще сториш, не казвай на мене, а на сестра си Йована. А аз сватбени питки вече пека. Подскачат под пръстите като барабаните на баща ти. Вътре по два жълтъка като две цици потрепват, а хапнеш ли — дишат!...

Е, наздраве!

* * *

Тази вечер Софроние влезе сам в стаята си и се изтегна на леглото, без да пали светлината. На стената, до иконата и огледалото, висеше овалната картина в златна рамка с кадифена завеса, но сега той забеляза и хубав женски бюст, направен така умело, че изглеждаше като жив. В русата коса проблясваше златист прах, а гърдите бяха разголени по последна мода и покрити само с прозрачен воал. Виждаше се, че зърната са начервени като устните. Всичко беше нарисувано така, че изглеждаше като живо. Софроние се приближи и недоверчиво протегна ръка към хубаво нарисуваните цици. В полумрака някой го плесна по пръстите.

— Не ги докосвай! — каза портретът. — Аз съм сестра ти Йована, това не е картина, а прозорецът на стаята ти. А на тебе, мой

господин брате, благодаря за онова, което си ми дал и което не си ми дал. Аз държа в душата си земен слуга — тялото си. И то ме слуша. Виж го колко е покорно...

И Йована се облакът на прозореца си и заплака.

— А когато ти, господин брате, ми се разгневиш и ме засипеш с годините като с камъни, отгоре, от небето Амперийско, на течението небесно, където птиците прелитат, слиза Девицата и плаче за мене. И като вземе мляко в двете си стъкленици и запали огън в кандилата си, с черна теменуга под полите, тя пристъпва полека към жениха си по орис, насреща му. И всичко покорно ѝ служи: и стъклениците, и кандилата, и цветето; и тя си има свой земен слуга — тялото си. И срещат се така помежду си Милостта и Истината. А аз нито към нея, нито към тебе мога да се обърна.

Тогава Йована още по-жално зариде на прозорчето си. Софроние се приближи до нея, започна да я гали, а тя докосна косата му и рече:

— Много си обрасъл. Ела да те подстрижа.

И го промъкна през прозореца. Софроние седна наред стаята, сестра му сложи едно глинено гърне в скута си, взе от полицата нож, наостри го с вилицата, пристъпи към брат си, сложи ножа между зъбите си и започна да го реши с вилицата. Като го среса, нахлузи гърнето на главата му и започна да го подстригва около съда като овца. Тогава на ръката му падна една капка.

— Дъжд ли вали?

— Да.

— Не е дъжд, ти плачеш. Нима толкова обичаш онзи, другия?

— Виждам аз, брате, душа от тяло не можеш да родиш. Душите ни, изглежда, не са от едни и същи земни родители като краката ни, нито пък са от Харалампие и Параскева произлезли. Душите ни извираат от други кладенци и минават през живота всяка след своята вълна и търсят ушите си, брат и сестра не се чуват и душите наши не са род като ръцете ни. Откъде е дошла душата ти? Насън цвят създавали, а тръни поникнали. Онзи, когото чакам, е тих на глас, а на истината — скъперник.

— Сигурно има глава като шиник, а разум като вашия — разгневи се Софроние и свали гърнето от главата си. — И кой е той?

— Мой брат по душа и мъж по тяло. Казва се Пана Тенецки и е от Земун. Още не съм го опознала съвсем. Знам само, че съществува и

че не мога будна да заспя от красотата му... Ще дойде нощес да ме види. А ти стой мирно, да не те порежа.

И Йована отново нахлузи глиненото гърне на главата му и продължи да го стриже.

— Той ще мине през стаята ти. Няма да ни издадеш, нали?

— Няма — обеща Софроние и реши да заспи, щом си легне. Но около полунощ, за негова изненада, през стаята му мина мъж в австрийска офицерска пелерина, а скоро след това дочу шепот, който достигна до него от прозореца в златната рамка. Женски глас, гласът на Софрониевата сестра, каза:

— Уплашихте ме. Човек може да заспи и когато плаче...

— Защо си плакала?

— Онзи, когото ми предлагат, е стар, а аз не съм, как да се омъжа за него? Ако баща ми беше тук, щеше да ме защити от майка ми. Той ме обича. А вие? Посъветвайте ме какво да направя.

— Не искам.

— Защо? — запита умолително женският глас в тъмнината.

— Защото съвет няма. Всеки трябва като глист да изяде пътя пред себе си.

— Значи няма помощ.

— Кой говори за помощ? Помощта, която мога да ти предложа, съществува. Тя е бърза и действа, но не знам дали ще ти хареса.

— А защо?

— Защото това е онази помощ, която после не може да се поправи.

— Защо мислите така?

— Аз нищо не мисля. Моята помощ не е да мисля, а да сторя нещо.

В този миг Софроние чу как тежкия мъжки колан падна на земята, а металът иззвънтя.

— Направете тогава нещо, моля ви, докато не е късно! Спасете ме! — пое шепота женското гласче.

— Не смея.

— Защо?

— Ще викаш.

— Да викам? Защо да викам? Ако тази уста беше няма, и твоята любов щеше да бъде глуха.

— Казва се: приеми кръвта моя и тялото мое и аз ще се жертвам за тебе и ще те изкупя. Имай само доверие в мене. Но ти не вярваш, че то боли.

— Кое боли?

— Моята помощ. Поне първия път... Могат ли копчетата на ризата ти да се откопчат с език?

— А защо да се откопчават с език?

— Защото, докато са закопчани, не мога да ти помогна...

В този момент Софроние Опуич започна безшумно да се облича. Докато навличаше ботушите си, чу последните думи на сестра си; шепот, който нито за миг не се превърна в писък:

— Помощ! Прелъстител! Ох, господине, не ми правете това, моля ви! Помощ! Тежък си, слизай, не мога да дишам, защо ме притискаш толкова... Бодете ме, недей, гъделичка ме... Колко си космат, какво правиш? Ще ме задушиш с плюнката си, махай се, тече ми в устата... Ще ми отгризеш това, пусни ме! Стяга ме... Помощ, убиец!... Това ли е кръв и плът?... Ох, господине, не ми правете това... правете... правете... Ох, господине, моля ви...

Байрактарят Софроние Опуич се измъкна тихо като крадец от родния си дом. В антрето гореше свещ, забодена в пъпа на малък хляб, а в сребърен поднос бяха сложени великденски яйца. Той взе едно шарено яйце, голямо като от петел, оседла бързо коня си и отлетя в парадната униформа на френската кавалерия право до къщата на Петра. Събуди я, даде ѝ яйцето, каза ѝ, че е дошъл да се сбогува, и я попита:

— Кажи ми, какви връзки имаме ние Опуичи с Тенецки от Земун?

— Не знаеш ли? Всичко започнало още миналата война и миналия век. През онази 1797 година, когато пропадна венецианската държава. Тогава се срещнали баща ти и Пахомие Тенецки, бащата на онзи Пана Тенецки, който сега сваля сестра ти.

— И какви са тези отношения?

Петра го целуна за раздяла и в целувката с ням шепот, уста на уста, му каза:

— По-лоши не биха могли да бъдат.

Софроние яздеше към северозапад и чувстваше, че има посещение. Някакъв малък глад завиваше под сърцето му като

неутолена жажда или може би това бе някаква безсилна болка, която цвилеше в него като глад.

КЛЮЧ ЧЕТВЪРТИ ЦАРЯТ

Пахомие Тенецки бе от онези Тенецки, които в две поколения бяха дали двама отлични художници, от онези Тенецки, които знаеха, че при Веласкес могат да се различат 27 черни цвята. В Земун бяха

дошли през 1785-а, за да може Георгие Тенецки да направи портретите на прочутите Карамати. Пахомие Тенецки от страничната линия на семейството беше по майка половин поляк. И вероятно от нея беше наследил музикалното си дарование. Макар че бе получил в наследство леярната за камбани в Земун, той предпочете да учи музика в Буда.

Още като беше дете, тоест по времето, когато в сънищата му още нямаше мъртви, Тенецки взе едно необикновено решение. Свиреше много хубаво на кларнет, а радостта от свиренето в един миг предизвика у него такава жажда за живот, че изненадващо дори и за самия себе си, реши да живее дълго, колкото се може по-дълго. Както се казва — завинаги и един ден в повече. Не знаеше как се постига това, никой не можеше да му разкрие тайната, но Пахомие чувстваше абсолютна решимост и непреодолимо желание да постигне това. Питаше се какво изчезва първо — тялото или душата. Беше чул, че онова „завинаги“ от познатата фраза се отнася за душата, а „един ден в повече“ — за тялото. При това — каза му го един поп — в тази сложна аритметика, която изцяло бе погълнала вниманието му, по-лесно е да се изгуби онова „завинаги“, отколкото онзи „един ден в повече“.

По-късно, когато възмъжа и започна да учи музика във Виена, Пахомие Тенецки се сдобил с крака, горещи като огън, така че, когато валеше, от обувките му излизаше пара; и с една ледена ръка, с която охлаждаше бузите си вместо с чаша бира. Обожаваше композициите на Paisiell и умееше да раздели спомените си за Земун, Пеща и своите родители на горещи и ледени. Вече беше женен, имаше двама синове — Пана и Макарие, и дъщеря Ерисена, когато някакъв приятел подхвърли съвсем случайно едно изречение, което изцяло промени живота на Пахомие Тенецки. Той каза:

— Онези, които са убили най-много хора, живеят най-дълго...

И Пахомие Тенецки веднага започна да се упражнява. Никакъв кларнет, никакъв Paisiell и Хайдн! Учеше стрелба с пушка. Известно време, наистина, се колебаеше между музиката и войската, но несравнимата сръчност на пръстите му, усъвършенствана от дългогодишното свирене на кларнета, изведнъж се оказа изключително полезна и в друго отношение. Тази сръчност помогна на Тенецки да стане един от най-добрите стрелци във Виена. И не само това. Студените и горещи спомени, студената и горещата ръка бяха като че

ли сътворени за новото умение на Пахомие Тенецки. Тези качества придаваха на неговата сръчност нещо изключително и което е още по-важно при боравенето с пушка — нещо непредсказуемо. Хората на стрелбището, където той се упражняваше, започнаха да се страхуват и да странят от него.

— Той стреля, като че ли свири на кларнет — шепнеха те. — С такъв не можеш да се мериш.

И наистина беше така. Когато през 1797 година избухна новата война, в която французите унищожиха Венецианската република, Пахомие Тенецки подстрига седемгодишните си мустаци, сложи пушката си в една плюшена кутия, като че ли опакова кларнета си, и се яви доброволец в австрийската войска. Веднага го изпратиха на фронта и в една от първите битки прояви чудовищната си сръчност в боравене с пушката и спаси или по-точно казано плени в някакво мазе едно чернокосо момиче. Оттогава постоянно я водеше със себе си. Не знаеше нищо за нея, не знаеше дали разбира езика му, не знаеше дори дали е грамотна, макар че се съмняваше в това. Вместо да ѝ каже нещо през онзи първи ден, той ѝ зашлеви плесница, защото думата може и да не се чуе, но с плесницата е по-различно. И така, споразумяха се още от самото начало, без излишни приказки.

Тя упорито мълчеше, ядеше малко и ставаше все по-хубава. Не знаеше нито името ѝ, нито вярата ѝ. Не знаеше дали е девствена, или не, защото не беше правил любов с нея. Но всяка вечер, по времето на „бялата тъма“, я караше да му го смуче. Момичето намазваше ушните си раковини с червило и правеше това, което той искаше, докосвайки го леко с устни и с пръсти, без да проявява признаци нито на привързаност, нито на отвращение. И колкото повече време се изнизваше, толкова сеансите ставаха по-дълги и по-необикновени. Понякога на Тенецки му се струваше, че тези допири и милувки му напомнят нещо, но не можеше да определи точно какво. Всъщност нямаше време да си блъска главата с такива неща. Махваше с ръка и правеше извода, че съдбата на една жена винаги се решава от някое „да“, а съдбата на един мъж винаги от някакво „не“. Войната против Франция бушуваше и Пахомие Тенецки бързо се прослави в тази война. Скоро около него, на един пушечен изстрел разстояние, се създаде празно пространство както на стрелбището във Виена. Всички от двете страни на бойната линия се страхуваха от него. А той правеше

каквото си иска. Ако изречението, което бе чул в младостта, бе точно, то животът му с всеки изминал ден все повече се увеличаваше... Но тогава командващите му казаха:

— Това не е работа за тебе. Тук няма човек, достоен за теб. Няма човек, с когото би могъл да премериш силата си. Ще се занемариш и ще изгубиш уменията си. Каква е тази информация? Направи си извода сам: „И се бихме от шест часа сутринта до десет часа, и някои до водата гонихме, и там ги удавихме, някои в гората захлахме, някои на кол набихме, някои избягаха и десет байрака и тръби от тях взехме.“ Нима ти трябва да правиш това? Има си хора за тази работа. А ти си опаковай нещата. На един друг фронт, малко по на север, има човек, който ти е равен, ако не и по-добър. Само внимавай, той е на другата страна, на френската. Върви да го оправиш.

И Пахомие Тенецки взе кутията с пушката си, бинокъла, момичето и тръгна. Но там ни звук, ни кост от другия. Нямаше човек, който би могъл да се мери с Тенецки. И тук Пахомие правеше каквото си иска на фронта, а вечерите прекарваше с момичето. Един следобед му се случи нещо чудно. Върху му връхлетя един невъоръжен търговец на име Еремия Калоперович и се опита да го рани. Тенецки не искаше да го убие и го рани в ръката. Въпреки раната онзи като смахнат се рееше по фронта и следеше Тенецки отдалеч. Плачеше, мъкнейки една черна кутия, украсена със слонова кост, и подкупваше войниците, за да дадат кутията на госпожица Растина.

— Коя е тази Растина? — попита учудено Тенецки войниците си.

— Как коя е Растина? Това е жената, с която господин капитанът сега благоволява да живее. Тя е годеница на споменатия търговец от Карловци, кир Калолерович.

Тенецки прихна в смях и отиде да прекара още една вечер с Растина. При този случай той установи, че тя би могла да има съвършен enbouchure — както музикантите от Виенската школа наричаха обема на устните при свирене на някой духов инструмент. Опита се да продължи да размисля за това, Растина все така упорито мълчеше, но малката мръсна война ги раздели още веднъж. От старата му част му съобщиха, че трябва да се върне. Онзи от френската страна се беше появил в тази част на фронта. Очевидно и той търсеше Тенецки. И Тенецки се върна в старата си част, а Растина най-последно проговори.

— Кого, по дяволите, постоянно търсим? — попита тя.

— Виж ти, гълъбицата загука! — отвърна Тенецки. — Загука точно когато трябва. Интересува те онзи другият, а? Онзи, дето иска да ми види сметката? Е, щом като е така, слушай ме внимателно.

Онзи, когото търсим, се казва Харалампие Опуич. Опуичи са богати, те са търговци от Триест и са сърби. Той е капитан, има най-добрия кон в това крило на френската войска, след него в кожен сандък носят среброто му, а той държи около кръста си чекията и вилицата в една кания. Издържа собствения си пътуващ театър, който играе случки от живота му и което е още по-необикновено — представя смъртта му, макар че е жив. Знае се, че жените го обичат. Той пък обича меки путки, пръстите му винаги на жена миришат и не може лесно да се засити. Майката го обича повече от мъжа, жената — повече от сина, а дъщерите — повече от братята и повече от който и да е мъж, когото ще обичат. Той е силен и бърз като мълния. Може като мечка да изхвърля с ръка риба от водата. Кръсти се така бързо, сякаш лови мухи, а от женското мляко черпи сила и здраве. Взимат му кърмачки като на дете. Те му пасат вечер ушите, правят му сирене от млякото си, а сутрин някоя от тях изцежда струйка мляко върху четката му, с което той после си търка зъбите. Никога не става след любов, преди да е изпушил лула тютюн. Не води любовниците си на походи, но винаги има по някоя някъде край Дунав, която го очаква. Сега Харалампие Опуич, тоя, дето го гоним, лежи в тъмнината в кулата срещу нашата, облегал тил на юмрука си, и мисли. От мислите му далеч, някъде в мрака, някому се заледява кръвта в жилите или дъхът му спира насън. Но на мене — не. Аз не се страхувам, виждам как враната, докато лети, побелява.

Но и капитан Опуич е твърд камък. Нагледал се е на птичи гнезда от женска коса от Рейн до Нева, от Ваграм до Дунав, воювал е до насита някога в австрийската, а днес — във френската войска.

А колкото до неговите смърти, гледал съм ги в театри и по панаири и знам всичко за тях. Трудно се стига до капитан Опуич. Той пие ракия от двадесет и четири билки, но никога не е пиян. Ако алкохолът замае главата му, взима главичка лук, стиска я в дланта си, докато я изцеди, и я мирише. Това разнася махмурлука и избистря главата му. Той знае, че между народите няма любов, а омраза, и често казва, че победата има много бащи, ала поражението винаги е сираче.

Също си мисли, но никога не казва, че и поражението, и победата имат една и съща майка. Той знае, че аз, както и другите, най-много мразим това, от което живеем. Но преди всичко той е способен войник. Досега под него, в битките, са паднали девет коня. С пушката си шаран може да убие, докато скача от реката. От него се боят и свои, и чужди. Чух, че някакъв френски майор се скарал с него, подиграл му се или нещо такова. Опуич премълчал и преглътнал обидата, дори изпратил майора до дома му, който той завзел в град Улм на Дунав. Французинът си починал хубаво, но на сутринта на това място нямало ни къща, ни покъщнина. През нощта къщата на заспалия майор била открадната от хората на Опуич. Никой не могъл да намери дори една-единствена тухла. На празното място стоял само креватът на майора с балдахина, в кревата — една старица, а под кревата — купчина карти. А от майора — ни звук, ни стон.

Говори се също, че слухът на капитан Опуич отслабвал. И то по чуден начин. Казват, че колкото по-добре чувал под земята синът на капитана — Софроние Опуич, толкова бащата по-слабо чувал на този свят над земята. А за сина се знае, че расте и все по-добре чува. И затова капитан Опуич си има една поговорка: „Всяко нещо, за да се чуе истински, трябва да се повтори поне два пъти.“

Ето, такъв цар лежи там, отвъд пътя, в кулата, и ме дебне през мрака и звездите така, както и аз него.

**КЛЮЧ ПЕТИ
ЖРЕЦЪТ**

Капитан Тенецки и Растина лежаха в кулата на фронта сами. По време на война Тенецки винаги бе сам. На стената в одаята беше закачена картина, на която бе нарисуван носен от бурята кораб, и преди

да заспи, Растина се взираше в окъпаното в лунна светлина море и както някога, в детството, се страхуваше, че ще се напишка в леглото от нарисуваната вода. На другата стена висеше картина на жена, която един кентавър бе грабнал в ръце, прехвърлил я на гърба си и бозаеше от гърдата ѝ в движение, обърнал назад глава. Както пишеше под картината, това е Елевсинският хиерофант, а яхналата го жена — Светът. От едната гърд на жената жрецът суче милосърдие, а от другата — жестокост; от едната бозае закона, от другата — свободата да се покори или не. На Растина ѝ се струваше, че този майстор на светите мистерии на войната, този цар, който се превръща в жрец, този кентавър е навън, в мрака, и дебне момент, за да покаже на Тенецки светия си огнен предмет, а от нея, Растина — да посуче млякото.

Както и да е, двамата ненадминати стрелци най-после се изправиха един срещу друг. Заеха позиции в двете кули, изправени една срещу друга и отдалечени на разстояние от една осмина пушечен изстрел. И двамата мислеха, че започва взаимно изнуряване, което ще продължи седмици. Всичко обаче трая само един ден.

Падаше бялата тъма. Тенецки лежеше на тавана, гледайки в покрива над себе си като в преобърнат кораб, и наблюдаваше кулата под себе си, вдишвайки мирисите, които бяха започнали да вампирясват. После слезе. Чувстваше Растина, пръстите и устните ѝ върху себе си. И си помисли, че тези докосвания в тяхната неизчерпаема многоликост траят цяла вечност, траят като че ли „завинаги“. После внезапно престана да чувства тези допири и започна да ги слуша. За пръв път чу Растинините устни и пръсти отвътре, през себе си. И най-после разбра. По време на всички битки, по време на пропадането на Венеция, при двете смени на фронтовете, Растина вместо на кларнет бе свирила на него, австрийския капитан Пахомие Тенецки, Франц Йозеф Хайдн. В момента тя изпълняваше „Allegro con spirio“ от „Corale di Sant' Antonio“ за флейта, обой, кларнет, фагот и рог, при което устните и пръстите владееха до съвършенство Хайдновата композиция. Пахомие Тенецки заключи, че момичето така владее техниката на изпълнение на кларнет, че в сравнение с нея умението на самия Тенецки и неговият Paisiell не струваха и пукнатата пара. Той погледна изумено момичето върху себе си и свърши точно в мига, когато тя преминаваше към „Minuetto“. Но тогава отново се намеси малката мръсна война. Тенецки почувства мирис на дим,

изпсува и помисли: „Никога няма достатъчно време за вечността!“ И изтича към прозореца. Ясно се виждаше как в нощта от съседната кула, онази, в която се бе затворил капитан Опуич, излиза дим на кълба. Тенецки просто не можеше да повярва на очите си. Кулата на Опуич гореше. Сега трябваше да мисли бързо. Ако кулата наистина гореше онзи, другият, би могъл или да изгори заедно с нея, или да скочи през единствения изход, точно като мишена на Тенецки.

Скоро пламъкът се появи и на етаж. Ставаше нещо невероятно. Тенецки грабна бинокъла и започна внимателно да наблюдава изхода на кулата, при което излезе за малко от скривалището си. В същия миг капитан Опуич простреля едновременно окото на бинокъла и окото в главата и секунда след това изскочи от пламъка, който сам бе запалил.

Наскоро след това в кулата, където лежеше разстреляният Тенецки, влезе човек, толкова тежък, че можеше да вдигне черковна камбана, с пушка в ръка и в разкошните одежди на френската кавалерия. Той изтича до мъртвия Тенецки, ритна с крак пушката му и почувства непреодолимо желание да се изпикае върху мъртвия враг. Но като видя уплашеното момиче, сгушено в един ъгъл на кулата, се отказа от намерението си, прегърна момичето и започна да го утешава с тих глас. Шепнеше като молитва:

— Какво е това сега, Господи? Защо ракия на огъня, Господи, Боже мой? Измами ме, но не ме надмъдри. Защо ни посолни морската бездна, толкова сол, толкова вода пропадна, Боже мой! Накъде ни води това?

Тогава се обърна към Растина, галейки я по косата:

— Хайде, дете мое, не се страхувай, долу те чакат брат и годеник, побеляха от грижа по теб.

Когато излязоха от кулата, в нощта наистина ги чакаха двама души. Братът на Растина и годеникът ѝ Еремия Калоперович. Братът носеше пушка, а Еремия държеше в ръце черна кутия, украсена със слонова кост, в която беше кларнетът на Растина. Но тя дори не ги погледна. Безмълвно взе черната кутия от годеника си и потъна в тъмната заедно с капитан Опуич. Той се обърна изненадан и каза:

— Къде си тръгнала, дете мое? Мустаците ми са по-стари от тебе. Вразуми се!

— Искам да имам дете от тебе. Живот за живот.

И не рачи да се отдели от него. При първото спиране, по време на вечерята в кръчмата „Пъпа на земята“, капитанът постеше с леща и ракия. И нито за миг не се отпусна. В кръчмата влезе просякиня с мъжка шапка и викна:

— Нека тази шапка дарят онези жени, които никога не са изневерили на мъжа си! Само те! Другите нека не посягат към джоба...

Като чу това, Растина откъсна едно сребърно копче от ризата си и го хвърли в шапката. Капитанът се засмя и я отведе със себе си на почивка. Вървейки, постоянно мърмореше:

— Да знаеш, Тенецки сгреши в сметките си. Той си мислеше и вярваше, че колкото повече убива, толкова по-дълго ще живее. Това воистина са глупости. Същността е в друго — никога не се знае кой кого е убил: победителят победения или победеният победителя. Сега Тенецки лежи в онази кула и птиците кацат върху него като че ли е клон и не знае, че може би аз съм убитият, а не той...

Виждайки, че капитанът е неспокоен като двегодишната си кобила, Растина го обсипа с целувки и поиска да му пошепне нещо на ухото, но той покри устните ѝ с длан.

— Не се безпокой, душа, знам, че си ги имала и преди мен. Но това няма значение. И все пак аз ще отнема девствеността ти.

И той наби в клитора ѝ своя сляп водач така, че устничките ѝ звъннаха. Тя заплака и пошепна на ухото му.

— Ще трябва да го направиш още веднъж.

Когато капитан Опуич легна за втори път върху нея, с учудване разбра, че Растина е девственица.

КЛЮЧ ШЕСТИ ЛЮБОВНИЦИТЕ

Когато през 1797-а Растина Brunswick се завърна от фронта в Карловци Сремски, защото капитан Опуич не можеше да я води от битка в битка, тя веднага потърси някогашния си годеник Еремия

Калоперович. Той носеше белег от пушката на покойния Пахомие Тенецки на ръката си и малки бели звездички в брадата си.

— Ако искаш жена, която три пъти е губила девствеността си, която те презира и която ще ти роди чуждо дете, вземи ме — каза тя на кир Еремия. Той помисли — болката е само ехото на чуждата болка — и я взе.

И така Растина Brunswick се омъжи в Карловци и се настани в просторната къща на Калоперовичи на „Шекер сокак“. Роди най-напред син Арсение, а след това — дъщеря Дуня.

Мъжът на Растина не проявяваше никога признаци на нетърпимост. Само понякога, когато говореше, думите му някак си чудно прескачаха, защото той всъщност винаги искаше да каже две неща едновременно. Разказваше на децата, че в морето живеят риби, които понасят само определено количество сол. Ако във водата има повече сол, отколкото могат да поемат, те се зашеметяват. Така и с нас. Защото човешкото щастие е като солта. Има ли я в повече, зашеметява.

Господин Калоперович купи по една шапка от рибешка кожа на Растина и Дуня и ги абонира за „Новини сръбски от царстващия град Виена“. Дуня израсна в кльоцаво и лакомо момиченце. Тъпчеше в себе си, във всички отвори, всичко, което намираще — пумпали, скакалци, копчета, жива риба, фиби, бобени зърна, охлюви и топки, моркови, яйца, грахови зърна, шишенца с тоалетна вода, краставички, топчета, венециански алманаси и моливи, дръжки и часовничета с музика и най-послед един дебел рибешки мехур, който се спуска в нея...

Господин Калоперович записа момчето в училище.

— Нека стане като Цицерон.

И младият Арсение Калоперович тръгна в карловачкото сръбско-латинско училище и още първия ден доведе оттам вкъщи едно необикновено същество, което предеше като котенце, беше натъпкано с латински цитати и приличаше на прекрасна кукла. Тази кукла или по-точно кукльо, се казваше Авксентие Папила, беше приятел на Арсение по чин и далечен роднина на някакъв разжалван генерал. Сираче и без средства, Папила изглеждаше по-хубаво в старите дрехи на приятелите си, отколкото те в новите. Имаше малък белег от рождение на слепоочието и това му придаваше известна тайнственост.

„Онзи с издрасканата глава“ — говореха на шега, но с обич приятелите му. Беше любимец на всички котки, на всички попадии и

на всички ученици в Карловци. Затова или по други причини, навсякъде, където се появеше Папила, около него започваха да кръжат невероятни и често страшни разкази. Най-хубавото от всичко обаче беше това, че той не знаеше нищо за тези разкази и много се изненадваше, когато ги чуваше от някого. Само понякога му се струваше, че житейският му път се извива пред него като червей.

Момчетата вече бяха в класа по риторика. Папила прекарваше повече време в просторната къща на Калоперович, отколкото в бедното си жилище. Една вечер той започна да преписва за себе си и за Арсение един ръкописен учебник, взет назаем от някакъв ученик. Пишеше с красивия си почерк, като топеше перото ту в мастилницата, ту в устата си и от време на време сричаше на глас:

— *Praecepta artis oratoriae in tres partes digesta et Juventuti Illirico-Rasciane tradita ac explicata in Collegio Slavono-Latino Carloviciei, Anno Domini.*

Тогава някой изведнъж сложи огледалце пред очите му. Госпожа Растина се засмя, показва му как се е измърлял с мастилото и избърса устните му с напарфюмирания си ръкав.

— Искаш ли да учиш Дуня и мене на латински? И без това времето ни бавно тече.

— Искам — отвърна Папила, — ако ме заведете на театър в Тимишоара и ако поръчате на господаря Еремия някоя книга за мене.

— А коя книга би желал най-много?

— Онази за Еладий, който продал душата си на дявола от Викентие Ракич, и една немска книга за доктор Фаустус. И двете са печатани през 1808 година.

И така започнаха часовете по латински в къщата на господаря Калоперович, която се виждаше много ясно от плаващите по Дунава кораби. Най-напред Авксентие Папила даваше часове на госпожица Дуня на верандата, а след това отиваше с Арсение в салона, където майка му от време на време пригладжаше с плюнка хубавата му коса. Тук започваше часът на госпожа Растина. Поставяха на масата сладкиши, пълнени с диви охлюви, и баница с подправки, сервирани във фаянсова чиния. На дъното на чинията имаше малки улейчета, наподобяващи кръвоносна система. Те водеха към малка вдлъбнатина с форма на сърце. В него се събираше олиото, за да не потъват сладкишите в мазнина. С баницата сервираха чай от коприва с мед,

любимо питие на младия господин Папила, който след това даваше часове по риторика на госпожа Растина или ѝ четеше части от „Илиадата“, предейки като коте:

— Там зад моретата, близо до Троя, има една горчива вода, която не е за пиене. На поилото се събират жадни зверове, но никой не може да пие, докато еднорогът не дойде на водопой. А неговият рог е лековит и когато спусне главата си, за да пие, той размътва водата с рога си и я прави сладка за пиене. Тогава и другите животни утоляват заедно с него жаждата си. А щом като се напие и извади рога от водата, тя става горчива, каквато е била. И докато еднорогът размътва водата с рога си, с очите си я бистри и в тази бистрота се оглежда цялото бъдеще на човечеството като на длан...

Една вечер, когато Арсение не присъстваше на часа, точно в мига, когато Папила започна да ѝ тълкува една нова глава — *De tropis dictionis*, — неговата ученичка и покровителка, госпожа Растина, каза:

— Красавецо мой, трябва да ти разкажа нещо. Госпожа Авакумович ми повери една тайна, която би трябвало да чуеш. И така, слушай. Преди шестнадесет години в едно известно семейство трябвало да се роди дете. Истината е, че майката мечтаела да роди син, а бащата — да се сдобие с дъщеря, но те и не предполагали, че ще бъде от друг баща. Така детето, което трябвало да се роди, станало нежелано дете. Майката трябвало да го отстрани, преди мъжът ѝ да заподозре нещо. Врачът, когото повикала, казал, че това може да стане най-лесно, ако зародишът се пренесе в някое друго лице или дори в някой предмет. Как сторили това, в разказа не се казва, но зародишът бил преместен в облегалката на едно меко плюшено кресло. Той продължил да расте в облегалката и един ден, когато мъжът се облегал на нея, вътре нещо скръцнало...

На това място младият Папила изведнъж прекъсна разказа на госпожата и смутен се опита да продължи часа, като че нищо не е било казано:

— Тропите обхващат метафора, синекдоха, метонимия, оноματοпея, антономасия, литота и евфемизъм. *Allegoria nihil alius est quam continua Metaphora...*

Но на това място госпожа Растина покри с ветрилото си устните на Папила, помилва го със сребърните си очи и продължи спокойно да говори:

— В метафора или алегория, все едно, жената от разказа ужасена повикала един ден мъжа си: в облегалката на фотьойла биело нечие сърце...

— *Die quibus interris et eris mihi magnus Apollo...*

— След известно време очертанятията на сгърчения плод можели да се видят съвсем ясно под облегалката на фотьойла, а когато някой се облягал на него, детето се сгушвало до гърба му, като че ли търсело топлина и биенето на нечие сърце. Не след дълго, ако някой случайно повдигнел малко калъфката на облегалката, можело да се види, че детето е момче...

— *Crudelis Mater magis, an puer imquebus ille Improbus ille ruer, crudelis tu quaque Mater...*

С тези думи и с изпълнена с ужас душа, обезумелият Авксентие напразно се опитваше да продължи урока си. Госпожа Растина рязко завърши разказа си:

— Най-последно облегалката била разпорена и в нея открили тебе, Авксентие Папила!

При тези думи Авксентие започна неудържимо да трепери, извика и се хвърли в разтворените обятия на госпожа Растина, която го защити от страшните мисли, притискайки го до гърдите си, и го пренесе от облегалката в разказа направо в постелята си.

* * *

През онези дни на 1813 година луната в Карловци носеше зелена подплата, духаше вятър, който вместо шапки разнасяше имена, и валяха мазни, хранителни дъждове.

— Вижте ги — чуруликаше госпожа Растина, показвайки минувачките от прозореца си, който наподобяваше витаеща стъклена носилка, погледнете ги, всяка от тях носи своето име между циците си.

Първият, който бръкне там, ще отнесе името ѝ. Но, преди всичко, пазете се от красивите — говореше тези дни госпожа Калоперович на сина си и на любовника си, преизпълнена с щастието на внезапно завърналата се младост, — пазете се от онези, на които горната устна е зелена, а долната — теменужена. От онези, на чиито обеци кацат птици. Те ще ви поят с вода в дланите си, в която е пренощувал бъзовлек, от който и майката се забравя.

Докато говореше това, синът ѝ Арсение я гледаше втренчено и не можеше да познае в нея майка си, а тя се взираше в Папила като в ангел.

През тези седмици вкусът на гъбения сок, който госпожа Растина обичаше, се промени в устата ѝ, канелата доби вкус на кафе и госпожа Калоперович, която вече чуваше дървения си кон на брега на нощта и тъмната на брега на името, се преобрази.

— Не можеш ли да дойдеш поне веднъж в съня ми? — говореше тя на любовника си. — Не знам какво да направя, че да те имам и в сънищата си. Не мога вече и Арсение да сънувам.

През една от следващите сутрини тя му каза:

— Ужасно ме изплаши миналата нощ насън. Дойде крадешком с някакъв фенер. Зовях те в сънищата си да ме милваш, а ти искаше да ме убиеш. И то с хусарска сабя.

За да я успокои, младият Папила я дари с усмивката си, за която жените в Карловци шепнеха, че „струва колкото ездитен кон“, и със синя възглавница с четири пряпореца в ъглите. Да си спомня за него и когато спи. На възглавницата със златни конци бе избродирано на латински следното:

Когато госпожа Растина легне, пряпорците зашумяват и от тях извират сънища. Когато госпожа Растина се събуди, сънищата се връщат в пряпорците, а в постелята се вмъква котката на госпожа Растина. Преди и удря пряпорците с лапички. Когато някой сън на госпожа Растина изскочи от пряпореца, котката отваря уста и го гълта. Но това е силна храна и ѝ вреди. Тогава котката се уплашва от онова, което е глътнала, няколко дни не преди и търси тревата исоп, с която се лекува, когато я ухапе змия.

Тази трева ѝ помага да се излекува и от сънищата на госпожа Растина.

От другата страна на възглавницата беше написано:

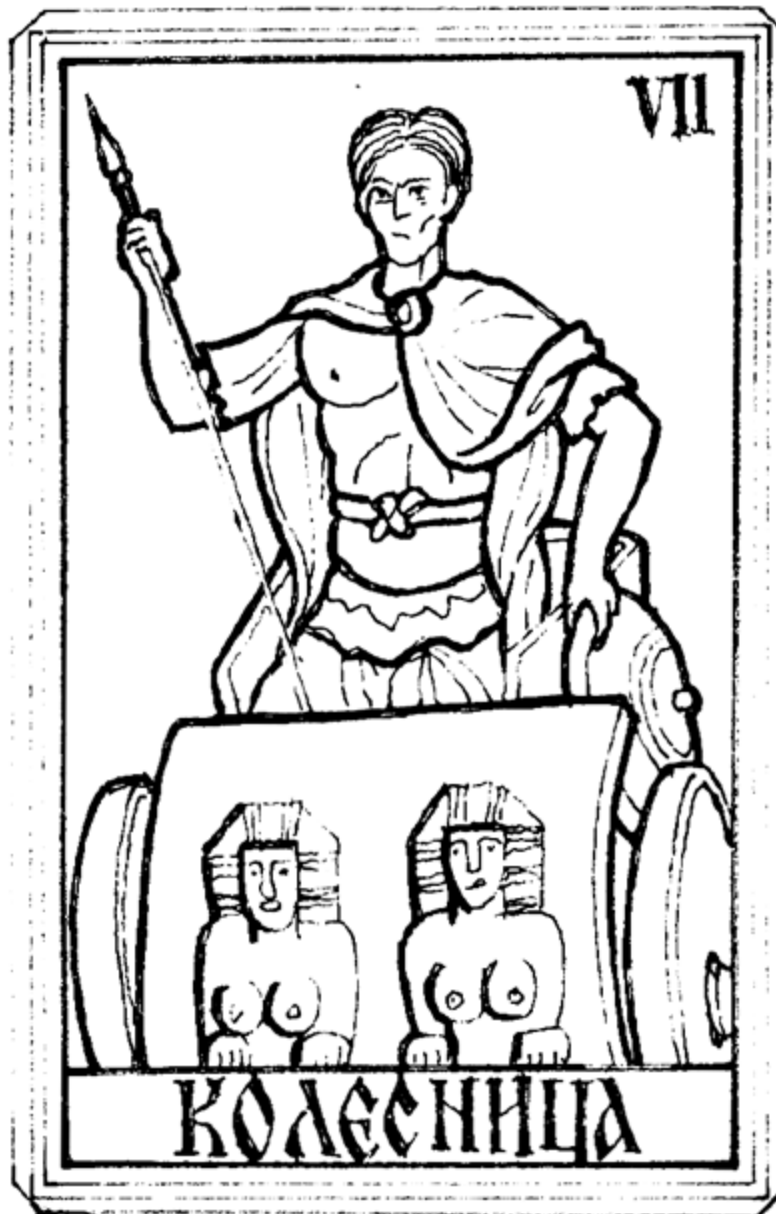
Името на котката е Авксентие Папила.

Госпожа Растина носеше гордо възглавницата на прозореца си, влюбено впиваше погледа на сребърните си очи в Папила, заради него отново се учеше да ходи, държейки свещник със запалена свещ на темето си, след много години за пръв път извади от черната кутия украсения със седеф и кадифе кларнет. С леко поруменяло лице тя свиреше един следобед на сина си и любовника си „Divertimento — Corale di Sant' Antonio — per flauto, ooboe, clarinetto, fagoto e corno“, и точно когато стигна до „minuetto“, в стаята влезе дъщеря ѝ Дуня, горната ѝ устна беше намазана зелено, а долната — жълто.

Госпожа Растина се задави, престана да свири и същата вечер крадешком хвърли в леглото на дъщеря си покривало от козя кожа. На другия ден се вгледа в любовника си и забеляза на гърба му драскотини от остра козя козина. Обезумяла от безпокойство, тя издебна вечерта дъщеря си, докато се миеше. Гледайки я през завесата, госпожа Растина за миг си помисли, че един мъж никога няма да разбере чувствата на жената, която се мие, а жената — чувството на мъжа, който разтърсва глава след пикаене... И тогава изведнъж съзря на Дунините колене червеникави драскотини от козята кожа. Така научи повече, отколкото искаше да знае.

Гневна и безпомощна, тя не мигна през цялата нощ и обиколи стаята си толкова пъти, че би могла да стигне пеша до Сланкамен. На сутринта повика сина си, прегърна го и му разказа всичко. Двамата плакаха прегърнати. Изведнъж той трепна, влезе в стаята, където Папила имаше час по латински със сестра му, и насочил пищова си срещу тях, изгони и двамата от къщи.

КЛЮЧ СЕДМИ КОЛЕСНИЦАТА

Известно време не се чу нищо за Дуня и Папила освен слуховете, че старият господин Калоперович ги издържа тайно от жена си. Но

скоро до госпожа Растина отново достигна една от онези страшни истории, свързани с Авксентие Папила.

След като любовниците бяха изгонени от дома на Калоперович, Папила продължи да помага известно време на клисаря от горната карловачка църква при воденето на книгите на родените и умрелите. Обаче той внезапно беше заловен как вписва имената на току-що виделите бял свят деца едновременно и в рубриката на родените, и в регистъра на умрелите, посочвайки точно бъдещия ден, месец и година на смъртта на още некръстените деца. И макар че тези рубрики бяха заличени веднага щом като всичко излезе на видно, ужасените родители не можеха да забравят датите, които ръката на Папила беше записала под още ненастъпилите години, далече зад хиляда и осемстотната.

Но нещата не свършиха дотук. Когато едно дете умря от шарка и бе сравнена датата в книгата на горната църква в Карловци с датата на смъртта, стана ясно, че Папила е внесъл точно годината и деня и нямаше нужда нищо да се попълва. Тогава някои родители насила поискаха да им се покажат книгите и се опитаха да прочетат по зачертаните рубрики ориста на децата си. Най-после беше направен оглед на самото място. Съдебният служител доведе Папила, когото вече не допускаха в училището, за да покаже какво е направил с книгите на родените и умрелите. Когато книгите бяха отворени пред него, Папила в миг намери мястото, където бе записано собственото му рождение, изтръгна перото от ръката на клисаря, наплюнчи го и записа датата на собствената си смърт.

Осъдени да напуснат Карловци, Дуня и Папила се озоваха в белия свят. Папила постъпи в австрийската войска и Дуня го изпрати на война против французите. Тя с трепет мислеше за онзи ден, който Папила бе вписал до името си в книгата на родените и умрелите от горната църква в Карловци. За деня, който веднага бе заличен в книгата и който Папила не искаше да открие никому. Когато го попита за това, той отговори:

— Убиеш риба с камък като летяща птица с буца пръст, свариш чорба и на дъното намериш името на рибата. Това име не е нито за ядене, нито за обявяване.

Самият той, естествено, знаеше тази дата. Денят на Папиловата смърт бе във втората половина на века и му обещавахе дълъг живот.

Невероятни истории съпровождана Авксентие Папила и на военното поприще. Една от тях разказва, че Авксентие заедно с командващия частта му, капитан Пана Тенецки, син на прочутия Пахомие Тенецки, отишъл да гледа представлението на някакъв пътуващ театър. Израели „Трите смърти на капитан Опуич“. След представлението Авксентие си помислил: „Ами че този капитан Опуич е същият онзи капитан Опуич, чиято френска част преследваме. Същият онзи, който е убил бащата на моя капитан Пана Тенецки през миналата война. А капитан Пана мълчи като залян. Може би иска да ме провери?“

И заключението се наложи от само себе си. Третата и последна смърт на капитан Опуич още не се бе случила! А това значеше, че капитанът може да бъде убит. Има само три живота и ако му се отнеме третият живот така, както деветият на котките, това ще бъде краят на владичеството му на бойното поле.

Авксентие си набави фенер и реши да потърси капитан Опуич още при първата битка.

— Ще му сваля аз шпорите — каза Папила, който вече беше показал уменията си на бойното поле. Прослави се с ролята на „заек“ — атакуваше пръв в битките и увличаше другите след себе си, а след това се оттегляше в тила и чакаше нова възможност. И ето че сега отново очакваше момента за своята изява. И той му се предостави в един град. Австрийската част на подпоручик Папила спря на малък, тих като стая каменен площад. В средата имаше здание, за което казаха, че било университет. Папила се изненада, когато забеляза, че всички стени бяха обилно препикани на височината на човешки бой. Урината отдавна вече бе засъхнала, но ясно се виждаше, че в този акт са участвали много хора. Очевидно студентите са препикавали университета си. На една от стените с големи букви беше написано:

*ICH HATTE SCHLECHTE LEHRER
DAS WAR EINE GUTE SCHULE*

Зад този надпис, в сградата на университета, се намираше френската част, която преследваха.

Същата нощ, в една странична улица, близо до площада, се срещнаха капитан Опуич, който обикаляше стражата си, и подпоручик Папила, който с безумна смелост се изправи срещу него. За миг се озоваха на ничия земя, двамата с фенери и саби в ръце. Папила не беше правил никакви войнишки сметки. Той си мислеше за пиесата, в която третата смърт на Опуич започваше точно така. Папила заби сабята си в земята, закачи фенера на нея и се скри в тъмата с нож в ръка. „И капитанът прави същото в своята част на улицата“, предположи Папила, тоест забива сабята си в земята и закача фенера на нея. Младежът очакваше, че Опуич ще тръгне в тъмнината и ще се забие върху ножа му. Дори в един миг някакъв шум зад гърба му го накара мълниеносно да се обърне и да употреби ножа си. Зад него обаче нямаше никой. Само една нощна пеперуда, наподобяваща два окачени на халка ключа, го докосна с крило по бузата. С една дума, Папила не видя никого в тъмнината. Търсеше, търсеше, но от капитан Опуич нямаше и следа. Подпоручикът вече си мислеше, че някой го взима на подбив. След напразната гонитба в тъмнината и калта, гневен и мокър, той се запъти право към фенера и сабята на противника си, за да ги вземе като военна плячка. Но когато се озова само на ръка разстояние от плячката, капитанът, който не се бе помръднал от сабята и фенера, угаси пламъка и така замахна със сабята си в мрака, че езикът на Папила излезе през ухото. Опуич продължи пътя си, а Авксентие Папила остана да лежи в калта на улицата и вече не беше млад. Защото мъртвите никога не са млади.

* * *

Вестта за Авксентиевата смърт пристигна в Карловци Сремски по вода. Пръв я чу господарят Еремия Калоперович. В дюкяна му влезе един от карловацките шегобийци, един от тези, дето на сянка си почиват и със сянка се покриват, и разказа следното:

„Днес на пристанището чух една хубава историйка. Двама селяни продавали волове, взели много пари и тръгнали за вкъщи. А французите се изтеглят през Прусия. С тях са и сърбите, дето служиха на Бонапарт. Преди доста време един от селяните се хванал на бас, че ще изяде жаба, ако му дадат сто хиляди. А нашите сърби, дето се биха

в австрийската войска, сега нападат французите през немската земя и Папила е с тях, нашият Папила Авксентие от горната църква. Онзи, дето се хванал на бас, наистина изял жабата и взел парите. Е, а пък Папила извикал на двубой някакъв френски капитан Опуич, от ония Опуичи, дето живеят в Триест. А оня, дето изгубил баса и дал сто хиляди, си помислил: «Ще ми се смеят в село, като чуят за какво съм си дал парите.» А пък вашата Дуня не била вече с нашите, с австрийците, онзи капитан Опуич я изпратил да лекува раните на сина му, поручика от френската войска Софроние. Затова и оня другият се хванал на бас, че ще изяде жаба, та да си върне стоте хиляди! И я изял. Тогава капитан Опуич убил със сабя Папила, без дори да го попита за името, а онзи, дето изял жабата, за да си върне стоте хиляди, попитал първия, дето му върнал парите: «Абе, за какво ние, сърбите, гълтахме тези жаби?»

Господарят Калоперович изгони шегобиеца от магазина, но през целия ден не посмя да се мерне със страшната вест пред жена си. Криеше сълзите си, но нещата бързо се разчуха и госпожа Растина, която не се разделяше от натопената в сълзи възглавница с пряпорците, чу вестта за гибелта на Папила след мъжа си, но преди него научи още една страшна история, от онези, които кръжаха около Папила, макар и мъртъв.

На верандата, която гледа към Дунав, този следобед седяха госпожа Растина и приятелката ѝ, госпожа Авакумович, която беше дошла да ѝ съобщи вестта.

— Когато Авксентие Папила бил убит — разказваше госпожа Авакумович, — вашата Дуня взела един нож с форма на риба и тръгнала да отмъсти за любовника си. Търсила онзи, който го убил, а на всички било известно, че това е старият капитан Опуич. Намерила тя убиеца на любовника си в един френски лагер и войниците я отвели при него.

— Идвам отдалеч да търся ръката ти. Чух, че е лека и бърза със сабята. Затова ми трябваш. Имам една молба.

— Каква молба? — попитал капитан Опуич.

— Трябва да премахна някого от този свят.

— Това струва пари.

— Знам, че струва — отвърнала Дуня и показала една кесия със злато.

— Добре — рекъл той, — кой трябва да бъде убит?

— Аз.

— Ти? Плащаш, за да те убият?

— Така е. И нямам време за губене. Бързам. Имам само едно условие. Виждаш ли косата ми, малко е прошарена! Като свършиш работата си, трябва да остане такава, каквата е. Не трябва да бъде оцетена нито една месечинка, нито една звездичка в побелялата ми коса.

Тогава той неочаквано хвърлил оглавника върху косата ѝ и пъхнал юздите между зъбите ѝ. Войниците се вцепенили, но като по чудо конският юлар бил като излят за главата ѝ, а юздите намерили вдлъбнатина между зъбите ѝ. Всичко като че ли било направено за Дунината глава.

— Сега е ясно. Дебела котка бълхи не нападат — добавил капитанът, обърнал канията и оставил сабята да падне от нея. След това подал канията на Дуня и тя я напълнила с дукати. После свалил юлара и наредил да донесат погачи от онези, които се пекал цял ден, защото всяка се сваля от огъня, щом като следващата се замеси и премаже с мас, и заедно с новата се връща обратно на огъня. След като се навечеряли, той отвел Дуня в спалнята си и казал:

— Вярвам, че не се страхуваш да легнеш с онзи, от когото търсиш такава услуга като от мене?

— Аз вече от нищо не се боя — отговорила му Дуня, — но кажи ми какво ще ми сториш? Казват, че си непредсказуем в постъпките си... — И погледнала към небето, като че ли мери времето.

— Ще ти даря най-красивата смърт за една жена. В мене са смесени семето на смъртта и семето на живота. Ще ти направя дете и ще родиш онова, което желаш. Ще бъдеш двойно оплодена и сама ще избереш кое от тези семена желаш. Семето на живота или семето на смъртта.

— Това ще трае много дълго. Аз искам веднага.

— Няма, това ще стане още тази нощ.

Тогава Дуня прегърнала джелата си, почувствала как нощта в нея се разпуква на две и оставя място на някаква сладка светлина. После всичко утихнало. И тя не употребила скрития си нож. Ножът с форма на риба.

— Сега можеш да останеш с мене — предложил той на сутринта и целунал пръстена ѝ. Дуня почувствала, че ще живее, и като че ли се зарадвала.

— Не ме уби семето ти — казала тя.

— Не, но не те и оплоди. Ти си ялова. — И двамата се засмели...“

Това беше разказът, който ужасената госпожа Растина чу от приятелката си. Тази вечер тя отново сновеше из стаята си и обзета от гняв към дъщеря си, повтаряше като в делириум:

— Тя няма путка! Тя няма путка! Да не отмъсти за Папила! Такъв човек! И да не употреби ножа!

По време на вечерята обаче мъжът ѝ каза, че техният Арсение отива доброволец в австрийската войска, за да отмъсти за приятеля си Папила, да убие Опуич и отвлече сестра си. Тогава госпожа Растина се уплаши още повече, повика сина си и му каза през сълзи:

— Сега и двамата имаме синджир около врата си. Но не е стегнат, можем до го хвърлим, ако искаме, и всичко ще бъде както си е било. Искаш ли?

— Разбира се, че не — отвърна ѝ младият Калоперович, който вече носеше хусарски мундир.

— Закълни ми се тогава, че ще спиш с всички жени, с които е спал Папила.

Като видя чудния блясък, който премина в очите на сина ѝ, госпожа Растина като че ли малко се зарадва. Тя наистина закле сина си да легне с всички жени, с които бе спал приятелят му Авксентие Папила. И така да го запази жив в спомените и живота си чрез жените, които са го обичали. А самата тя си даде обет, че ще отнеме от своята дъщеря и съперница, която я бе лишила завинаги от Авксентие, всички мъже, с които някога е легнала или ще пожелае да легне.

— И още нещо — прошепна тя на ухото на сина си, когато го изпращаха срещу французите и когато той се наведе от седлото, за да я целуне. — И да знаеш, защото досега не посмях да ти кажа. Но сега трябва да го сторя. Капитан Опуич ти е баща.

Младият Арсение Калоперович потръпна при тези думи и почувства, че на езика му никне трева. Вместо отмъщение пред него изникна нанизът на бързите и къси любовни връзки на приятеля му, които сега трябваше да станат и негови.

В онзи миг, в който реши да смеси семето си с това на мъртвия си приятел, той все още не бе осъзнал какво докрай значи този обет. Мислеше само за това, че в светлината на новите открития Дуня му е полусестра, а не сестра. И радостно мушна коня.

ОСТАНАЛИТЕ СЕДЕМ КЛЮЧА

КЛЮЧ ОСМИ СИЛАТА

Ерисена Тенецки не помнеше баща си, който бе загинал през 1797-а в някаква кула на Дунав, но мислейки за него, се научи да лети. Най-напред летеше насън. После започна да лети по малко и в стаята

си. Ерисена Тенецки гледаше водите на Дунав от прозореца си в Земун. Чувстваше нощем как се променят мирисите на тези води, а денем — как вълните хвърлят сенки върху брега. Някъде във водите на Дунав бе погребан баща ѝ и тя, която много го обичаше, защото бе губил битки във войната, прошепна на голямата вода:

— Поиграй си, дяволе, и пак ми го върни.

Но баща ѝ не се връщаше. Тази сутрин тя бързо изтича от стаята, където от долапа навяваше студ, а в сънищата ѝ постоянно валяха дъждове. Носеше надолу по стълбите към реката циците си като чужди, чудеше им се и се вслушваше в тялото си, все още несвикнала с него, като че ли осъдена на тази разноцветна течност в себе си. И чувстваше, че трябва да насели това тяло. Че то е празно. Че тази празнота в нея боли. Че младостта е грях и наказание. Тук, на стълбите, тя мразеше брат си, капитана от австрийската войска Пана Тенецки, който току-що се бе завърнал от Триест, с неукротима лъвска грива на раменете си. Мразеше го толкова, колкото другите се бояха от него, а долу на пристанището мразеше по-младия си брат Макарие Тенецки, който преди женитбата си лееше в семейната леярна за камбани брави и дръжки — точни, като че ли са часовници, а когато се ожени, започна да лее в същата тази леярна спусъци за пищови и пушки за австрийската войска. Пред църквата „Свети Никола“ тя мразеше дългите си тесни стъпала, за които си мислеше, че са грозни, а на края на пътя, при чешмата, ненавиждаше жената на Макарие, която беше казала за нея, Ерисена Тенецки: „Тази ни се кара, ни се води.“ Известно време омразата в нея се бореше с някаква съвсем противоположна сила, тя заплака и това ѝ помогна да вземе решение.

„Знам, че ще се противопоставя на омразата в себе си“, помисли си тя на брега, чист и изметен като стая, влезе в магазина и посочи припряно:

— Дайте ми онази забрадка, един чибук, този стол, чифт ръкавици и един пръстен.

— Така не се купува, госпожице Тенецки — посъветва я продавачът. — Трябва да ми кажете какъв чибук. Има мъжки и женски лули. От морска пяна и такива, които не се гасят. А има и такива, които зависят от формата на ръката, която ще ги държи, по мярка се дълбаят.

— Още нямам мярката — отвърна Ерисена и помисли, че сълзите ще я издадат. Струваше ѝ се, че мислите се четат по лицето, че

в сълзите се чете мисълта ѝ и всичко, за което си мечтае.

„Сълзите издават дори и когато пресъхнат — помисли Ерисена, — когато не се различават от вчерашната пот и лежат на бузите като люспи от риба.“

Тя все пак отдели една твърда лула от сливово дърво с мундщук от рог, като че ли избира свирка.

— А колкото до ръкавиците, дайте ми един чифт мъжки. От онези, върху които се носят пръстени. И пръстен, който да им отговаря.

Продавачът измърмори, че е по-добре ръкавиците да се кроят по мярка, а и пръстенът трябва да се купи според пръста, но Ерисена каза, че знае мярката на онзи, за когото го купува. Това не беше вярно. В този момент тя изобщо не познаваше онзи, за когото го купуваше. Никога не го бе виждала. Ерисена Тенецки купуваше за един непознат, комуто бе обречена, за бъдещия си мъж, който един ден несъмнено щеше да изплува от просторното море на бъдещето. От морето на бъдещето, в което всекидневно се влива същият този Дунав, който тече под нея и под града. Купи всичко на един дъх, като че ли купува чеиз за сватба. И в момента, в който плащаше пръстена, тялото ѝ изведнъж замириса на праскови.

След това свали от кепенците на стълбите чифт малки обуценца от сърма и коприна, вързани със златна връв.

— Ще ми продадеш ли една от тези обувчици? — попита тя продавача.

— Една? — учуди се продавачът и почувства как брадата му започва да расте бързо като на мъртвец. — Кой, дете мое, купува една обувка?

Ерисена Тенецки махна с ръка, плати чифта обувки и веднага хвърли едната в рова, а другата закачи като медальон на врата си. И така с обувчицата, която блестеше като скъпоценен камък между, циците ѝ, се върна къщи. Щом като вечерта ѝ донесоха покупките, тя ги разхвърля по стаята и им надена имена. Нарече пръстена „Огар“ и едва тогава забеляза, че на него беше гравирен надпис:

Спомни си за мене! Пръстенът е невинност, която се обновява. Аз чакам твоя пръст като жених!

Сложи го в третата си обувка и задряма. Когато часовникът на близката църква „Свети Никола“ удари дванадесет часа, тя почувства в съня си, че тялото ѝ отново замириса на праскови. И се уплаши от тази миризма.

Всъщност Ерисена Тенецки не обичаше да спи. Страхуваше се да се потопи в съня.

**КЛЮЧ ДЕВЕТИ
ПУСТИННИКЪТ**

Поручикът от френската войска Софроние Опуич яздеше бос като някой, който е забил жълтицата си в хляб и го е пуснал по течението. На един хълм нареди почивка на войниците, а самият той се

приблужи до една отшелническа пещера на върха, в която някакъв пустинник се опитваше да нацепи дърва. Опуич издаде заповед и войниците помогнаха на отшелника. Когато същата нощ се връщаха от изпълнената задача, те се озоваха в такъв мрак, че изведнъж се заковаха на място. Тогава на хълма заблестя пламък. Отшелникът осветяваше пътя им и връщаше светлината за огъня. Поручикът нареди „движение“, но щом произнесе наредбата, пламъкът изтля. Когато млъкна, пламъкът отново се появи. Поручикът заповяда никой да не продумва, но в този миг конят изцвили и светлинката отново изчезна в мъглявината на тъмата.

„Кой ще ни даде дарител, с който даровете не умират, щом като и звездите падат от светлика си като листа?“ — помисли си Софроние и заповяда да завържат муцуните на конете. И така стигнаха до хълма.

Опуич заповяда на частта да пренощува тук и почука на вратата на пещерата. Отшелникът го пусна да влезе и го отведе да легне в един ъгъл. Лежаха в мрака, Софроние мълчеше като попарен. Пустинникът беше един от онези, които четяха дните на годината по скока на козиорога, а по звука на водата знаеха какво ще бъде времето на другия ден.

Поручикът чувстваше как в него като болка под сърцето се пробужда онзи малък глад и през него и болката чуваше как дълбоко под земята бучат подземните води, как се обръщат и сгромолясват в подземните бездни или се разливат по метален чакъл и сребърен пясък. Чу как отнасят подземната риба на Север и как желанието в дъното на душата му тръпне в унисон с тези движения и звуци, с тази музика и нейните трептения и знаеше, че всичко е само ехо на звездния трепет, че златото в утробата на земята разговаря така със златото във вселената и с животните, растенията и прадедите в човека. Копнееше всичко свързано с него да се промени колкото се може повече. Нямаше никаква причина да обича миналото си, но се надяваше на бъдещето и го обичаше, макар че то го водеше към смъртта. Всичко беше пред него, нищо — зад него. Преследваха го копнежът и надеждата, че може да стане чудо, че може да се промени разположението на планетите над главата му, че времето, което бие като друго сърце в джоба му, ще престане да брои часовете в негова щета, че Водолеят и Скорпионът ще намерят друга служба и тогава пустинникът няма да може да чете по скока на козиорога времето на

часовника на поручик Софроние Опуич. От това безтелесно желание в него блестеше някаква светлина, но не обикновена, а някаква чудна светлина, която можеше да се улови с уста като вода. Но това не беше светлина от този свят и не можеше да го води в нощта, а само през подземиято. А на него му беше нужна и малко земна светлина.

— Знам защо не спиш — проговори тогава пустинникът. — Скоро ще тръгнете на бой. Дойде да ти кажа какво ще ти се случи в тази битка...

Поручик Опуич мълчеше и слушаше, защото беше разбрал, че светлината няма да му бъде дарена, ако говори.

— Е, ето как стоят нещата с тебе, сине мой. Представи си две числа — едното мъжко, а другото женско. Или още по-добре и по-лесно, представи си две вражески войски, които са изправени една срещу друга. Едната побеждава, както победи в миналата война френската войска, в която беше баща ти. Другата губи. Както изгуби австрийската войска. Но внимавай — победата няма деца, тя има само баща. А поражението има стотици деца. Размисли, кой е по-силен? И какво става с победителите след победата? Един страшен, брадат, непознат за тебе човек, въоръжен до зъби и изкалян до очи, е нахълтал внезапно в дома ти, изплашил те е до смърт с непознатата си миризма и обладал майка ти, преди да успееш да излезеш от стаята си и разбереш, че това е баща ти. И това е ставало във всички домове на победителите. Тогава те държали, а и до днес много държат на жените, конете си и на своята мощ. А децата си, тебе и твоето поколение държат в сянката си и за юздите, докато не започнете да броите белите си косми.

Но погледни сега онзи, другия, вражеския мундир, в двора на съседната държава, която изгуби войната от баща ти и от французите. Там бащите се завърнаха у дома като пребити кучета. Войската на победените бащи заля с беда цялата тяхна страна. Цяла Австрия и Прусия. И какво стана? Техните синове и твои връстници, които тогава не носеха оръжие, не понесоха дори вината за изгубената война. Нямаха грях на душата си, никакви забрани пред себе си, никакви бащи, които да ги подчинят. Затова днес на тях им е позволено всичко, което на вас никога не ви е било позволено. Имат всичко, което имаха бащите ви. Искаш ли доказателство? То е кацнало на рамото ти. В миналата война баща ти Харалампие Опуич убил един прочут

австрийски стрелец Пахомие Тенецки. И сега, след толкова години, ти, синът на победителя, както и синът на победения Пахомие Тенецки, също сте войници. Но забележи, че ти в Наполеоновата, а той в австрийската войска, нямате един и същ чин. Ти си поручик, а той е вече капитан, макар че сте връстници. Това значи, че поколението на могъщите в съседната страна, която изгуби миналата война от бащите ви, е с едно поколение по-младо от генерацията на могъщите във вашата армия, където все още властват вашите остарели бащи. Но сега с тях, с могъщите, от другата страна на мишената сте изправени вие, слабите, лишените от права, и вие ще носите цялата отговорност и целия риск на това ново разчистване на сметките. В тази война ще се сблъска слабото поколение на синовете на някогашните победители с всемогъщото поколение на синовете на победените. Затова внимавай и не забравяй, че е ударил часът на трудно изпитание за тебе...

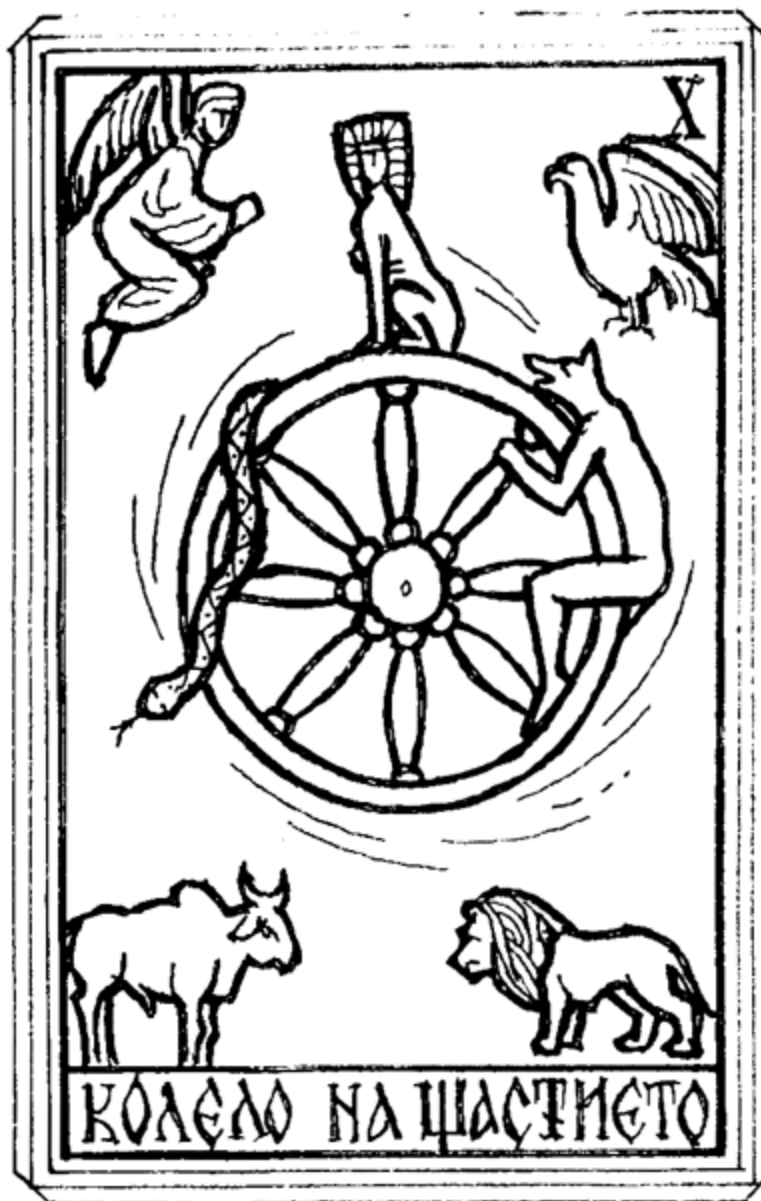
Но има нещо, което аз бих искал да те питам, нещо, което не разбирам, когато става дума за тебе и за баща ти. И което не разбирам и когато става дума за вашия враг, капитан Тенецки. Защо сте в чужда войска, а не в своята? Воювате и умираете, и едните, и другите, за две чужди царства, за Франция и Австрия, и то по време, когато хората от вашето племе в Сърбия и Белград воюват за своята страна против турците.

Докато отшелникът говореше, офицерът до него слушаше как в тъмната под пещерата в голямата главозамайваща мрачна дълбочина витаят разноцветни мъгли — червени, жълти, зелени и сини, точно както ветровете духат над главите им. И вече не мислеше за битката, която му предстоеше. Беше онзи час на нощта, когато мустаците растат по-бързо, и той почувства как нещо като паяжина се увива около устните му.

— Кой е истинският път, отче? — попита най-после той. — Как да различа този път от другите пътища?

— Ако вървиш в посоката, в която твоят страх расте, знай, че си на прав път. И нека Бог ти е на помощ.

КЛЮЧ ДЕСЕТИ КОЛЕЛОТО НА ЩАСТИЕТО

Една вечер в лагера на поручик Опуич се появи млада жена. Доведоха я в дома, където той беше на бивак. Гарвановочерните й коси бяха покрити със сребърен прах във формата на звездички и полумесец, като бял цвят.

„Сребърна пудра ли е това?“ — помисли си младият Опуич, а момичето му каза:

— Господине, твоят баща, капитан Опуич, ме изпрати да те поздравя и да ти дам един пръстен.

— Какъв пръстен? — отново попита младият Опуич.

Момичето мълчеше.

— Ноцта ли пазиш в устата си? — отново попита той, а тя срамежливо добави:

— Баща ти чул, че си ранен в рамото.

— Какво общо има това с тебе?

— Аз съм знахарка. Баща ти ме изпрати да ти ближа раните, за да не ги ближат кучките. А пръстенът, който ти изпраща, ще ми го дадеш за труда. — И тогава тя му подаде пръстен-печат, на който поручикът позна инициалите на баща си.

— Как се казваш? — попита я той.

— Аз съм Дуня Калоперович от Карловци, на Дунав — отговори момичето.

Офицерът легна, а Дуня изпи глътка ракия и прекръсти раната му. Но преди да се заеме с работа, тя го предупреди:

— Погледни косата ми. Когато раната ти след моето лекуване заздравее, на това място, вместо диво месо, ще израсте нещо като черно косматото крило от косата ми. Можеш да го подрязваш, но то ще расте като брада. Искаш ли?

Младият Опуич само махна с ръка. Докато тя ближеше раните му, той лежеше възник и се вслушваше как под земята през стъклената вечер бучат водите — като че ли там, в земната утроба, беснеят бури. Защото, откакто поручик Опуич бе обхванат от онзи неразбираем копнеж, слухът му се бе отворил за потайни неща. Той чуваше какво става под земята по-добре, отколкото другите хора над земята. Седеше над ноцта в сърцето си и долавяше плача на погребаната вода, трясъка на езерата, които гасяха дълбоко долу непробудени вулкани, сливайки се с техния огън. И слушаше как подземните води отговарят с дишането си на лунното дихание, носейки приливи и отливи през утробата на земята... и как раната, гладът и болката му отговарят и бият в ритъма на подземния пулс.

Когато Дуня свърши, се прекръсти и като гледаше, без да иска, в единадесетия му пръст, каза:

— Известно време трябва да пикаеш седнал... — И се засмя в ръкава си, пълен с луна. Тогава той попита за баща си, а тя отговори, че капитан Опуич е добре. И отново се засмя в ръкава си.

— Защо се смееш? — попита поручикът и Дуня му разказа. Имало, както дочула, група фокусници, гадатели и ясновидци близо до лагера. Тук те играели някакво представление за бащата на поручика, капитан Харалампие Опуич.

— За неговите любви. Едното е много тъжно и се казва „Последна любов в Цариград“ — добави полушепнешком знахарката. — Аз гледах тази пиеса в Сегет. И плаках. Той изчезва от живота заради последната си любов, защото една жена в Цариград се влюбва в него и иска да има дете от него...

Щом като Дуня отиде в стаята си, младият Опуич изпи глътка вино и без да става от леглото си, изгаси свещта в прозореца с един съвършен изстрел с уста.

* * *

Когато раната на поручик Софроние започна да заздравява, той даде на Дуня бащиния пръстен, което означаваше, че трябва да се разделят. Но тя, смеейки се в ръкава си, каза, че сега трябва да се лекува нещо друго, а не раната.

— А ти какво би лекувала? — попита той и я оципа по бузата.

— Не е здраво мъжката ти работа да стои постоянно изправена. Питам се на колко ли години е. Нима не ти пада след любов?

— Не.

— Трябва да ти призная нещо, господине. Баща ти не ме изпрати да те лекувам с билки. Той и не знае, че си ранен. А аз и хабер си нямам от билки. И изобщо не съм знахарка.

— А защо тогава те изпрати?

— Каза, че имам хубави цици. Затова. И заръча, че пак ще ти изпрати някоя моя връстничка, ако е добра.

— И ти ми казваш това едва сега?

— Досега беше ранен.

— А колко твои връстнички има той?

— Всичките ми връстнички са луди за него.

— И какво толкова ви прави?

— Той е като баща. С него не се страхуваме. Постоянно ни забавлява и изненадва. А мене трудно някой може да ме изненада.

— А тебе как те изненада?

— Да не говорим за това сега. Отдавна желая да видя как ти ще ме изненадаш.

При тези думи поручикът се засмя и попита:

— Как се казва онази чужда радост между краката ти?

— Евдокия.

— Е, да почерпим тогава Евдокия. Кажете ми, какво най-много обича да вечеря Евдокия?

Дуня му пошепна нещо на ухото и Софроние поръча разкошна вечеря за трима души. Нареди да поставят трапезата на леглото — дамаска, сребърен прибор и билюр, пълни с какви ли не вкусоти и питиета. Тогава двамата се излегнаха в постелята и той започна да пои Евдокия с лъжичка супа от карфиол, даде ѝ да опита малко гъби в сметана, предложи ѝ малко пилат, малко репички, една кълка, която тя изглозга, а костта изхвърли, и най-накрая я подслади със зърно грозде. Когато видя, че Евдокия е сита, той прегърна Дуня и каза:

— Хайде сега да полеем вечерята!

След любовта тя остана да лежи в леглото, а Софроние се наметна с шинела, распечати хартиите си и седна да пише писмо на своите вкъщи:

И пишете ми каква е реколтата тази година при вас — ще има ли сенокос и жито, хубави ли са лозята, родиха ли? Нищо не ми пишете, братя мои, Марко и Лукиан, търгувате ли нещо, или не, имате ли си добитък, здрав и читав ли е... Ние тук всеки миг чакаме и молим Бога да ни дари Господ с телесни очи да се видим!

С това поздравявам милите ми сладки сестрички Йована и Сара и милите ми и добри снахи Марта и Аница. Нека не ме мислят, а да бъдат внимателни и сговорчиви помежду си и майка ми Параскева нека слушат и уважават, да им даде Господ-Бог всички блага, които са скъпи на Бог...

В деня на свети апостол Ерма, последен от нашия
май, а на техния юни месец, ваш син и брат в сънищата
Софроние

**КЛЮЧ ЕДИНАДЕСЕТИ
ПРАВДАТА**

Капитанът от австрийската войска Пана Тенецки влезе с още трима другари от четата си в бръснарницата „При човека“ и поръча подстригване и печена гъска, пълнена със сирене. В средата на

бръснарницата стоеше „човек“ — дървена статуя, от която се точеше вода. Момчетата се разтичаха около офицерите, подстригаха ги, предложиха им ракия и захаросани цветя — теменужки и роза. След това сложиха масата в бръснарницата и офицерите похапнаха. За изненада на фризьора, бръснаря и калфите им, веднага след обяда капитан Тенецки, без да сваля салфетката от врата си, седна на фризьорския стол и поръча за себе си и съпровождащите го бръснене до гола глава. И избръсване на веждите.

— За какво ви е това, господин капитане? — позволи си да промълви бръснарят. — Косата е като облеклото.

— Точно затова — каза Тенецки и се отпусна в стола — грозните воюват по-добре.

Докато бръснеше главата му, той нареди на ординареца, който чакаше до вратата, да наостри сабята му за лявата ръка. Канията на сабята също.

— Господин капитанът сигурно мисли да наостря сабята му, а не канията?

— Моята сабя е винаги остра, господинчо! Запуши си устата с опашката си и слушай! — отсече той на ординареца и онзи изчезна като мъгла да му остри канията и сабята за лявата ръка, озадачен, защото знаеше, че капитанът е десняк.

— Готвите се за нова победа, mein Herr? — попита бръснарят, бръснейки капитана за втори път.

— Не отгатна, соколе мой, готвя се да остана където съм.

— А това ще рече, mein Herr?

— Виждал ли си някога на фреските как Христос върши причастие?

— Христос? Виждал съм, те са двама, единият раздава хляб на народа, а другият — вино. Единият е обърнат винаги към едната страна на света, а другият — винаги към другата.

— Точно така. Ето, виждаш ли как бързо схващаш. Понеже не може едновременно да се раздава и хляб и вино, значи онзи Христос, който раздава хляба, е по-стар от онзи, който дели виното или обратно. С други думи, хлябът е минало в момента, когато виното е бъдеще. Така е и със страните на света. На фреската с причастieto на апостолите е нарисувано времето.

— А вие къде сте, господин капитан?

— Аз съм винаги някъде помежду. Между двамата Исуса, между Изтока и Запада, между хляба и виното или, ако искаш, между миналото и бъдещето. И искам да си остана там. А моят покоен баща не умееше това. Той всъщност не беше никакъв войник. Беше музикант и мислеше само в паузите. Не знаеше, че животът зависи от врага, а не от приятелите.

— Ами да, вие сърбите сте по-внимателни с враговете, отколкото с приятелите. Моите поздравления, господин капитан. Говори се, че на противниковата, на френската страна, се бори поручик Софроние Опуич. Един от известните Опуичи от Триест. Пазете се от него. Казват, че се е метнал на баща си. Бърз е като зъб. За всеки случай поставете вие някого с пушка в одеяло между два коня. И нека го дебне.

— Той не е никакъв славен Опуич. Още пикае в сянката на баща си — каза един от офицерите.

— Че е чудак, чудак е. Отби се преди няколко дни в дюкяна, при нас.

— Какво говориш? Наистина ли? — намеси се един от офицерите.

— Заклевам се, отби се, и то с необикновена поръчка. А спомена и името ви, господин капитан Тенецки. Каза, че баща му се познавал с вашия.

— Крушата не пада по-далеч от дървото — мъдро рече капитан Тенецки. — Важно е да имаш баща само веднъж в живота си. Знае се кога. После изобщо не ти е нужен. А що се отнася до поручик Опуич, аз много добре познавах сестра му Йована, сега обаче изобщо не я познавам.

— Какво да се прави, mein Herr, така си е то, хората виждат дявола, а дяволът Бога.

— И какво поръча Опуич? — поиска да знае офицерът от третия стол.

— Поръча подстригване и бръснене за след смъртта, за „не дай Боже“, ако му се случи най-лошото. Казват, че го поръчва преди всяка битка. И плаща предварително. Опуичи искат да бъдат хубави и в смъртта.

— И ще бъдат — прекъсна разговора капитан Тенецки, хвърли пешкира, излезе на слънце и обръсната му глава лъсна.

— Какво става тук? — попита едно от момчетата, когато офицерите напуснаха бръснарницата.

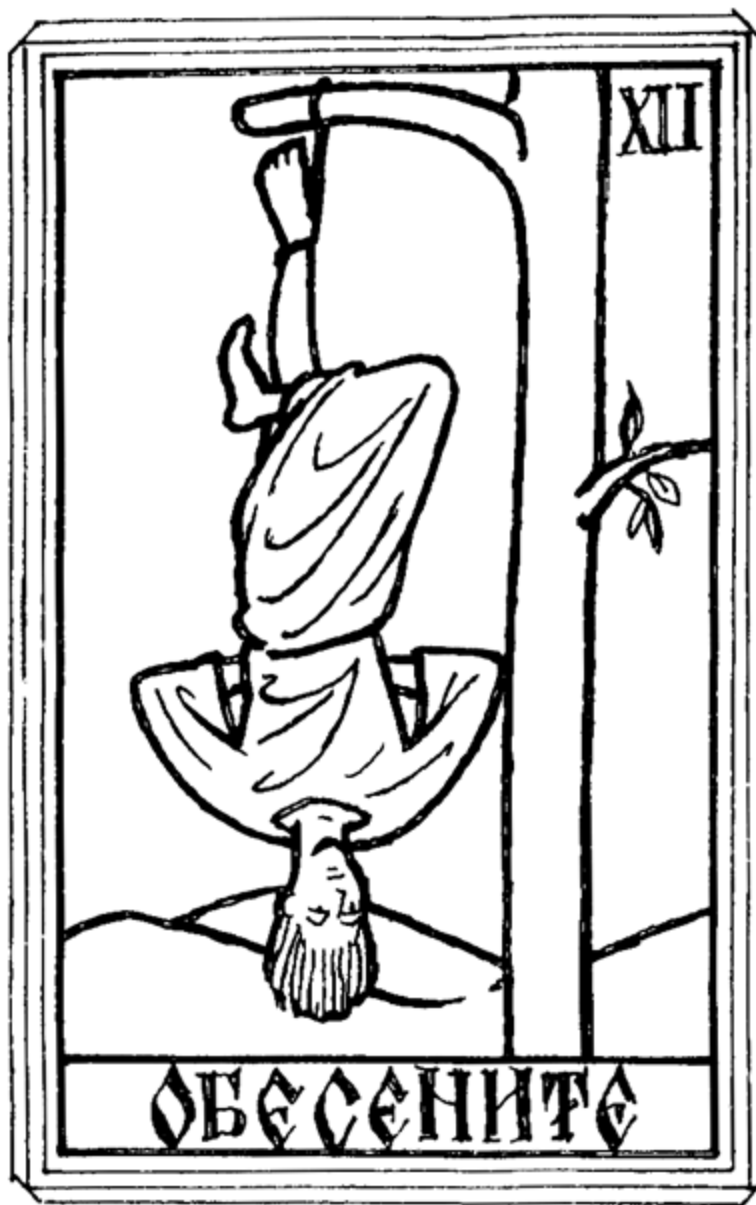
— Не разбираш ли?

— Не.

— Капитан Тенецки иска възмездие. Исква сега — в тази война през 1813-а, да отмъсти на поручик Софроние Опуич, сина на капитан Харалампие Опуич, който в миналата война — 1797 година, уби баща му Пахомие Тенецки.

Три дни по-късно Софроние и Пана наистина се срещнаха на бойното поле. Пана Тенецки и офицерите му, обръснати до голо и без вежди, приличаха на призраци. Капитан Тенецки прехвърли сабята в лявата си ръка, в дясната държеше канията. Когато се втурнаха един срещу друг, поручик Софроние Опуич помисли, че противникът му е левак, и насочи вниманието си към сабята в лявата ръка на Тенецки... Тогава Тенецки го прободен с канията, която държеше в дясната, и младият Опуич падна като покосен. Последното, което, така прободен, видя, бе как капитан Пана Тенецки дава знак за край на боя и за спечелена битка, връщайки сабята в канията, без да я вади от гърдите на Опуич. И сабята премина през калъфа в Софрониевото тяло, леко и чудесно, без да причинява болка.

КЛЮЧ ДВАНАДЕСЕТИ ОБЕСЕНИТЕ

Напускайки попрището на победата си, капитан Пана Тенецки заповяда да обесят поручик Софроние Опуич на едно дърво за краката. И го оставиха да виси така — с главата надолу и с ръце, завързани назад. Дългата му хубава коса се спускаше надолу и за пръв път от

много години насам той не можеше да чуе звук, нито под земята, нито над нея.

Същата нощ обаче на попрището на битката дойде едно момиче с обувка на врата и намери обесения. То се вгледа в него, видя изправения му член и по това заключи, че е жив. Веднага заповяда на слугите си да отвържат поручика и го пренесат в една къща в близкия град. Австрийските войници на капитан Тенецки не я спряха, дори като че ли малко се уплашиха от нея.

В града съблякоха Софроние гол и го сложиха в чисто легло. Тогава момичето видя на врата му сноп гарвановочерна коса с проблясващи като звезди и полумесец бели коси, а около кръста му — торбичка със златна гривна. Като всички момичета и тя мислеше, че най-важното е записано на огледалото, но с удоволствие прочете написаното на гривната. След това я сложи на ръката си. Някакво задоволство се разля по жилите ѝ и тя се зае да мие раната на поручика. Като по някакво чудо, както и младите му хрътки, младежът не излъчваше никаква миризма. Както и хрътките си и той не се цапаше. Тялото му само се поддържаше чисто. Но в този случай нямаше голяма полза от това. Софроние Опуич беше в безнадеждно състояние и момичето разбра, че трябва бързо, много бързо да действа.

Не се страхуваше от онова, което трябваше да направи. Внимателно се вслушваше в дишането на ранения и дебнеше момента, когато той издишваше въздуха от гърдите си. Тогава то силно вдишваше болката от него, трудейки се да поеме в себе си енергията на злото, което извираше от тялото му. А след това, в момента, в който Софроние си поемаше въздух, то издишаше въздуха от гърдите си, предавайки здравата енергия на младото си тяло на болния. И това продължи така, докато отстрани вредните енергии, които изчезваха във въздуха, защото момичето не се плашеше от постъпките си. Но то бързо се умори, забеляза, че и неговото тяло се е уморило, така както при раждане се изморяват майка и дете. Затова прекъсна усилията си, а поручикът като че ли чу нещо дълбоко в себе си.

Най-напред чу прозорците в долапите на просторната одая, в която се намираше. След това чу как на десет педи под леглото, в което лежеше, пука камък на дъното на някаква пукнатина и почувства, че човешката душа има свой изток, свой запад, юг и север. Отнякъде знаеше, че се намира в севера на душата си. Беше студено и той се

вслуша, опитвайки се да долови звука на южния вятър, и когато наистина го чу, обърна се полека на тази страна и тръгна в нощта към юг — юга на душата си. И по време на това пътуване, което продължи дни и седмици, пред поручика се разкриваше и избистряше нещо чудно.

Човекът — ставаше все по-ясно на Опуич, докато се люлееше в дървения креват като в лодка с балдахин вместо платна, — човекът е живял хилядолетия, без да забелязва числата навсякъде около себе си в природата. Милиардите числа. След това една сутрин забелязал случайно, като цвят в тревата, своето първо число. Като първата усмивка. И както с мъка открил утрешния ден, също така мъчително открил и първото число. Били му нужни няколко хиляди нови години, за да стигне до следващото, повече, отколкото му трябвало, за да открие своето вдругиден. И накрая започнал да опитомява и укротява числата около себе си. Да ги разплодява и те се размножавали при неговия допир и поглед. Но само за него. Числата не съществували за никого друго на Земята, в Земята и над Земята. Нито за животните, нито за растенията. Мислил си, че мъртвите са забравили числата, но след това, загледан във водата, видял звездите и разбрал, че има числа и на небето, и то в неизброими количества. И както далечният му праядо Адам дал имена на животните, така и човекът започнал да раздава имена на тези безбройни числа. Но числата бяха толкова много, че онова чудно нещо в душата на Софроние се скъса. И в мига, когато в неговия слух трябваше да започне укротяването на небесните числа, Софроние нямаше повече нито капка сила.

Изведнъж се озова в горния северозападен ъгъл на стаята и видя себе си как лежи гол в леглото, с разпиляна по възглавницата коса. В тази коса имаше бели кичури, които той не позна веднага и очевидно бяха расли по-бавно от черните коси на главата му, защото прошарените бяха по-къси. Около гърдите си имаше кафез за птици без дъно и покрив, в който го бяха вкарали и където трябваше да лежи неподвижно. И макар че бе видял всичко това от своя ъгъл, поручик Опуич не се беше удвоил — удвоила се беше ризата му, удвоили се бяха ботушите и двурогата му шапка. Тогава той започна да умира и изгуби най-напред пола си, после почувства как ризата му изведнъж се стеснява в бедрата и около гърдите, ботушите стават огромни, а шапката — малка. Видя от северозападния си ъгъл как очите му се

изпъстрят с петънца като две змийски яйца. Умирайки, поручик Софроние Опуич се превръщаше в собствената си майка, госпожа Параскева.

И тогава госпожа Параскева съвсем неочаквано почувства под тясната за нея риза на сина ѝ малкия Софрониев глад под сърцето като своя болка, а след това тази болка под сърцето като Софрониев глад. Така Софроние си спомни желанието си и оздравя.

„Да, половината живот идва при нас, а другата половина се изправя пред Бога. Така и трябва“, помисли младият Опуич, засмя се и напипа стегнатия си като бич мустак.

Тогава го пренесоха в Земун.

КЛЮЧ ТРИНАДЕСЕТИ СМЪРТТА

След като премина Лаба в дъжд, кал и под куршумите на врага, капитан Харалампие Опуич намери убежище в един малък изоставен замък, близо до градчето Торгау. Осем готически прозорци разделяха

със светлината си овалното помещение, което служеше за библиотека на осем части. Те разделяха на осем и всеки изстрел, който се чуваше от бойното поле. Останалата част на залата бе потънала в полумрак и тишина. Галерии обкръжаваха полиците с книги, а в средата на каменния под бе поставена огромна бакърена вана. В горещата, добре посолена вода лежеше отпуснат като мечка капитан Харалампие Опуич, измиваше калта и кръвта от себе си и предеше като котка, сърбайки леден чай от коприва с мед. Един ординарец прехвърли бързо една дъска върху ваната и сложи върху нея малък дървен чук. С обиграни пръсти той сплете плитки от брадата на капитана, след това сложи дъската под тях и започна да ги удря с чука, за да се изцедят и оформят. После прехвърли една бяла кърпа върху дъската и сервира лека вечеря на капитан Опуич — най-напред малко сирене, направено от женско и козе мляко, в олио със салата от мъжки (курат) домати и лук, след това малко пастърма и чаша токайско вино от избата на Харалампиевия приятел Виткович. Капитанът носеше това вино със себе си по време на войната от Егра до Русия и обратно през Лаба...

По средата на вечерята капитан Опуич изведнъж изтърси:

— *De figuris sententiarum!* Как беше онова?

И започна да изброява, свивайки пръстите на лявата си ръка:

— *Interrogatio, subjectio, anteoccupatio, correctio, dubitatio...* Как беше после? Добре, че на главата ни все още расте коса, а не трева — обърна се капитанът към ординареца си. — Да вдигнем, mon cher, чаша токайско в името на това и да прочетем нещо от „Илиадата“.

— Разбирам — рече ординарецът и прочете заглавието:

„ИЛИАДА“

Там зад моретата, близо до Троя, има една горчива вода, която не е за пиене. На поилото се събират жадни зверове, но никой не може да пие, докато еднорогът не дойде на водопой. А рогът му е лековит и когато спусне глава да пие, размътва водата с него и я прави сладка за пиене. Тогава и другите животни утоляват жаждата си заедно с него. А щом като се напие и извади рога от водата, тя става горчива, каквато си е била. И докато еднорогът

размътва водата с рога, с очите си я бистри и в тази бистрота се оглежда цялото бъдеще на човечеството като на длан... Много пъти идваше при тази вода и чакаше еднорога заедно със зверовете и моят брат Елен Прямужевич...

— Нима наистина имаш брат? — прекъсна своя ординарец капитан Опуич от ваната.

— Това не е мой брат, mon seigneur. Това е братът на онзи от книгата.

— Добре, чети нататък.

Много пъти идваше при тази вода и чакаше еднорога заедно със зверовете и моят брат Елен Прямужевич. И веднъж, докато другите пиеха вода, той съзря във водата онова място, което избистриха очите на еднорога. И тогава пред него, изгубения и страхливеца, се разтвориха и откриха безброй безсмислици, които видя толкова ясно, че целият го изпълниха. Той гледаше все по-далеч и по-далеч през дните, които напиряха като вълни, и непрестанно ни говореше какво вижда. Видя съботната си брада израснала преждевременно в неделя, така че не можеше да я хване и реши. Пред него се разтваряха брегове, бъдещи растения шумяха в ушите му и вкус на камъни вреше в устата му. Броейки слънчевите години, видя как огнената ябълка на Ева и Адам се преселва в нашия град Троя. И видя мене, брат си, Парис Пастиревич Александър, как по-стар, отколкото съм, забивам овчарската си тояга в шапката, изувам чорапите си и отивам в Спарта, за да напиша на масата с пръст, натопен във вино, любовно предложение на една красива и чужда жена — Елена. И видя след това как ще открадна тази жена като овца и ще я доведа в нашия град Троя и как от това Троя ще приеме огнената ябълка и ще изгори до основи...

— Откъде ти е това име Парис Пастиревич? Онзи е бил красавец и затова Елена е тръгнала с него, а ти, погледни се, ако не бяха ушите ти, щеше да се смееш през косата.

— Това не е моето име, mon seigneur. Това е името на оня от книгата.

— Сега казваш, че е така. Чети нататък и не греша повече имената!

И все по-далеч и все по-дълбоко виждаше брат ми Елен Прямужевич какви ли не врели-некипели през времето и не можеше да се спре, потъвайки с очите си и онази бистра вода във времето, когато тези очи и тази вода няма да ги има, както като обърнеш чорап. От палмата разбра, че стоенето е най-болезнено, но продължаваше да стои на прозореца на своята смърт между ушите и видя как кръстоносците натоварват в Цариград през 1204-та четири дебели коня на венециански галери, видя уплашените Палеолози и как славяните, обути в кал, забиват копия в цариградските порти, и как пропада едно царство. И видя как Рим се преселва в Цариград и видя Рим в Москва и кораба на Колумб край бреговете на Новия свят, видя турците при Виена и французите във Венеция, където свалят четирите цариградски коня от църквата „Свети Марко“, и как отново пропада едно царство...

— Лъжеш! *Empire de Napoleon* не пропада!

— А нашите не свалиха ли тези коне?

— Чети нататък, да видим какво ще стане.

И видя галите в Белорусия, пълни с конско месо, и битката при Лайпциг, и Наполеон на два острова...

— Воистина глупости! От къде на къде нашият император на островите! И каква е тази битка при Лайпциг? Ами то е съвсем близо!

На една ръка разстояние. Не разбирам нищо от това бъдеще... Винаги съм бил слаб в това отношение. Бъдещето не е моя работа. Моята работа е смъртта. Воистина.

И видя моят уродлив брат Елен Прямужевич от троянските крепости на Шлиман, и червените снегове на един октомври в Русия, и видя лова на евреи в Blitz Krieg, и четиримата на Ялта, и Сталин през 1948 година, и обезумял от страх, разкъсвайки мъглата на греховете си, видя Ерусалим и Стената на плача, и арабите, и петрола как отново тече от Изток, и англосаксонците на луната, в космоса, където са съветските руси, и сърбите пред лицето на света, и кой знае още какво и докъде видя, черпейки от кладенците на пророческите си очи...

И тогава на мене ми втръснаха неговите врели-некипели, и аз наистина забих овчарската тояга в шапката и преобувайки чорапите си, отидох в Спарта, за да напиша на масата с пръст, натопен във вино, любовното предложение на онази хубава жена, Елена Василеуса. Нека видяното вече започне!

В този момент капитанът почувства, че водата изстива.

— *Klarinetto!* — викна той и се изправи в целия си ръст във ваната така рязко, че половината вода се разплиска навън. Той стегна голото си тяло с пояс, изпreden от червени вълнени гайтани, и легна в постелята. Тогава му дадоха кларнета и запалена зелена лула. И седнал в кревата с инструмента върху коленете си, той дръпна един-два пъти от лулата. Един войник се появи пред него, държейки в ръце също такъв инструмент.

— Точно ли е — попита капитанът войника, — че имаш сръчни пръсти, та можеш да откраднеш обувката на бягащ човек?

— Лъжат. Че за какво ми е една обувка? Но вас, господин капитане, мога да науча и на едното, и на другото. И да свирите, и да крадете. Каквото предпочитате.

Като чу това, капитан Харалампие Опуич прихна в смях, от който пепелта се разлетя и угаси лулата. Той грабна кларнета и

изпълни заедно с войника един Paisiell.

Капитанът от френската кавалерия Харалампие Опуич се учеше да свири на кларнет по време на походите. И латинска риторика. За разлика от френската войска, той не напредваше лошо. Може би затова тази метаморфоза на капитан Опуич не учуди никого. Имаше твърде много смърт около Лаба и такива неща можеха да се харесат на окото.

КЛЮЧ ЧЕТИРИНАДЕСЕТИ СЪГЛАСИЕТО

Поручик Опуич се възстанови някъде преди пролетта. Все още му се смесваха насън и наяве, но той отново знаеше името си. Ловеше мислите си като мухи, но рядко с успех. Най-често му убягваха. А когато ги улавяше, те или оставаха мъртви върху дланта му, или

осакатени, отново се опитваха да полетят. Забеляза, че на гърдите му, там, където бе раната му, вместо диво месо расте като опашчица рижа коса.

До себе си завари един слуга, за когото казаха, че е изпратен от баща му, и старата си торбичка, но тя беше празна. Изчезнала беше единствената скъпоценност, която Софроние носеше със себе си. Нямаше я гривната, която майка му беше дала за „предопределената от съдбата му“. Слугата не знаеше нищо за това, но спомена някаква девойка, която се грижила за поручика по време на болестта.

— Сигурно и тя е една от онези, дето баща ви ги праща да ви лекуват с билки и да ви ближат, да ме извините, като на куче раните.

Опуич го попита къде е тази жена, но слугата каза, че не я познава, защото тя не е идвала, откакто той е слуга тук. Поручикът махна с ръка и излезе, запитвайки преди това слугата как се казва градът, в който се намират.

— Земун — каза учудено слугата.

На улицата Опуич намъкна ръкавиците си за пръв път след половин година и напипа нещо твърдо в тях. Това беше някакъв пръстен, съвсем непознат на поручика. „Мъжки пръстен-печат“, заключи младият Опуич. Сложи го на пръста си върху ръкавицата и потърси с поглед рижа женска глава на улицата. Този ден нямаше късмет, но на следващия забеляза недалеч от дома, в който беше настанен, една девойка, чиято рижа плитка блестеше на слънцето, като че ли изплетена от медни телчета. По пръстите си вместо накит носеше златни и сребърни напръстници. А около врата вместо гердан — малка, бродирана със сърма обувчица.

„Не е възможно!“ — възкликна в себе си Софроние и тръгна след нея.

Тя се приближи до Дунав, събу единия си крак и опита дали водата е студена, така че за миг беше и на сухо, и в реката, след това се обърна, изтича по стълбите и изчезна зад една врата, обкована с четири подкови. Той запомни, че подковите са една срещу друга като два коня, изправени очи в очи. На другия ден отново видя момичето. Седеше на крачка разстояние, на балкона на онази къща, обърната с гръб към него и към минавачите, и сръчно разплиташе и сплиташе зад гърба си рижата си коса. Поручикът се смая, когато видя на ръката ѝ своята гривна. Едва тогава се загледа в момичето. Харесаха му стъпалата ѝ,

тесни с дълги пръсти, и си помисли: „Тази има твърда пичка...“ И мина близо до балкона, но после се върна, мислейки само за нея. Тя все още беше там и от скука преливаше вино от сребърна в златна чаша и обратно. Със съзнание за едната чаша, без да осъзнава другата, тя седеше замислено, промъкнала единия си крак през решетката на балкона.

„По ръцете ѝ се вижда, че ще има две деца — помисли си Опуич. — Начинът, по който носи роклята си, говори, че ще се разведе, а начинът, по който вчесва на косите си, подсказва, че ще умре на 48 години. Както музикантите мислят с ушите си, така тя мисли с циците си“ — заключи младият Опуич и се обърна към момичето:

— Откраднала си ми гривната, ето я на ръката ти!

Тя обърна очите си към него и той почувства как тялото ѝ замириса на праскови. А от погледа му плитките започнаха да се изправят нагоре като змии.

— Това може да го каже всеки. Докажи го.

— Ще ти кажа какво пише на гривната. На нея е гравирано:

Аз съм амулет. Изпразниш ли ме, няма да ти бъда полезна. Ако научиш как да ме напълниш отново, аз пак ще ти служа. Но, внимавай, това, че амулетът не служи на тебе, не значи, че няма да служи на други...

Ето какво пише на гривната ми. А сега, тежко ти! Трябва да ми я върнеш, тази гривна поглъща ръката, която я носи! Ще останеш без ръка, щом я свалиш.

Като чу това, момичето се закикоти от балкона.

— Тогава няма да я свалям. Ще направим трампа.

— С какво?

— Както ти твърдиш, че съм ти откраднала гривната, така аз твърдя, че ти си откраднал пръстена ми. Ето го на пръста ти. Пръстен-печат, с който се пълни лула. И на него в кръг пише нещо със златни букви.

Поручикът погледна пръстена и прочете наум надписа: *Спомни си за мене! Пръстенът е невинност, която се обновява. Ако ме изгубиш...* И тогава чу как момичето от балкона казва на глас:

— *Спомни си за мене! Пръстенът е невинност, която се обновява. Ако ме изгубиш, ще изгубиш повече от мене. Аз чакам твоя пръст като жених.*

Тогава се сепна, чу как малкият глад плаче под сърцето му като малка болка и как дълбоко, под обрасналия с билки калдъръм, мъртвите пасат тревата отдолу, от корена. Косата му настръхна и той попита:

— Коя си ти?

— Аз съм „третата обувка“ — каза момичето и изчезна в къщата с портата, обкована с подкови.

Две вечери младият Опуич се мъчи с този пръстен, а на третата отиде и нарисува с креда мъжки кръст на вратата с четирите подкови. На сутринта момичето изпрати слугата си да пита какво значи този знак.

— Това заплаха ли е?

— Не е заплаха, напротив, това значи, че за мене няма живот от тази страна на вратата.

На сутринта момичето взе креда и нарисува от вътрешната страна на вратата женски кръст. Привечер отвори вратата така, че Софроние да види знака, и той го видя. Чу как момичето тихо пее някъде в къщата, като че ли през луната, песента „Спомените са потта на душата“. И влезе. Тя му предложи захаросани цветя — роза и теменужки.

— Коя си ти? — попита я той отново.

— Коя съм аз? Казвам се Ерисена Тенецки. Но все по-малко ми е ясно коя съм и все повече се чудя на себе си, на онова, което правя, и на онова, което ставам. Вместо повече, аз все по-малко познавам себе си. Все повече ставам чужденец в собствения си живот. И се радвам на това... А ти кой си?

— Има мигове, привечер, край реката, когато на една и съща мушица връхлитат и птица, и риба. Аз съм такава мушица, а това е един такъв миг край реката. Но не мисли, че ми е все едно кой ще ме погълне. Ти или някой друг.

Като каза това, Софроние почувства как цялото ѝ тяло отново замириса на праскови и я целуна.

— Какво имаш под езика си? — потрепна тя. — Камък?

— Да, тук пазя тайната си.

— Дай ми я, дай ми своята тайна! — настоя тя и при новата целувка камъкът смени устата и остана в нейната. Тогава Ерисена каза през камъка: — Всяка вечер един ангел извлича душата ми от живота и тялото ми като огромна мрежа, пълна с улов. Снощи с тази мрежа извлече нов улов. С моята душа улови твоята душа.

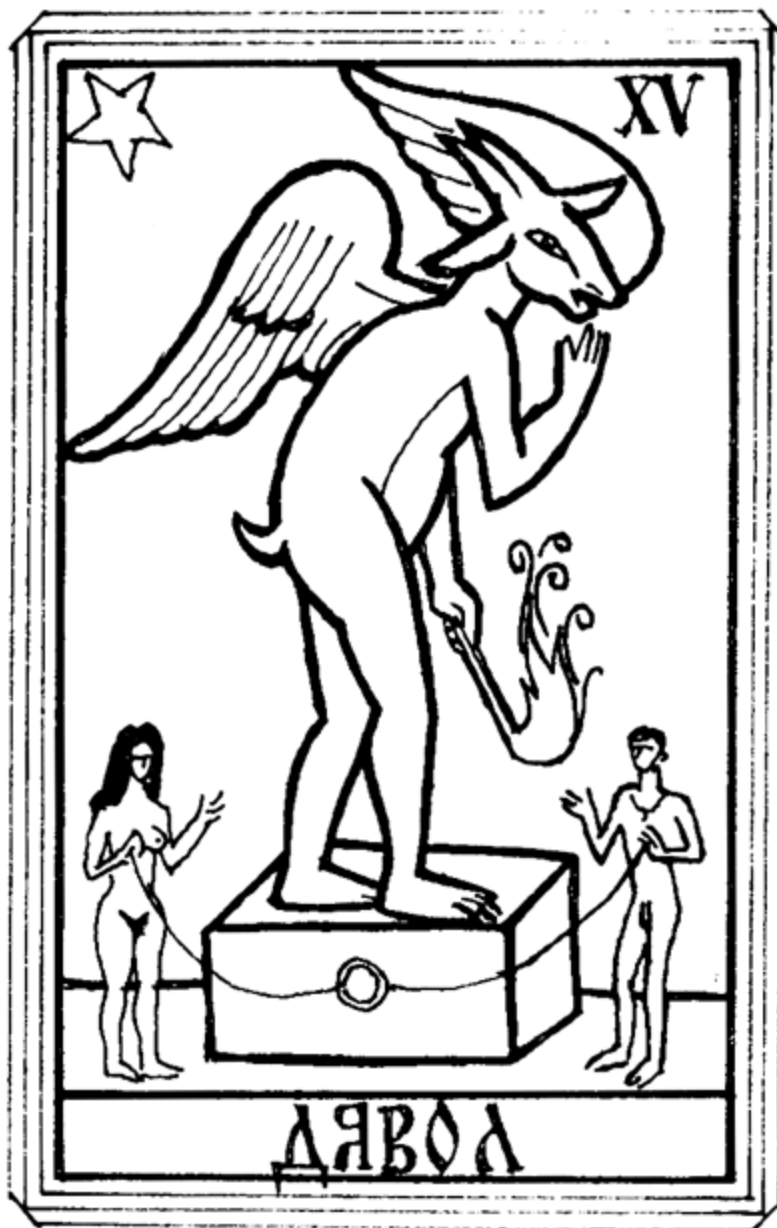
След това той откри, че тя с една и съща боя боядисва устните и брадавиците на циците си, и в полунощ я напълни с дванадесет струи семе точно когато биеше часовникът на кулата.

* * *

Така започна една велика любов. А от великата любов бързо се остарява. От великата любов се остарява по-бързо, отколкото от дългия, труден и нещастен живот. Ерисена яздеше далеч през непознатите предели върху конника си и се връщаше уморена, радостна и задъхана от дългия път. И тогава утробата ѝ откликваше на ударите на камбаната. От любов нямаше време за ядене. Понякога слагаше вечерната закуска на гърдите на любовника си, хранейки се едновременно с любов и каша. Бяха щастливи сред общото нещастие. Бяха щастливи сред общото поражение и това никога нямаше да им бъде простено.

ТРЕТИТЕ СЕДЕМ КЛЮЧА

**ПЕТНАДЕСЕТИ КЛЮЧ
ДЯВОЛЪТ**

Нежит се роди на един мост на река Караш, в Банат, когато господарят му, скучаейки, кръстоса сянката си. Надянаха му безброй имена като „Нespoменатия“, „Там той“, „Камък му в зъбите“, „Брат

Божий“, „Нечестивия“. Но считаше, че той и името му са едно и също, и се страхуваше някой да не хвърли в огъня бележката, на която бе записано името му. Обичаше да пишка с опашката си, никога не беше садил сам тикви, а другите обичаха да му плюят в ушите.

Израснал беше върху камък, на Букумирското езеро, в Черна гора. Знаеше да пише, но не можеше да чете, защото, прочетеше ли името си, щеше да умре веднага. Само куха кост би останала от него. Не обичаше розите и не обичаше да му се виждат черните зъби, затова и не се смееше. Носеше някакви чудни ботуши с обърнати напред пети, говореше, че прилича само на себе си и че е по-бърз от ангелите, макар че понакуцва. Виждаха го как гони с опашката си заедно с децата обръч в прахта. Докато беше малък, се завираше в крачолите на мъжете и под полите на жените, защото се страхуваше от гръмотевиците. Мислеше си, че те търсят точно него. Обичаше да се оглежда в секири и когато загърми, изнасяха секирите, в които се оглеждаше, за да не удари гръм в къщата.

Казват, че в негова компетентност били по-специално случаите, когато някой се повампирявал за трети път. Тогава той развеждал този роден за трети път вампир в сънищата на хората, за да ги учи да заекват. Обичаше да яха възрастните, да дои чужд добитък, преобличаше се като жена. Опасваше се с опашката си и се представяше като годеница на някой момък от града. Имаше свой бръснар и много братя по целия свят. Всеки от братята му говореше друг език.

А той садеше къпини, можеше да изяде шегата, да запържи чорба и да скъсява пътищата. Децата се опишкваха в кревата си, когато го сънуваха. Разбираше езика на животните, обичаше музика, жените го мразеха и го затваряха в бутилки, защото мислеха, че носи мъжка глава върху женското тяло, но му продаваха душата си, защото той знаеше, че Ева е била изгонена от рая много след Адам, а при това умееше да я шибне с опашката си или с нещо друго, вадейки онази работа от гащите си. Беше добър орач, можеше да изоре дъното на реката. Но се страхуваше от черно куче, кукуригане на петел и обичаше да седи на кантара във воденицата. Никога не търсеше компания, хората го търсеха, но и се плашеха от него. Казваха:

— Ако тоя се хване за скута ти — отрежи скута!

А той се боеше от нож в черен калъф и глогова трева. Хвърляше конска сянка, срещаша го навсякъде в селото, но децата му се присмиваха, подвиквайки след него:

— Уу! Уу! Върви да пасеш бели кобили!

Веднъж, когато беше млад, направи вълк от тояга и овча кожа, но вълкът не можеше да проходи. Тогава той се помоли в съня си на Бога, защото вярваше в Бога само насън. И Бог му каза: „*Кажу на своя вълк: скочи на овцата! — и той ще оживее.*“

Той стори това и вълкът едва не го разкъса.

Рибарите го причестяваха, но не гълтаха своето причастие, а го изплюваха в реката и казваха:

— Аз на тебе причест, ти на мене риба!

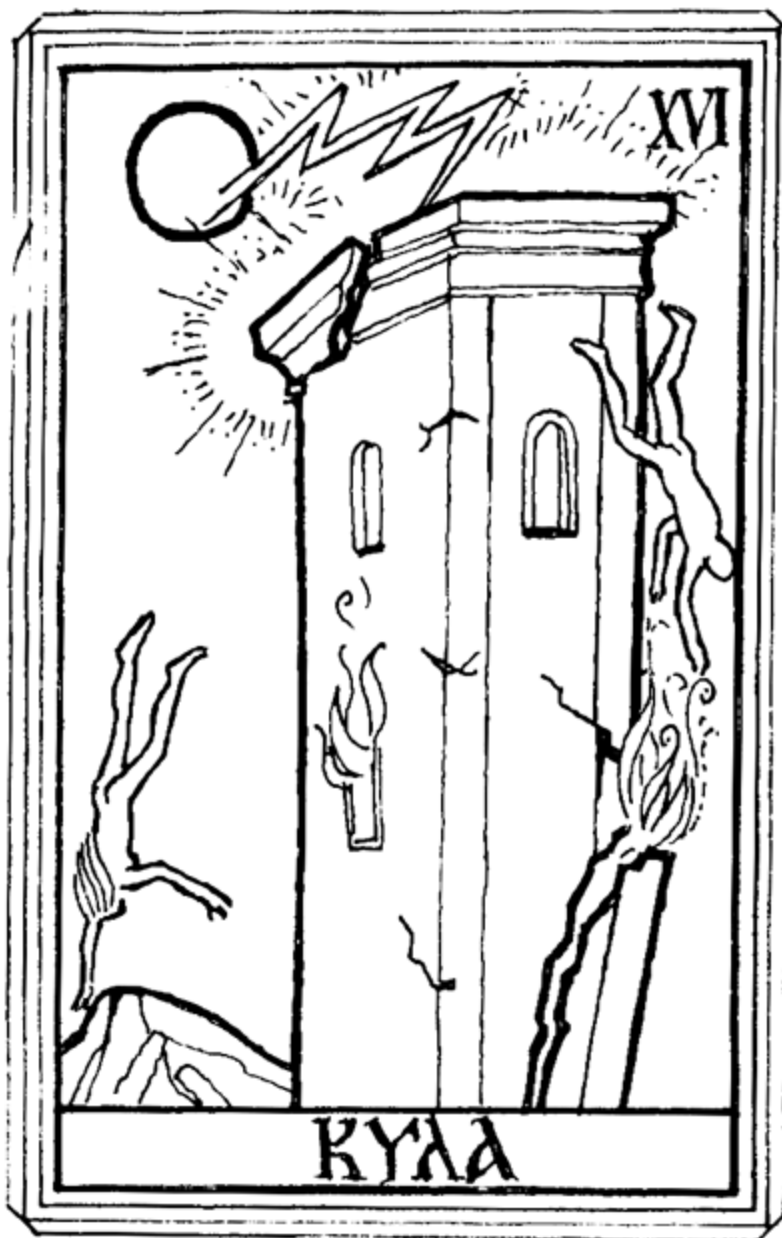
Хората говореха, че е клеветник, а той се страхуваше, когато му показваха палец, шарено кученце и черен пояс. Ако някой го удряше, той подаваше и другата си буза, но мъжете знаеха, че това не бива да се прави, и никога не го удряха два пъти, защото щяха да се родят двама като него. Това оставяха на жените. Те го удряха, докато му падна опашката, и когато най-после това стана, той направи от нея красавица, на която равна нямаше. Казваше се Петра Алауп и живееше в Триест. А той се хвалеше по кръстопътищата:

— Бог създаде човека по своя лика и прилика и погледнете колко е грозен, а аз направих сестра си от опашката си и вижте каква красавица е.

Взе я за жена през една бурна нощ, тя държа три месеца под пазвата си червено яйце и не се миеше. Тогава от яйцето се излюпи дете с говежди уши, одрало кожата на баща си. Нежит имаше още едно дете. Беше баща на лъжата. Никога не правеше зло на онези, които го мразеха, а само на роднините и на онези, които го обичаха. Неговият животопис бе написан в Ниш (Павле Софрич, „*Историята на сръбския дявол*“, „*Глас на нишката епархия*“).

Беше 1813-а, когато и ковашкият занаят му омръзна, и той попита жена си Петра Алауп какво да прави, а тя му пошепна уста в уста. Тогава той грабна турските цървули, яхна бялата си кобила и се яви доброволец в конницата на Наполеон. Разпределиха го в частта на капитан Харалампие Опучич, която вече губеше войната при Лайпциг.

ШЕСТНАДЕСЕТИ КЛЮЧ КУЛАТА

Една сутрин стаите в сградите в Земун осъмнаха осветени от падналия през нощта сняг и огледалото на стената събуди с белотата и блясъка си Софроние и Ерисена.

През онази снежна утрин, по време на закуска, той я попита:

— Защо никога не ни посещава по-големият ти брат?

— Защото той е онзи австрийски офицер, който те промуши с канията на сабята си и те обеси на дървото. Той е далеч. Преследва французите.

— И ти ми казваш това едва сега? А защо тогава ми спаси живота?

Гледаше го как дъвче единия залък на дядо си по майка, а другия на баба си по баща и отговори:

— Има два вида жени. В този смисъл жените като че ли имат два пола, като две обувки на краката.

Първия тип можеш да наречеш *Жената на победителя*. Тя няма баща. И се държи само за мъжа си, когото обожава като всемогъщ, като Адам и като баща на децата си и победител в света на животните, на които е дал имена, и на природата, на която се е противопоставил. Тя не е забравила къде е пътят на Земята. Има мощ и пари от мъжа си. Дните са му по-дълги и в тях има повече ноци, отколкото имам аз — тя мисли за своя мъж и презира синовете си като мекотели и разединени, като Каин и Авел, единаци без мощ и влияние. Нека изорат сянката си и я полеят с пот да порасте, мисли тя за тях. Но не може да търпи и връстниците на децата си, цялото това поколение, което запушва с брада ушите си. Когато избира, тя не избира онзи, когото най-много обичат, а когото най-много мразят нейният баща или нейният син. Любовта ѝ е свързана с клитора и означава сласт, независимо от зачатieto.

Другия тип можеш да наречеш *Дъщерята на победителя*. Тя е влюбена в Бащата, който може да каже за себе си: „И научен бях, преди да бъда.“ В него вижда твореца, победителя, всемогъщия, който свързва около себе си и около нея кумството на единомислещите; Тя презира собствения си мъж. И макар че той може би е добър човек и отличен в професията си, за него тя казва: всички го удрят по часовника и му изсмукват душата с музика, по ушите му магарешки тръни никнат! Не може да му прости, че е самотник. „За какво ми е някой без мощ и влияние, който няма власт дори като мисирска баба.“ Затова тя презира и братята си, и техните връстници. „Седели под капата на времето, но и тази капа смъкнали“ — казва тя за тях. Затова пък обожава сина си и връстниците му, защото дните им се близнят, в

тях вижда новото голямо кумство, свързано със същия дух, с което е било свързано братството на баща ѝ. В тях вижда бъдещите победители. „Те са свалили и четирите пласта изсушена пот, и четирите ветрове под тях и сега са свободни“ — мисли тя, защото мощта и богатството се създават или чрез бащата, или чрез сина. Тя завършва обикновено в постелята на някой приятел на сина си. Когато избира, не избира онзи, когото най-много обичат, а онзи, когото най-много мразят нейният мъж или нейният брат... Любовта ѝ е свързана с матката и означава зачатие, независимо от сладта.

— А ти към кой от двата типа принадлежиш ти? Кой пол си? — попита той с трепет.

— Към нито един. Аз съм в известен смисъл безполова. И поне засега съм изключение. Аз съм „третата обувка“. Когато избирам, избирам онзи, когото най-много обичам.

— Значи „третата обувка“ наистина съществува?

— Да. Опитвам се да не се държа като другите жени. Не се покорявам на законите за смяната на поколенията на победители и победени, защото това са мъжки норми на поведение. Знам, че светът на мъжа се намира в някой друг свят, а на жената — в самата нея. Знам, че когато сенките на вечерните билки политат към небето, аз съм *Дъщерята на победения*. И аз обожавам баща си въпреки всички.

— Но нима не знаеш, че моят баща е убил твоя, там някога в миналата война, през миналото столетие?

— За това вина не можеш да имаш ти, но виновен може да бъде брат ми, Пана Тенецки, капитанът в австрийската войска, който е също толкова кръвожаден, колкото и баща ти капитан Харалампие Опуич от френската конница. В техния случай вината може да се върне обратно през времето. Затова не мога да търпя надменната фаланга на братята си и техните другари — победители и насилници, които също не могат да ме търпят. Така както не могат да ме търпят и жените им. С трепет си мисля за своите и техните деца, които ще бъдат изложени на насието им на победители, ако те спечелят войната, която ти и твоите губите. Бих искала, ако преживея, да завърша в леглото на някой от слабите връстници на моя бъдещ син, и то повече като майка, отколкото като любовница, така както и тебе избрах като слаб син на един силен баща — победител. Избрах те, защото не те обичаха нито майка ти, нито сестрите, нито любовниците ти, а няма да те обичат и

дъщерите ти, ако ги имаме. Най-голямото поражение и най-страшното наказание в живота ми ще бъде, ако не успея, ако ме принудят да се върна в могъщото ято на братята си — победители, на което принадлежат връстниците ми, на което принадлежи и твоят баща. Краят на моя път ще настъпи, бъда ли принудена да сваля третата обувка.

Но да оставим мене настрана. Да видим къде си ти, тоест къде сме ние, двамата. Ти искаш да се върнеш в частта си, която продължава да отстъпва, марширувайки към северозапад. Това неминуемо ще завърши някъде във Франция. Аз не знам дали Франция е твоя държава, или не, но знам, че служиш в нейната войска. Знам също, че държавата е нужно зло. Най-много, което можеш да очакваш от нея, е да не ти плюне в супата. А войните? Казваш, народа, казваш, че воюваш за славата на нацията си. Какво е това народ? Погледни ме. Аз съм на седемнадесет години. Връстница съм на човечеството, защото човечеството е винаги на седемнадесет години. Това значи, че народът е едно вечно дете. Той непрестанно расте и езикът му, духът му, спомените му, дори и неговото бъдеще стават все по-тесни, също като дрехите му. И затова един народ трябва постоянно да сменя рухото си, защото то винаги му окъсява, стяга го и пука по шевовете от неговото разширяване. И е това трудно и радостно нещо. Казваш — езикът. Насън ние всички разбираме различни езици. Сънят е нашето отечество още преди Вавилонската кула. Насън всички говорим един-единствен велик праезик, език на живите и мъртвите... И защо тогава трябва да се воюва? Защо да се връщаме назад в историята? Всяко убийство е част от самоубийството.

— Да не би да ме убеждаваш да напусна войнишкото си призвание?

— Да. Искам да оставиш войнишкото си призвание. Това е призвание на баща ти, то не е твое. Хайде да избягаме от тази пламтяща кула, от това поражение и катастрофа, за която напразно мислиш, че ще ни защити и ще ни донесе сигурност и пари. Хайде да започнем отначало.

— Знаеш ли какво, скъпа моя, аз научих нещо във войната. Моите връстници в частта, които трябваше да загинат по-рано, бяха по-мъдри и знаеха повече за света около себе си от другите и по това ги разпознавахме и отгатвахме, че скоро ще бъдат убити. А те знаеха,

че от хиляди години всяко убийство се върши с предумисъл... Другите, които трябва да умрат по-късно, бяха по-глупави. Но всичко това нямаше никаква връзка с вродения ум или ограничеността на едните или другите. Има следователно два случая. Ние принадлежим на втория.

— Как така?

— Ние сме щастливи любовници. Нали? А от щастието се оглупява. Щастието и мъдростта не вървят ръка за ръка, както не вървят заедно тялото и мисълта. Защото само болката е мисъл на тялото. И така, щастливите хора оглупяват. Едва когато се уморят от щастието си, любовниците могат отново да помъд्रेят, ако наистина са били такива. Затова нека не решаваме сега как да разпаша сабята си... Господа са твоите стъпки, а ти си техният слуга...

Така говореше в Земун през онзи зимен ден младият и луд поручик Опуич от Триест, без да забелязва, че сабята му вече е разпасана.

**КЛЮЧ СЕДЕМНАДЕСЕТИ
ЗВЕЗДАТА**

Когато поручик Софроние Опуич свали сабята си и напусна войнишките пътеки, двамата с Ерисена Тенецки се настаниха на едно късче земя и започнаха да го обработват. Тази вечер те ядоха

прекрасен, млад и малко лют мед от своя пчелин, пресована луна и погача от див кестен с горчив портокал. Лежаха в постелята и си говореха в мрака за глупавите и мъдрите звезди. Прозорецът беше отворен, завесата, издута като бременна жена, беше потънала дълбоко в стаята и в нея неподвижно лежеше вятърът. Софроние си спомняше как в Триест като дете се возил на огромна порта, придържайки се за дръжката с брада и длани, а после, както обикновено, потъваха в хиляда и една нощ. Опитваха се да изчислят през коя нощ Шехеразада е заченала детето си с Харун и коя приказка му е разказвала през онази нощ. Но сметката им никога не излизаше както трябва, защото нощта им бе винаги къса и сънят — недостатъчен. Живееха бързо — всеки ден като четири годишни времена, — както казваше Ерисена.

Тази нощ те трябваше да разменят мисли за още нещо. Капитан Опуич им се беше обадил с писмо, че чете Хораций, свири на кларнет и наред с хиляди други дреболии бе написал, че би желал да ги види. Бъдещата си снаха за първи път, а сина си отново след толкова много години, за да може да го познае, ако го срещне. Бащата бе преместен в част, която съпровождаше един посланик на дипломатическа работа в Цариград, и пътят му минаваше през краищата, където живееха Ерисена и Софроние... Но за голямо учудване на Ерисена младият Опуич се колебаеше дали да отговори на бащиното писмо. Понякога ѝ се струваше, че Софроние крие нещо от нея.

И той наистина криеше. Криеше това, което скриваше и от другите, от целия свят — малкия глад под сърцето, който в дъното на душата се превръщаше в малка болка. От време на време се затваряше сам в стаята и работеше нещо, чакаше някакви писма или отиваше някъде за ден-два. А през нощта се вслушваше и чуваше музиката на магнитните бури, които откриваха с ударите и ехото си подземни коридори, лабиринти и цели градове, разорени и изчезнали отдавна от лицето на земята, бродеше по техните затрупани улици, воден от смеха на студените и горещите миризми на подземиято. Или пък чуваше как през камъка и пясъка в хор бучат кръвните групи на металите, които бяха само ехо на отдавна потопените в Панонско море континенти. Море, което повече не съществува, но пази като пъпна връв връзката си с двете Атлантиди...

Ерисена, която тук се оглеждаше в очите на кравите и козите, в очите на змиите и кучетата, забелязваше, че той носи някакво

неспокойствие в себе си. Неговото поведение и разговорите им бяха винаги различни във всяка стая на дома им, където бравите и дръжките щракаха като празни пищови. Зад всички врати той ставаше някой друг. В кухнята говореше само турски, в салона — на езика на Ерисенината майка, който беше учил от любовницата си, а в библиотеката — мълчеше. Вечер лягаше гол в постелята, горещ като пламък, и след това в съня си постепенно, като някаква голяма пещ, се изстудяваше и на сутринта, когато бълнуваше на гръцки, трябваше да го завива като дете.

Един следобед го целуна и той потрепери от тази целувка.

— Какво имаш в устата си? — попита той.

— Камъчето с твоята тайна вътре. Забрави ли, че тайната ти е при мене? Пазех я през цялото това време. Затова сега ми я разкрий. Много дълго е била затворена в тебе, като писмо в бутилка. Всъщност защо се безпокоиш толкова за тайната си? Всяка тайна я пази собствената ѝ срамежливост. Нека тя сама се грижи за себе си.

— Добре — заключи той, — до вдругиден сутринта, като дойдеш на имението, да донесеш на работниците и за мене прясно печен хляб, аз ще измисля какво да правим. Защото нещата не са така безобидни...

Така и стана. Той отиде на имението да занесе на аргатите ракия от седем треви. На другото утро работниците огладняха, преди Ерисена да им донесе хляб. Когато поискаха от Софроние нещо да утолят глада си, той се зарадва. И понеже седяха под смокинята, каза:

— *Смокинью, хвърли плодовете си, за да имат работниците какво да ядат!*

Това бяха думи от една приказка, която бе слушал в детството си.

Смокинята наистина хвърли няколко плода два месеца по-рано и те ядоха. А Ерисена пристигна с хлябовете и храната за тази сутрин два месеца по-късно...

Носеше на раменете си две стомни, които току-що бе взела от каруцата, и вървеше с единия крак през водата, а с другия по брега на езерцето, което се простираше край имението. И изобщо не забелязваше, че е минало толкова време. Беше по-хубава от всякога.

— Измисли ли начин? — попита го тя, а в себе си пошепна: „Колко горчивина в устата, като че ли цялата душа се е свила тук!“

— Да, измислих — отвърна той, — ще слушаш с устата, а не с ушите.

— Как така?

— Това е начинът. Аз ще ти кажа едно стихотворение на моя език, а ти го слушай на майчиния си език.

— Но това са различни езици.

— В това е същността. Ако си готова да слушаш, истината ще ти се разкрие в тишината между двата езика. Защото между езиците царуват океани тишина. Аз направих така, че думите, които ще чуеш, да звучат еднакво както на моя, така и на езика на майка ти, но на нейния език ще значат нещо съвсем друго. И ще ти открият моята тайна. Смисълът им на моя език съвсем не е от значение.

И той започна:

*Моля ти се, Божя майко,
Божя майко, Душеспаске,
не обръщай очи свои
към мойта любов!
И не слушай молбите ѝ,
не я шепни в молитви си!
Литни леко с тиха душа
над туй, кое тя ще стори,
че е страшно да го мисля,
дваж по-страшно — да го зная.
Ако ли пък се помолиш
да се простят грехове ѝ,
за тях трябва аз да зная,
който тебе сега моли.
Моля ти се, Божя майко,
Божя майко, Душеспаске,
не обръщай очи свои
към мойта любов!^[1]*

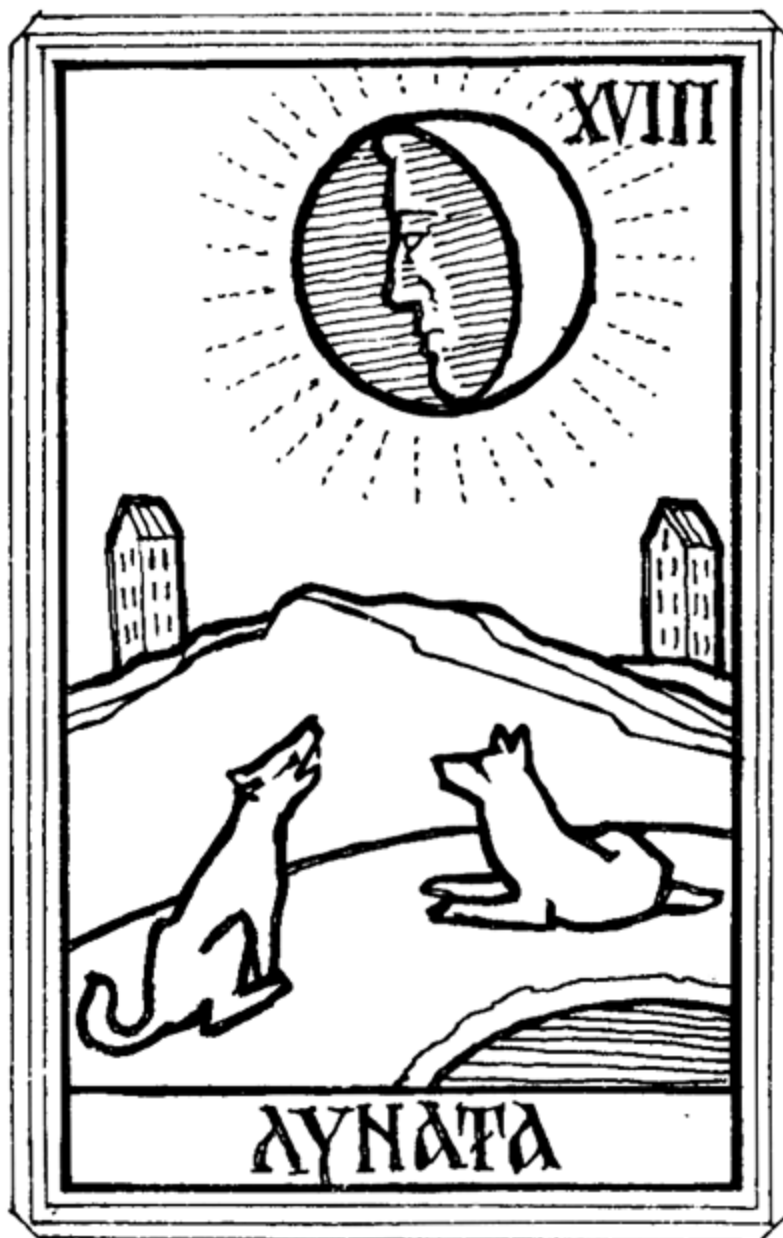
Ерисена внимателно го слушаше и челото ѝ постепенно се разведряваше, защото разбра, че в желанието му няма жена, или по-точно в неговото желание бяха всички жени заедно със света в себе си, и че към бъдещето го теглеше нещо друго, нещо наистина магично и

непреодолимо. И щом стигнаха у дома, тя безмълвно извади от долапа жълтите кавалерийски ботуши на Софроние и стегна сандъците за път.

— Отиваме с баща ти в Цариград. Право до онзи стълб, на който има меден щит.

[1] Стиховете са превод на Петър Манолов. — Б.р. ↑

КЛЮЧ ОСЕМНАДЕСЕТИ
ЛУНАТА

Беше онзи сезон на годината, наречен „между двата хляба“, когато Ерисена Тенецки и любовникът ѝ тръгнаха на Изток, където в един хан трябваше да изчакат капитан Харалампие Опуич и

дипломатическата мисия, която той съпровождаше. Ерисена спеше в натоварената кола, а младият Опуич яздеше. През цялото време той чувстваше как два пъти отекуват копитата на коня му, а под горния цариградски път като звучна сянка звънтеше, бързайки на изток, друмът на римските легиони.

Пътят ги водеше през една област, която през зимата се наричаше „между кучето и вълка“, в далечината съзряха две кули, по една от всяка страна на пътя, но внезапно пукнаха пушки. Опуич удари коня и забеляза река зад завоя. Миришеше на хайвер и по нея се носеха орехи, които бяха обилно родили тази година и пълнеха водата под себе си с плодове и листа. Над реката лежеше огромен изгнил хан, като паяк, окачен за дима на червения си комин, а пред него група пътници стреляха с пушки във водата.

— Не му давай, не му давай, не му да-давай да мине! — викаше, заеквайки, един от тях.

— О, Господи, ето го, идва! — вайкаше се другият и пълнеше пушката.

Софроние Опуич реши, че това е група безделници, и влезе в хана, за да попита за стая.

— Има само една стая — каза му собственикът на хана и ги отведе на етаж, обкръжен от покрит с калдъръм балкон. Калдъръмът на балкона беше вече обраснал с трева. Виждаше се, че стаята някога е била боядисана в зелено. Имаше печка, която се палеше отвън с тор и слама, а вътре на нея се топлеше вода.

— Най-хубавата стая в хана — рече момчето, гледайки някак си встрани, като че ли иска да плюне.

— Виждам, че се упражнявате в стрелба с пушка — каза по време на вечерята Софроние на онзи, който викаше най-гласно край реката.

— Ти не ра-разбираш, г-гос-подине, т-това — сопна се той. — Утре, като си починете, ще започнеш и сам да стреляш. А в коя стая са ви на-настанили?

— Да не сте в зелената? — намеси се друг пътник в разговора. — Ако сте в зелената, запомнете това, което сънувате тази нощ.

— Защо, ако смея да знам? — попита, смеейки се, Опуич.

— Всички, които чакаме тук, в карантина, вече минахме през тази стая. И веднага потърсихме друга. Всички, които пренощуваха в

тази стая, сънуваха един и същ сън.

— А какво, ако мога да знам? — продължи Софроние шеговито.

— Ама и ти си един недоказан човек! — обади се пак третият. — Сънуваха, човече, онзи човек, дето мирише на орех. А в перчема си държи седефена пеперуда. Човекът носи мундир и иска да убие всекиго, който го сънува в тази стая. Опита се да удари и мене със сабята, но аз се събудих навреме. Някои не успяха.

— И какво стана с тях?

— Те за-заекват — отговори онзи от брега. — З-затова стреляме.

— В какво стреляте? — попита Ерисена, смеейки се.

— В ореховите черупки. С тях нечестивите минават по вода от Турция дотук. Нечистите сили не могат да вървят по вода, затова търсят орехови черупки да ги превозват. Вчера един сънува онзи от зелената стая и го позна. Казват, че имал леярна за камбани в Земун.

— Их, вещиците взимат ореховите черупки като лодки, а вие искате да го спрете! Напразно се трудите! Такива преминават по реката в черупка от яйце — подигра им се Ерисена, но на сутринта и тя се събуди бледа.

Тази нощ двамата с младия Опуич легнаха рано. Тя лежеше, обърнала лице към зелената луна, и чувстваше как миризмите се трупат една върху друга по реката, по-леките върху по-тежките: най-напред миризмата на катран, вода и кал, след това на дим и най-отгоре плаваха плочи с миризмата на липа. И самата луна имаше три миризми, тази вечер в нея се смесваха трите лунни мени. Влагата от водата влизаше през прозореца, а някъде в хана някой тихо засвири на кларнет. Свирише съвсем тихо тяхната песен „Спомените са потта на душата“ и Софроние Опуич взе с устните си кичур от косата на Ерисена. Лежеше по корем, чудеше се от къде на къде тази музика в това място и чувстваше как остарява и той, и онова страшно желание в него. Нощите го връщаха в миналото, а дните го теглеха в обратна посока и бъдещето му изглеждаше като тъма, която с всяка негова стъпка полека отстъпваше. Безпокоеше се без някаква особена причина за Ерисена, чувстваше вкус на прах под кревата и на гнило под хана. Чуваше как раците излизат на брега на лунната светлина и неговият нюх потъваше все по-дълбоко, срещайки под земята миризмата на сребро и обгорял камък. Чувстваше как подземните газове изтласкват петрола по падините на земната утроба, как в нея

един върху друг се напластяват миризмите на изгнили листа, сяра и гореща вода, пълна с желязо. А при зазоряване, в леглото, Ерисена изпищя и го събуди.

— Тук е ту дъжд, ту суша! И аз го сънувах — каза тя.

— Откъде знаеш, че е бил той?

— Имаше в перчема си седефена пеперуда... На пояса си носеше книга, мисля, че бяха стихове...

— А няма не те нападна?

— Не. Уплаши се до смърт, като ме видя.

В този миг отвън се чу изстрел. Опуич стана, погледна през оградата на балкона и се вкамени. Пътниците от гостилницата стреляха право в бащата на Софроние. Тогава Ерисена изпищя:

— Това е той! Познах го! Виж седефената пеперуда в косата му!

Като чу това, Софроние се сопна:

— Мълчи! Това е баща ми и тези идиоти искат да го убият! — И грабна пушката.

Но капитан Харалампие Опуич нямаше нужда от помощ. Конниците му за миг разоръжиха пътниците, удариха гръмка плесница на заекващия, който стреляше срещу капитана, от което той престана да заеква, и вкараха в двора на хана разкошната карета на френския посланик. Тя беше покрита с един пръст позлата и два пръста кал. Когато отвориха вратичката на каляската и спуснаха стълбичката, върху нея най-напред се появи един лилав ботуш, а след това скочи младеж в син мундир, запасан с копринен воал, за когото казаха, че бил посланикът на негово царско величество Наполеон и че пътува за Цариград, за да заеме поста си.

КЛЮЧ ДЕВЕТНАДЕСЕТИ
СЛЪНЦЕТО

— Вие сте красиви и щастливи. Желая ви всичко, което вече ви се е случило — каза капитан Харалампие Опуич, след като синът му му представи Ерисена.

Опуич старши седеше в хана с кървавите шпори, които тази сутрин му спасиха живота от неочаквания изстрел, и пушеше зелената си лула. Беше стабилен като кахлена печка, въпреки че старееше с „ударите на времето“; първо десет години — нищо, после десет години за една нощ. Можеше, както и сам на шега каза, да пренесе магаре през мост. Пътниците в карантинното се взираха с трепет в перчема му, украсен със седефена пеперуда, душеха миризмата на орехи, която се разнасяше около него, а Ерисена смаяно гледаше в сбирката Хорациеви стихове, закачена на пояса му. В това време той весело поръчваше вечеря за всички в хана, включително и за посланика, който се хранеше в стаята си.

Френският посланик водеше със себе си в Цариград своя секретар, а капитанът — петима конници с червени ботуши, като на сватба, и един шести — с жълти турски цървули. Бяха способни да стигнат и изчезнат и на страшни места да живеят. Със себе си капитан Опуич водеше и едно момиче с чудни прошарени кичури в гарвановочерната си коса и с такива гърди, че сама можеше да гризе циците си. Казваше се Дуня. Щом съзря Ерисена и младия Опуич, тя се закикоти на третата обувчица, която висеше на Ерисениния врат, и попита Софроние как му е раната. Тогава Ерисена разбра, че момичето от свитата на капитана е една от онези знахарки, които бащата изпращал на сина си през три фронта, а в Дунината коса позна кичура, който растеше на рамото на нейния Софроние — посипан със също такива побелели звездички.

— Спомняш ли си как вечеряхме с Евдокия? — попита Дуня Софроние и обърна към Ерисена златните си очи, които приличаха на половинките на твърдо сварено яйце.

— Сега да видим — наслаждаваше се предварително капитанът на вечерята, свивайки пръстите на ръката си, тежка и без пръстени (защото пръстените пречат на сабята).

— Да видим. Най-напред за всекиго порция побеляла трева с език в чорбица от трици... И донеси, ако имаш, хлебец, замесен с малко пръст. А колкото до любовта към отечеството, сине мой, то си е така: всичко за народа и нищо с народа! А ти, момче, пригответи за мене два пъти по едно канче топли божии сълзи, един паниран поглед от онези, горчивите, които остаряват с всеки изминал час, с лимон. И боб, варен с вода от Сава. Нямах савска вода? Жалко! Дай тогава паниран

боб... А за госпожица Тенецки панирани октоподи. За моята Дуня — каквото Евдокия иска. И накрая малко чай от коприва с мед.

„Нима това е баща ми?“, запита се в този миг Софроние и си спомни детството и баща си как лежи в тъмата до жена си в спалнята на палата им и се вслушва с повдигната глава. Сега Софроние най-после разбра в какво се е вслушвал баща му преди толкова години. И знаеше защо нощем в мрака майка му спускаше главата му на възглавницата. Опуич старши се беше вслушвал дали някъде в дъното на стълбите няма да чуе шумоленето на пола.

— А колкото до онези в Сърбия — продължаваше капитанът, — на тях им изпращам парите, които печеля, харчейки френски барут, че и те барут да си купят. Ти, момче, наостри ножовете, така че да могат фитила на запалена свещ да отсекаат. И ни избери черни лъжици. Аз обичам най-много черните лъжици, те са най-хубави, нали, госпожице Тенецки? Хайде, побързай, побързай, момче! Всеки жив тук трябва утре в зори да нарами пътя си и кой чиято мъгла улови...

Капитанът още не бе завършил поръчката си, когато в хана нахлу групичка жени, които водеха мечка и един мъж във френски мундир. Представиха се на гостите като пътуваща трупа.

— Знайте, че нашето представление е платил благодетелят ни капитан Харалампие Опуич — каза човекът в мундира. — Той е голям любител на театъра и сега се намира някъде в Силезия. Затова ще ви представим едно страшно явление, наречено „Трите смърти на капитан Опуич“.

Чувайки това, капитан Опуич шумно се разсмя и се обърна към артистите:

— Играйте, деца, нека вашите книжни думи си починат малко в нашите сънища, нека се затоплят на нашата кръв и отново за миг да се разболеят от живота!

След това една от жените каза, обръщайки се към фалшивия капитан Опуич, онзи във френския мундир:

— *Прадедите ти, капитане, са имали всеки по една смърт. Ти — не. Ти ще имаш три смърти и ето ги (тук тя посочи останалите жени в групата). Тази старица тук, тази красавица и това момиче. Това са твоите три смърти. Погледни ги внимателно...*

— И това е всичко, което ще остане от мене? — намеси се на това място истинският капитан Опуич.

— Да. Това е всичко.

— Е, не е малко! — подхвърли капитан Опуич.

— Но, внимавай, капитане, ти няма да забележиш своите смърти, ще преминеш на коня си покрай тях като през арката на победител и ще продължиш пътя си, като че ли нищо не се е случило.

— А какво ще стане след третата ми смърт, след като се повампиря за трети път? — намеси се капитанът в представлението, наслаждавайки се отново на объркването на артистите и изненадата на гостите в хана.

— На тебе и на другите, капитане, известно време ще ти се струва, че продължаваш да живееш, като че ли нищо не се е случило, докато не срещнеш последната любов, докато не се влюби в тебе жена, от която би могъл да имаш деца. Тогава, в същия миг, ще изчезнеш от лицето на Земята, защото третата душа не може да има поколения, както и онзи, който за трети път се повампиря, не може да има деца...

В този момент горе, от хана, се чува звуци на кларнет. Този път някой свиреше Хайдн — „Хоралът на свети Антоний“. При този звук капитанът скочи като попарен, прекъсна представлението, освободи набързо артистите и изтича на калдъръмения балкон.

Малко по-късно той въведе в трапезарията една госпожа, прегърнала синя възглавничка. На гърдите си в дълбокото деколте имаше изкуствени бенки, а дупчиците на ушните раковини бяха намазани с червено. С другата си ръка капитан Опуич водеше младеж с падаща на вълни къдрава коса, облечен в австрийска хусарска униформа.

Когато ги видя заедно с капитана, Дуня възкликна в ръкава си, а пряпорците на синята възглавничка на новата гостенка на капитана зазвънтяха. Тогава чува как капитан Опуич каза с променен глас, като че ли пее в черква:

*Толкоз много път изминах,
от толкова скръб побягвах
и никъде покрив нямам,
де глава си да подслоня.
Тежи много сам да бъдеш —*

*сърбин между братя сърби.
Пръстен пеец ти донесох,
ти дори очи не вдигна,
тъй не цъфна и не върза
песнопойската ми младост.
Твоят сън от сън ме вдигна
и видях сърце си в мрака
като рана да изгрява,
като ехо да залязва.*

След тези думи капитанът представи новодошлите като госпожа Растина Калоперович от Карловци Сремски и сина ѝ Арсение, подпоручик в австрийската войска, които случайно, но по щастливо стечение на обстоятелствата след много време се срещат със своята дъщеря и сестра, тук присъстващата Дуня Калоперович. Дуня тръгна към новодошлите, целуна майка си в синята възглавница с пряпорците, брат си в устата и всички седнаха.

— Не мога да те позная. Като че ли те виждам за пръв път. Разхубавила си се, откакто ми стана полусестра — каза Арсение на Дуня. — Донесох ти нещо. Обещите ти. Ще ги сложиш ли на ушите си?

— Не тук. Ухото губи невинността си всеки път, когато му се закачи обеща; винаги има малко кръв — рече Дуня и се усмихна.

Тази усмивка напомни на подпоручик Арсение непознатия и скъпоценен инструмент, на който тя някога беше свирила с неподражаемо умение. А Дуня погледна полубрата си в очите и целуна черната лъжица в чинията си, като че ли целува него.

„Вече забеляза стъпалата ми“, помисли гневно Ерисена Тенецки в другия край на масата, дъвчейки октоподите, и се взря смаяно в капитан Опуич. „Нима това е човекът, който е убил баща ми?“

В този момент, като че ли чул въпроса, Опуич старши вдигна чашата и стана да вдигне наздравица.

— Mes dames, вие сигурно се питате дали съвсем е почерняла душата на човек като този, който стои сега пред вас. Permettez moi l'opportunité de vous expliquer mon cas... Пях в църквата за цял един човешки живот и престанах да пея, пих вино за два живота, две лозя изкорених, свирях на гусла, докато струните ѝ не изхабих. Сега мога

да кажа всичко... Както знаете, вашият красив пол иска от прочутите пълководци в тази война кичур коса за спомен. Има обаче между нас и хора с по-различна съдба, понякога ние носим на раненото си тяло кичури женска коса — знак, че за нас се е грижила жена. В този мъжки и женски кичур се крие разликата между нас, войниците, и онези, които ни управляват. Защото хората се делят на такива, които убиват, и на такива, които мразят. Ние, войниците, принадлежим към онзи бездарен сой, който убива, ние сме обикновени фукари в сравнение с надарените владетели, които умеят да мразят. Човек по-бързо се научава да си служи със сабя, отколкото с вилица. А омразата е нещо, което се учи от поколение на поколение. Тя е дарба... Като красивия глас. Дарба, по-опасна от всяка сабя. Ако я притежавах, аз нямаше да бъда войник, а леяр на камбани от другата страна на райската река Дунав, във вашия Земун, mademoiselle Тенецки. Щях да пия вино от най-хубавата камбана, от едното ми ухо би раснала върба, от другото — грозде, би ме боляло за всички железни петли на покрива на леярната ви. Бих седял мъдро в лодката си, бих ловил риба и така бих мразил някого, че от това някъде в Париж ушите му биха паднали. Но аз не съм надарен с омраза и затова трябва да убивам противниците си. Но това са тъжни приказки, а днес денят е радостен. След толкова години аз съм отново сред семейството си и искам да вдигна тази чаша за това и за здравето на моите мили и драги. Vivat!

Капитан Опуич изпи до дъно чашата си и я хвърли през прозореца право в реката. И тя падна между ореховите люспи, които плаваха по течението в мрака.

На сутринта другият бряг на реката изплува от мъглата, окъпан в слънце. Беше висок, отдолу — разяден от водата, отгоре — покрит с трева, която се бе надвесила над водата като дълга неподвижна вълна под зелена пяна. Когато керванът тръгна, младият Опуич яхна почти гол кобилата си, както обичаше да язди, откакто бе свалил сабята, настигна баща си и попита уредена ли е сметката за вечерята, на което получи следния отговор:

— Поискаха за всекиго по един априлски вторник и взехме един час ресто!... Аз си мислех, че ще ме питаш кога ние, сърби и гърци, ще се освободим от бедата, а ти — за вечерята.

— И кога ще се освободим от бедата?

— Когато вече няма да има сръбски ковчег, който в лодка да не се превърне, нито слива в Сърбия, за която лодка да не се върже.

* * *

Керванът пътуваше на Изток през Гърция, от дясната им страна остана Света гора Атонска и морето около нея. Шепнеше се, че френският консул е болен, че мъжете в семейството му с всяко поколение умират с една година по-рано и че тази сметка вече е стигнала до 29 години.

— Опитай се да гледаш в слънцето — ще видиш, че е като меден щит с черна дупка по средата — каза капитан Опуич и яздейки, докосна ботуша му с ботуш. Младият Опуич изплашено го погледна, но бащата спокойно вдигна ръка и посочи към далечината.

— Ето го Цариград! Там във Фенер ви чака отец Хрисостом с моя жълтица в мантията си. Дарих него и храма му, за да те венчае с госпожица Тенецки. Нека Бог ви дари щастие!

КЛЮЧ ДВАДЕСЕТИ
СТРАШНИЯТ СЪД

Помислиш ли си за Цариград в Атина, това ще бъде един Цариград, сетиш ли се за него в Рим — ще бъде съвсем друг.

Те се озоваха в началото на есента в огромния град, изграден на три морета и зад четири ветрове, на два бряга и под зеленото стъкло на Босфора. Нощите се усукваха като чорап в къщата им над водата. Къща, която броеше гемиите и ветровете, които пристигаха на брега, за да купуват ароматни масла. Това много харесваше на Ерисена и винаги, когато можеха, се отбиваха в малкото магазинче в Мисир-базар, обърнато към Златния рог, за да пийнат бял чай с хашиш и погледат децата, които ловяха риба без примамка. На това място имаше толкова много риба, че децата само хвърляха празната въдица и вадеха улова си. В магазинчето те срещнаха едно чудно човече с въже на ризата си вместо яка. Казаха им, че имал сръбска кръв, но турска вяра. Човекът слизал веднъж месечно през Капалъ-чаршия до Златния рог и се отбивал в магазина да купи масла. Винаги водил с продавача един и същ разговор, като че ли повтаря някаква молитва.

— Някога той бил зидар — разказа им продавачът, — а сега боледува от чудна болест; насън времето му минава много по-бързо, отколкото наяве, и всяка нощ през главата му минава поне едно десетилетие, така че тук, в Цариград, дори най-старите хора не знаят на колко години е. Може би и той самият не знае.

През онзи следобед, когато го видяха в магазина, той влезе като омагьосан и поиска да купи каквото и да било.

— Сандалово масло? — попита търговецът на ароматни масла, подаде му едно шишенце от пушено стъкло, сложи над него друго и зачака. Чакаха така в полумрака и нищо не се случваше. И когато купувачът рачи да се откаже, търговецът каза:

— Трябва да се чака колкото да се прочете сура от Корана.

Купувачът беше неграмотен и не знаеше колко дълго се чете една сура от Корана, но в този миг при отвора на по-голямото шише се появи блестяща, наподобяваща опашката звезда, капка, спусна се полека надолу по опашката си и капна в малкото шишенце.

— Искаш ли да опиташ? — попита търговецът, нещо избърса отвора на шишенцето с пръст и го протегна към купувача. Той взе малко масло с пръста си и понечи да го обърше в дрехата си.

— Не в дрехата — предупреди го търговецът, — ще изгори. На дланта. Първо на дланта. — А когато купувачът стори това и поиска да помирише, продавачът пак го спря. — Не днес, господине, не днес! След три дни! Тогава ще усетите истинската миризма. И ще трае

колкото една пот. Но ще бъде по-силна от потта, защото има силата на сълза...

Такъв разговор чува през онзи ден в Златния рог Софроние и Ерисена, а търговецът ги покани да дойдат отново на чай, защото има нещо специално за тях.

— Денят е за любов, а нощта за песен — им каза отец Хрисостом, когато го посетиха в църквичката му във Фенер, — защото любовта вижда, а нощта чува.

Докато слушаха тези думи, в полумрака, от морето на фреската зад гърба им, изплуваха риби и змейове, челюстите на тези морски чудовища бълваха мъже, жени и деца с музикални инструменти в ръце, които отговаряха със свирене и химни на звука на призоваващата към Страшния съд ангелска тръба.

Венчаха се в неделя, на Петдесетница, в мига, когато се обичаха повече от всякога.

Ерисена Опуич често водеше мъжа си до Храма на мъдростта, който при турците вече не беше църква, но не беше и джамия. Влизаха в огромната тежка сянка на черквата, която бе за храма онова, което беше смъртта за съня. Там, в църквата, имаше висок стълб със закован в камъка бронзов щит. В него бе издълбан отвор, в който човек поставя палеца си, описва с длан кръг около пръста си и си пожелава нещо. Но Бог награждава онези, които обича, едновременно с най-голямо щастие и с най-голямо нещастие. И затова Софроние не се решаваше да влезе. Но, седейки в сянката на огромната постройка, той чувстваше, че храмът има още една сянка. Долу, под основите му, в земната утроба се откриваха куполи, стълби, стръмни каменни повърхности, които водеха в дълбините към подземните води на Босфора и сладката вода от брега, отразявайки храма над себе си така, както ехото отразява словото. Тези подземни очертания бяха сътворени от звуци, но и от твърд материал, както и всичко над тях. Не само във водата, Святата мъдрост се оглеждаше и в Земята.

Но в Земята се оглеждаше и небето над нея. Изведнъж Софроние започна да следи тук, под сянката на „Света София“, движението на металните съзвездия на подземиято, които бяха свързани безпогрешно, като ехото със звука, с небесните констелации на звездите, ясно различаваше движението на „Рака“, „Везните“, „Лъва“ или „Девата“ под земната кора. Превръщаше се в астролог на подземния пояс на

зодиака. Но чувстваше, че неговият копнеж или глад, които го подтикваха към всичко това, са само чиракуване и подготовка за някаква абсолютна ситост и вечно утоляване на желанието. И не се решаваше да влезе в храма.

„Мисълта ти е свещ, с която можеш да запалиш чужда свещ, но за това е нужен огън“, мислеше Софроние. А неговият огън беше под земята.

Това продължи така, докато един ден търговецът не ги покани отново на чай. Беше набавил онова нещо, което отдавна се канеше да им покаже. Когато слязоха в дюкяна му, завариха там и човечето с въжето около врата. Миришеше на абанос и продавачът им пошепна, че потта на стареца мирише така.

— Ушите му се потят. Само че потта му е стара поне един век и половина — добави продавачът и се засмя, вадейки от чалмата си една пара, и като им я показа, сложи я на дланта си. — Изкована е в ада — каза той шепнешком и тя заблестя като че ли в отговор на думите му.

Тогава търговецът взе под тезгяха едно ведро с вода, сложи го пред тях и каза на Ерисена да хвърли парата във водата. Парата не потъна. Ерисена се зачуди, но Софроние, като носеше сянката на Святата Мъдрост у себе си, почувства, че парата е излята от смес на мед, сребро и стъкло, макар че я виждаше за пръв път. И наистина, когато я сложи в устата си, чу в нея бумтенето на сребърната руда и звънкия глас на стъкло, направено в подземния огън. По-силно от това бумтене, в ушите му прозвуча нещо като звук на медна тръба.

— Има само още две такива парички — чу се в този миг гласът на зидаря, който следеше какво става. — С тази се купува утре, а с другите две — днес и вчера — поясни той, обръщайки се към Софроние, и на Ерисена й се стори, че зидарят и Софроние не се срещат за първи път, че се познават отпреди и между тях съществува нещо като договор да се срещнат именно тук, в Мисир-базар.

Като че ли в потвърждение на тези мисли, младият Опуич плати парата, без да каже дума. И на другия ден отиде право в „Света София“.

Щом влезе в църквата, почувства се като изгубен сред огромен площад, намираше се всъщност в църквата под купола. Всичко в нея беше потънало в мрак и само през огромните ключалки пробиваше светлината на слънцето. Обиколи с поглед всички стълбове в храма, но

никъде не видя медна обкова. Само на един от стълбовете, на височина човешки бой, блестеше слънчев лъч. Когато се приближи, откри под лъча щит с дупка. Вмъкна палеца си като в отвора на огромна медна тръба и описа кръг, шепнейки заветното си желание. Но не се случи нищо.

Софроние Опуич и не очакваше, че нещата с него ще се променят така, че веднага да се забележи. Но все пак беше му чудно, че не почувства нищо. Когато се върна у дома, каза на Ерисена, че всичко е направено. Тя го прегърна, приближи се до прозореца и изплю камъчето с тайната му в Босфора.

— Свършено е с тайните и с криенето! Сега всичко ще се сбъдне. Дали това не е нещо като събуждане?

Държеше се като на празник, изнесе захаросани цветя, рози и жасмин в сладко масло, седнаха на огромния прозорец, всъщност в отвора за топове на къщата им, и си спомняха за „Хиляда и една нощ“ и своите планове.

— Може би нямаме деца, защото не изчислихме през коя нощ е забременяла Шехерезада и каква приказка е разказвала през онази нощ — каза Ерисена и Софроние Опуич почувства, че е остарял от любов.

— Има истини, на които човек помага да умрат — каза тя, — и човек сам е истина, която умира. Човечеството е все още на седемнадесет години, но аз вече не съм!

През тази нощ тя чу как Софроние се бори с голямото одеяло от кучешки косми, в което бе увит. Чу как брадата му драска възглавницата, видя в брадата на мъжа си онази дупчица като пъп и се учуди. На сутринта му каза:

— Всяка голяма любов е един вид наказание.

— Знаеш ли, всички ние имаме договор с Бог. Половината от всичко, което имаме или правим, половината от времето, силата или красотата, от нашата работа и пътувания е на наше разположение, а другата половина е за Бога. Така е и с любовта. Половината от нашата любов остава за нас, а другата половина се изправя пред Бога и остава там на по-хубаво място и трае завинаги, независимо от това какво става тук с нашата половинка от любовта. Мисли за това като за нещо хубаво и радостно!

Всичко обаче беше напразно. Тялото ѝ вече не миришеше на праскови, когато се приближаваше до нея или я докосваше. Ерисена

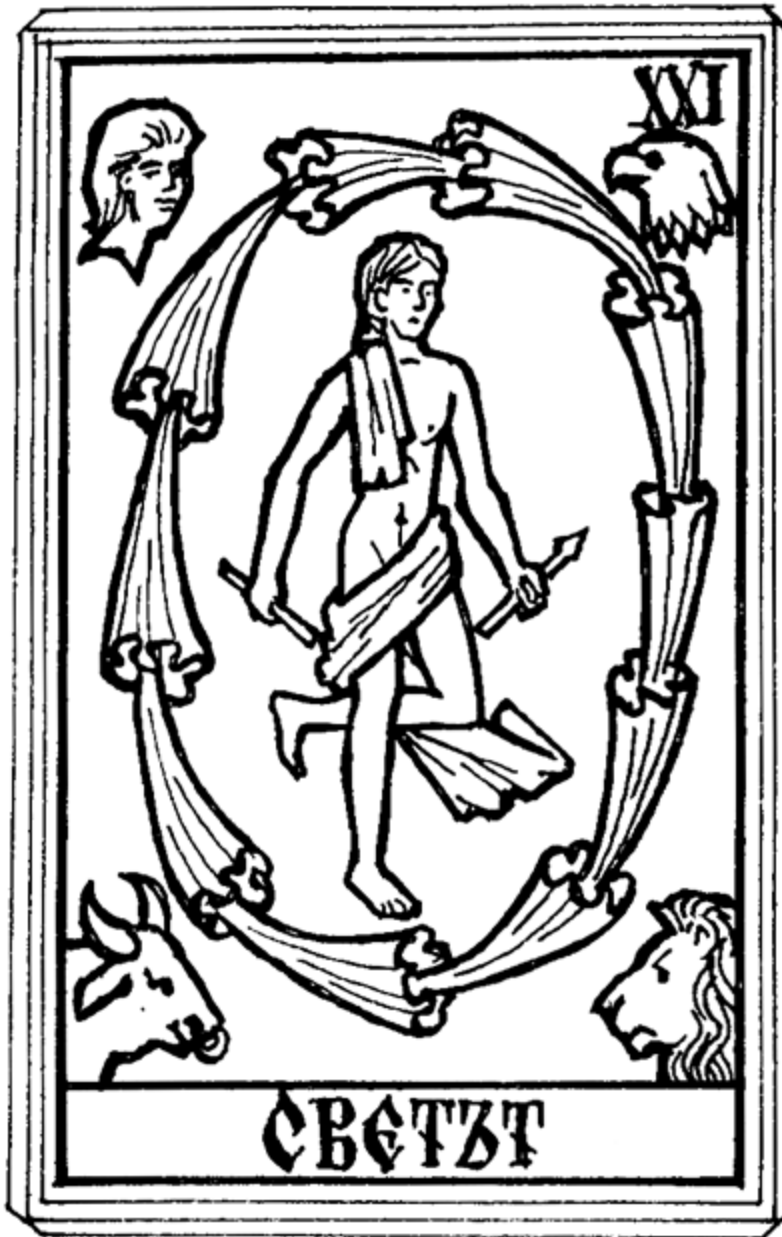
престана да маже гърдите си с боята, с която мажеше устните си. Гледаше мъжа си и не разбираше за какво ѝ говори. И както някога с огромна бързина се приближаваше към нея, така сега изведнъж, като някакво съзвездие, започна да се отдалечава с невероятна скорост от нея. И както някога не беше в състояние да се противопостави на непреодолимото привличане, така сега не можеше да стори нищо против главоломното и безвъзвратно отдалечаване.

Тогава Ерисена му каза:

— Ти беше прав! Човек оглупява от голямата любов. И ние оглупяхме. Поне аз оглупях. И не мога вече да летя. Нито насън, а още по-малко из стаята. Може би любовта е в състояние да убие.

А в себе си помисли: „Може би бих могла да имам дете от друг човек.“

КЛЮЧ ДВАДЕСЕТ И ПЪРВИ СВЕТЪТ

Наскоро след пристигането си в Цариград през 1813 година френският посланик реши да устрои градинско увеселение в резиденцията си. Гадатели и танцьори забавляваха гостите и в мига, в

който те започнаха да влизат в просторния дом на младия посланик, музиката вече свиреше. Капитанът доведе Дуня, по чието лице се виждаше, че е плакала цяла нощ. Госпожа Растина Калоперович бе дошла със сина си, носейки сребърната пудра в косата си. Младият Калоперович търсеше някого с очи и с учудване забеляза, че на стената на голямата одая има обърнат към съседната стая овален прозорец. Рамката му приличаше на позлатен венец и затова прозорецът наподобяваше картина. Този прозорец напомни на Софроние прозореца в салона на родителската му къща в Триест. В този момент конниците на майора поведоха хоро в градината и хороводецът така заситни, че не се знаеше къде са петите и къде — пръстите му. Ерисена прошепна:

— Хорото е лабиринт.

Гостите все още пристигаха. Домакинът беше облечен в гълъбовосин костюм без означения за чина, с руси копринени коси и с препасан по обичая копринен пояс. Секретарят му беше в черно, със сребърни копчета на облеклото и колана. Загрижеността отиваше също толкова добре на лицето му, както нейната липса по лицето на момчето в синьо, но затова пък проличаваше в ботушите му, които постоянно си търсеха място. Изведнъж затъмниха одаята и в прозореца-рамка като жива картина се появи гол силует, обгърнат с воал около бедрата. Полът му не можеше да се определи, макар че гърдите бяха голи. На жените те приличаха на мъжки, а на мъжете — на момичешки гърди. Когато танцът свърши, силуетът застана като жива картина в рамката. Стоеше така със свит в коляното крак и това кой знае защо напомни на младия Опуич положението на тялото му, когато висеше закачен на онова дърво по нареждане на капитан Тенецки. Само че този силует стоеше, а не висеше.

В този миг в одаята и градината нахлуха десетина циганки със звънтящи по фустите им пряпорци и започнаха да гледат на карти на гостите. Капитанът извика:

— Tarocchi! Tarocchi! — Хвана сина си за ръка и го настани в градината до една гадателка.

— Картите, господине, са като езика. Но внимавай, голямата или малката тайна искаш? И кому искаш да гадая?

— И на двамата от едни и същи карти — каза капитанът.

— Голямата тайна — добави Софроние.

— Добре, господине. Не се смейте, докато ви гледам, защото ще ви навреди. Намислете си, без да го казвате на глас, по един въпрос.

Жената разстла една кърпа пред себе си, казвайки „не се въргаля по камъка“, извади от една кожена кесия 22 карти и ги даде на двамата Опуичи да ги „затоплят“. Когато картите бяха разбъркани, Софроние ги пресече, а Харалампие ги прекръсти. Циганката ги хвърли на кръст върху кърпата, а в средата покри напреки една карта с друга. След като ги отвори, каза на младия Опуич:

— Баща ти е убит. А ти криеш голяма тайна.

— Баща ми не е убит — засмя се младият Опуич. — Той е тук, пред нас.

При тези думи гадателката ужасено погледна капитан Опуич, грабна картите си и избяга от къщата точно когато поканиха гостите на вечеря.

* * *

При последния залък и умората, която ги налегна, гостите на младия френски посланик слушаха музика. Подпоручик Калоперович гледаше, без да трепне, като омагьосан, своята полусестра Дуня, когато майка му, проследявайки този поглед, каза:

— Надявам се, че си спомняш нашата клетва. Извърши ли своята част от обета? Свали ли я?

— Дуня? Да, още в хана.

Госпожа Растина горчиво се усмихна.

— По моите сметки — пошепна тя на сина си — остава още малко и обетът ни ще бъде изпълнен. На мен ми остават още две стъпки, а на теб — само една.

— Една? — попита с трепет младият Калоперович, а майка му го помилва със сребърните си очи.

В този момент някой започна да пее „Спомените са потта на душата“ на гръцки, но това беше същата онази песен, която като своя обичаха Софроние и Ерисена.

И тогава Софроние направи най-решителната стъпка в живота си. Развълнуван от песента, той потърси погледа на жена си, която седеше до него. Но не го срещна. Ерисена също слушаше песента и

гледаше пред себе си, дишайки възбудено. След това вдигна очи. Прокара замислено пръсти през косата си, погледът ѝ беше насочен към мрачния прозорец на една съседна сграда, зад който се виждаше потънала в мрак стена, а зад нея — непрогледна нощ, изпълнена с вода и трева. И така погледът ѝ най-напред се сблъска със стената в тъмата и продължи да се движи нататък, макар че Ерисена не виждаше нищо по този път. Той се движеше по права линия, през гори, към Изток, плъзна се над Черно море, премина през Одеса, през степта, размина се с някакви каспийски рибари, тръгна на нощен риболов, премина през Кавказкия масив, през Памир и за миг се угаси на Голямата китайска стена, но не защото се умори или защото това беше твърде голямо препятствие за този поглед, а защото Ерисена не съзря това, за което копнееше, и просто престана да гледа в тази посока. И тогава Ерисена потрепна от песента, която слушаше, погледът ѝ най-после откри на съседната маса капитан Харалампие Опуич, бащата на мъжа ѝ, и цялото ѝ тяло замириша на праскови.

Софроние, ужасен, гледаше Ерисена, а Ерисена с унес — баща му. Седяха така неподвижни няколко минути и едва тогава Софроние забеляза, че Ерисена отново маже с боя гърдите и устата си и вече не носи на врата си обувчицата от сърма. Тя беше свалила третата обувка.

„Тя ще роди от баща ми детето, което не можеше да има от мене.“ Тази мисъл прелетя през главата му.

И в този миг в Софроние Опуич се угаси онзи глад, който като малка болка бе раснал години наред под сърцето му и се бе превърнал в голяма болка. Всичко, което някога го бе боляло, отново го заболя, всички стари рани по тялото и душата му се събудиха, всички белези от детството оживяха и отново заработиха, а от тялото му паднаха кичур черна и кичур рижа коса. След 17 години отново падна членът му, десният ботуш престана да го стяга, слухът рязко заглъхна и той повече не чуваше нищо под земята. Светът се откри широм пред него. Ужасен, той поиска да отстъпи, да откъсне палеца си, но беше късно. Заветното му желание се бе сбъднало по най-добър начин някъде далеч от него, работейки за него извън и независимо от него, но на една страшна цена. Някой всемогъщ бе изпълнил желанието му, но го бе лишил от любовта на Ерисена. Някъде, кой знае къде (опасяваше се Софроние), вече пътуваха знаците на милостта като вихри. Той почувства, че в душата му олеква, че нещата около него и в него се

преместват, че решението всъщност е взето, и всички бъдещи решения сега вече му бяха облекчавани. Той чу как съзвездията се преименуват в негова полза и неговият звезден знак се преиначи от Везни в Скорпион и от това вкусът на гъби се превърна във вкус на сърна в устата му. Всичко, което съществува, което е и което добре познаваше, в един миг му стана чуждо и непознато, а всичко, което не е и не съществува, му стана ясно и близко. Като че ли всяка карта на съдбата му, цялата негова Мајог Арсана падна наопаки, преобърна живота му и тласна сетивата на Софроние, пренасочвайки ги от подземията към всемира.

„Бог награждава любимците си едновременно с най-голямото щастие и най-голямото нещастие“, помисли си той и поиска да заплаче, когато чу как баща му бърбори на масата:

— И усмивките трябва да се превеждат, мила госпожо, също както и думите! Френската усмивка например трудно може да се преведе на гръцки. Еврейската усмивка не подлежи на превеждане, докато германците няма да се засмеят, ако на шегата не е закачена цената...

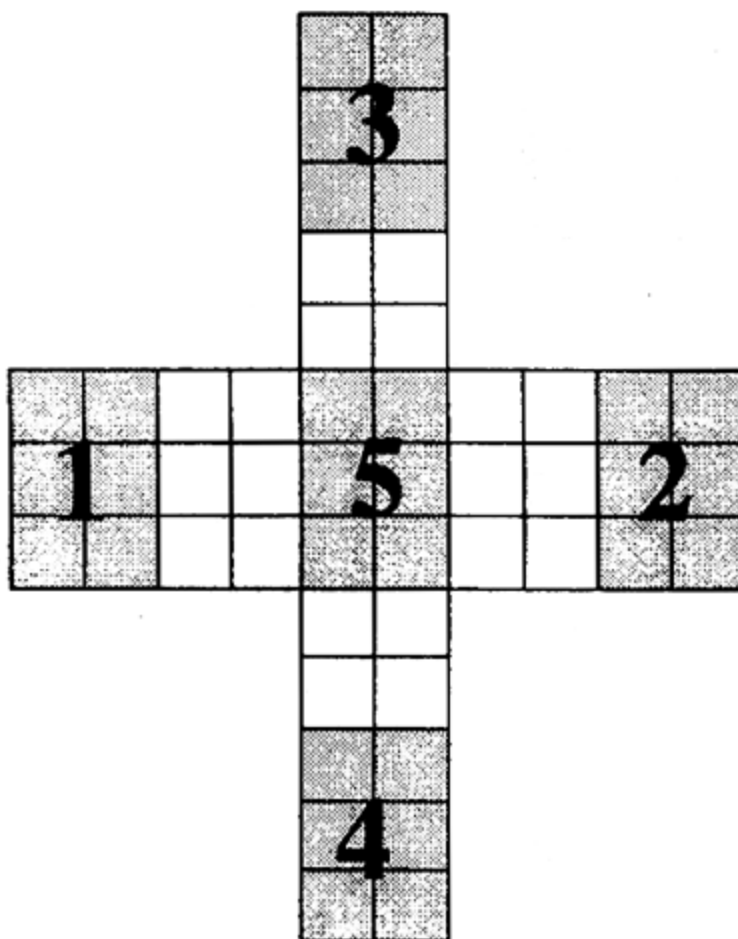
Докато капитанът тихо си бърбеше, докато Софроние си седеше и гледаше в жена си, а тя — в баща му, някой гледаше Софроние. Госпожа Растина Калоперович, с възглавницата с пряпорците в ръце, го поглъщаше с очи, защото Софроние беше предпоследният любовник на дъщеря ѝ Дуня, с когото тя още не бе спала. Той беше предпоследната стъпка от нейния обет, който трябваше след това да се изпълни и увенчае с една обща последна крачка. Нейна и на нейния Арсение. С една дума, Софроние Опуич беше единствената останала пречка между госпожа Растина и постелята на сина ѝ Арсение Калоперович.

Този поглед на госпожа Калоперович за миг прекъсна капитан Опуич, който удари с нож по чашата и стана, за да вдигне тост за френския цар. И тогава се случи нещо невероятно.

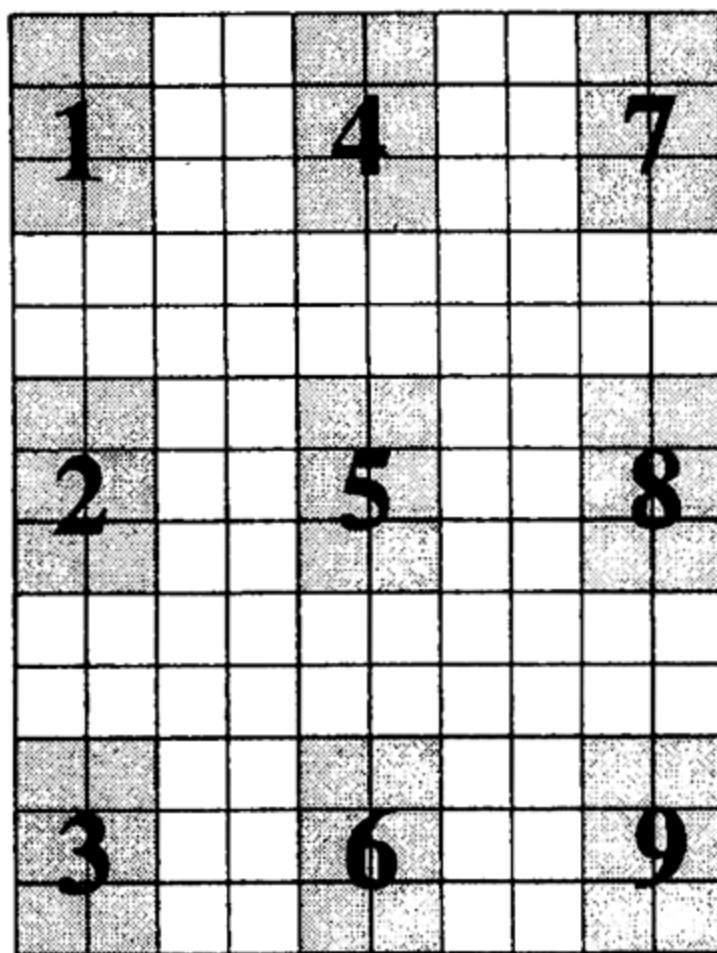
Пред очите на всички присъстващи в градината на френското посолство в Цариград капитан Харалампие Опуич изчезна безследно заедно с чашата си. На сутринта слугите намериха под стола му само чифт кървави шпори.

ОТВАРЯНЕ НА ТАРО

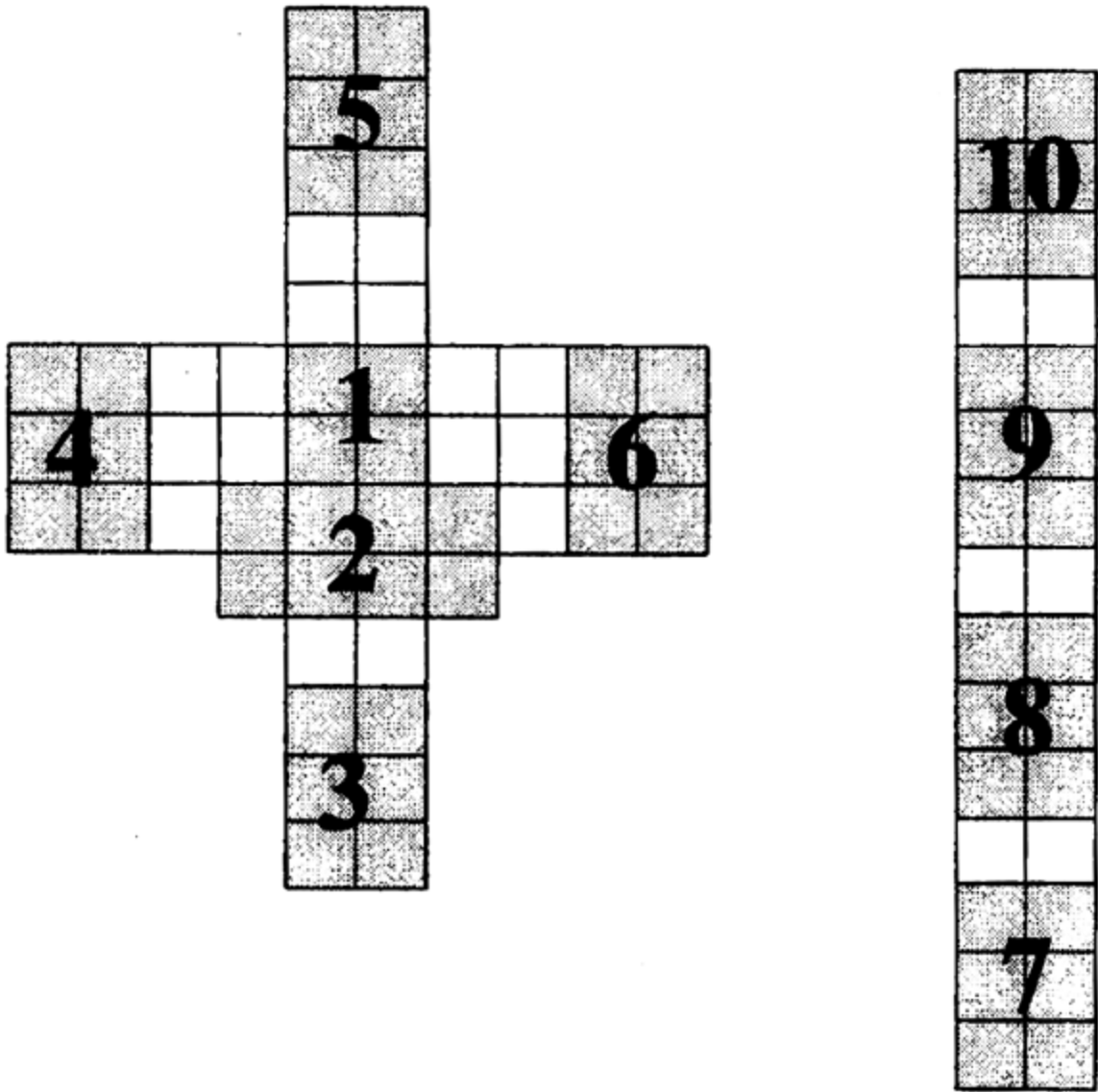
„МАГИЧНИЯТ КРЪСТ“ — най-простият начин за отваряне на Таро, с означен ред на хвърляне и откриване на картите.

„ВЕЛИКАТА ТРИАДА“ — с означен ред на хвърляне и прочит на картите. Първите три карти се отнасят до миналото, другите три до настоящето, а третите три — до бъдещето на онзи, на когото се гледа.

„КЕЛТСКИ КРЪСТ“ — с означен ред на хвърляне и прочит на картите. Петата карта означава съдбата на онзи, на когото се гледа, картите напред са миналото, а онези отзад — бъдещето, докато десетата карта означава съвет на гадателя.

СЪДЪРЖАНИЕ

Ключове на Великата тайна за госпожи от двата пола

Специален ключ — ДЖОКЕРЪТ

Ако картата падне правилно: непоследователност, но с щастлив изход. Изборът е предложен. Пътища, нов опит.

Ако картата падне наопаки: ще ти подлеят вода. Пази се от удар с глава. Заобикалящите ще проявят омраза.

Първите седем ключа

Ключ първи — ИЛЮЗИОНИСТЪТ

Правилно: спасително знание, творческа сила. Оригинален момент за започване на работа. Личността на онзи, на когото се гледа.

Наопаки: срыв, мошеничество, лошо начало.

Ключ втори — ПАПЕСАТА

Правилно: чисто щастие, скрито влияние. Картата означава хармония и майка на знанията, учителка на разбирането. Личността на онзи, на когото се гледа.

Наопаки: непостоянство, изневяра в брака, погрешна преценка.

Ключ трети — ЦАРИЦАТА

Правилно: плодовитост, женственост, материално изобилие, наследство на недвижими имоти.

Наопаки: прибързани действия, лош период в работата. Изгубени илюзии, преумора.

Ключ четвърти — ЦАРЯТ

Правилно: защита, ръководене. Помощ или мъдър съвет при преодоляването на кризата. Добронамерена енергия.

Наопаки: властен човек, жесток и арогантен. Криза в паричните дела, неспособност в някое начинание, лош съвет. Каквото и да се направи, няма да струва.

Ключ пети — ЖРЕЦЪТ

Правилно: управление чрез конвенция. Себеотрицателен партньор в любовта. Отлично решение. Адаптивност. Мъдрост, широки хоризонти.

Наопаки: нетолерантност. Подлост. Нереализираност. На хоризонта са големи трудности. Погрешна преценка в работата, кратки любовни връзки.

Ключ шести — ЛЮБОВНИЦИТЕ

Правилно: колебание, избиране между две любви. Здраве.

Наопаки: несподелена любов. Нервни любовни мъки. Здраве.

Ключ седми — КОЛЕСНИЦАТА

Правилно: победа на ума над конвенциите.

Наопаки: неочакван неуспех. Безволие и болест.

Останалите седем ключа

Ключ осми — СИЛАТА

Правилно: победа на любовта над омразата. Искреност. Сигурност, енергия — физическа и духовна.

Наопаки: гняв. Пречки от страна на околните, конфликти, големи трудности.

Ключ девети — ПУСТИННИКЪТ

Правилно: мъдростта е предложена. Уравновесеност. Добри решения. Опит. Знахар.

Наопаки: самота, тъга. Съвет, който не носи полза.

Ключ десети — КОЛЕЛОТО НА ЩАСТИЕТО

Правилно: промяна, възход и падение, добър късмет. Печалба.
Наопаки: закъснели планове, нерешителност.

Ключ единадесети — ПРАВДАТА

Правилно: равновесие, карма, легални неща. Съдия.
Неправилно: процес. Неправда от неочаквана страна.

Ключ дванадесети — ОБЕСЕНИТЕ

Правилно: страдание, жертва. Интуиция. Самоутвърждаване във висшата мъдрост. Път между земните интереси и духовността. Събития, върху които не можем да влияем, но не са неизбежно с лош изход.

Наопаки: дезориентация, раздяла. Напразно изразходвани сили. Преразглеждане на собствените постъпки.

Ключ тринадесети — СМЪРТТА

Правилно: преобразование, промяна, обновление. Печалба.
Наопаки: борба, болест, меланхолия. Внезапно обедняване или промяна към лошо. Траур.

Ключ четирнадесети — СЪГЛАСИЕТО

Правилно: търпение, съгласуване, душевно спокойствие, но и предупреждение.

Наопаки: любов без хармония. Мързел. Постъпки, заради които се стига до покаяние. Неотдавна взето решение дава горчиви плодове.

Третите седем ключа

Петнадесети ключ — ДЯВОЛЪТ

Правилно: фатализъм, три демона, свързаност за материалното. Магнетизъм, свръхестествени способности. Лоша компания.

Наопаки: полови болести, опасност, нежелана бременност.

Шестнадесети ключ — КУЛАТА

Правилно: катастрофа, разруха, отхвърляне на егоистични амбиции и досегашния начин на живот.

Наопаки: непредвидими обстоятелства, неприятели, хаос. Болести.

Ключ седемнадесети — ЗВЕЗДАТА

Правилно: надежда, здраве, вдъхновение. Изпълнение на желанията, творчество.

Наопаки: неблагоприятно положение, унил дух. Разочарование в най-близките.

Ключ осемнадесети — ЛУНАТА

Правилно: измама, непредвидена опасност. Двуличие и завист у околните. Изневяра. Бременност. Работят интуицията, мечтите, въображението.

Наопаки: илюзии, скрита опасност, душевна болест, ялови мечтания.

Ключ деветнадесети — СЛЪНЦЕТО

Правилно: щастие, освобождение, брак. Здраве.

Наопаки: суета, недоразумения. По-лека болест.

Ключ двадесети — СТРАШНИЯТ СЪД

Правилно: духовно разбуждане, приспособяване. Преодоляване на земното. Защитеност. Решаване на въпрос, който е смятан за неразрешим.

Наопаки: безсъвестност, необмислено решение. Край на продължителна любов.

Ключ двадесет и първи — СВЕТЪТ

Правилно: радост, успех в начинанията, компенсации, благоприятно осъществяване на желанието. Начало на дълготрайно щастие.

Наопаки: картата означава същото. Това е Хермесова карта („Както горе, така и долу“), тя самата е вече обърнати дванадесета карта („Обесените“).

Издание:

Автор: Милорад Павич

Заглавие: Последна любов в Цариград

Преводач: Ася Йованович

Година на превод: 1998

Език, от който е преведено: сръбски

Издание: първо

Издател: „Народна култура“ ЕООД

Град на издателя: София

Година на издаване: 1998

Тип: роман

Националност: сръбска

Печатница: „Офсетграфик“

Редактор: Стефан Мавров

Коректор: Людмила Стефанова

ISBN: 954-04-0134-8

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/12833>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.